

n u o r i s o t u t k i m u s

3•2024 / 42. vuosikerta

Nuorisotutkimus tekee näkyväksi tarpeen tunnistaa nuorten moninaisuus.

>> Huono-osaisuuden kasautumisen yhteys ammatillisten opintojen keskeytymisen riskiin

>> Sateenkaarinuorten kohtaaminen yläkoulun kouluterveydenhuollossa

>> Ammattiin opiskelevat nuoret työntekijäkansalaisina

Toimitus

Päätoimittajat: VTT, KM, dosentti **Mira Kalalahti** (Jyväskylän yliopisto) ja KT, dosentti **Anna-Maija Niemi** (Turun yliopisto), toimitussihteeri **Tanja Konttinen** (Nuorisotutkimusseura)

Toimituskunta

Elina Ikävalko, FT, Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö
Lauri Julkunen, FT, Jyväskylän yliopisto
Tarja Juvonen, VTT, Laurea-ammattikorkeakoulu
Sirpa Lappalainen, FT, dosentti, Itä-Suomen yliopisto
Heta Marttinen, FT, Jyväskylän yliopisto
Ilona Merikanto, FT, dosentti, Helsingin yliopisto
Marko Merikukka, FT, Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö
Minna Nikunen, YTT, dosentti Jyväskylän yliopisto
Eriikka Oinonen, YTT, dosentti, Tampereen yliopisto
Marja Peltola, VTT, dosentti, Tampereen yliopisto
Anni Rannikko, YTT, Itä-Suomen yliopisto
Kari Saari, YTT, dosentti, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu
Jenni Tikkanen, KT, Turun yliopisto
Elina Westinen, FT, Nuorisotutkimusseura

42. vuosikerta, 3/2024

ISSN 0780-0886 (painettu)
ISSN 2814-9467 (verkkojulkaisu)

Nuorisotutkimus-lehteä julkaisee Nuorisotutkimusseura ry. Lehti ilmestyy neljästi vuodessa. Hinnat: kestopilaus 30 €, vuosipilaus 32 € ja irtonumero 8 €. Nuorisotutkimusseura on saanut tukea tähän julkaisuun opetus- ja kulttuuriministeriöltä.

Verkkolehti: journal.fi/nuorisotutkimus

Toimitus

Nuorisotutkimusseura ry.
Kumpulantie 3A, 00520 Helsinki
GSM 044 416 5311
s-posti: tanja.konttinen@nuorisotutkimus.fi
www.nuorisotutkimusseura.fi/
nuorisotutkimus-lehti

Tilaukset

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisut/tilaa-lehti>

Taitto: Tanja Konttinen
Kansidesign: Jussi Konttinen
Hansaprint, Turku 2024

Ohjeita kirjoittajalle

Nuorisotutkimus-lehdessä julkaistaan vertaisarvioituja artikkeleita, katsauksia, haastatteluja, ajankohtaisia puheenvuoroja nuoris- ja yhteiskuntapolitiikasta sekä kirja-arvioita ja lektioita. Lehti julkaisee artikkeleita, jotka käsittelevät lapsiin tai nuoriin, lapsuuteen tai nuoruuteen, nuorisokulttuureihin, nuorisopolitiikkaan, nuorten elinoloihin tai palveluihin kohdentuvia käytänteitä, käsitteitä, instituutioita, puhetapoja ja politiikkaa. Artikkelit voivat olla empiirisiä, teoreettisia tai metodologisia. Nuorisotutkimuksen on hyvä olla yksi tarjottavien tekstien läpileikkaava teema, mutta lehteen voi tarjota artikkeleita eri tieteenaloilta. Lehti painottaa artikkeleita, joissa nuori tai nuoruus ei ole vain ilmiön, esimerkiksi oppimisen, tapahtumapaikka.

Artikkelien maksimipituus on 50 000 merkkiä välilyönteineen. Käsikirjoitukset lähetetään toimitukseen (tanja.konttinen@nuorisotutkimus.fi) sähköpostin liitetiedostona. Artikkelit lähetetään ennen julkaisupäätöstä referee-lausuntopöytäkirjalle niiden tieteellisen tason takaamiseksi. Toimituksen ja referee-lukijoiden arvioinnin jälkeen artikkeli palautetaan kirjoittajalle mahdollisia korjauksia varten. Kirjoittajan edellytetään olevan valmis työstämään tekstiään. Artikkelin mukana toimitetaan lyhyt (alle 2 000 merkkiä) suomen- ja englanninkielinen tiivistelmä sisällöstä. Tiivistelmän tulee sisältää Yleisen suomalaisen asiansaston mukaiset 3–5 asiansanaa. Artikkelin avainsanat on hyvä kääntää englanniksi itse. Käsikirjoituksen mukana lähetetään Tässä numerossa kirjoittavat -palsta varten kirjoittajan nimi, osoite, oppiarvo, toimi ja toimipaikka sekä paikkakunta.

Katsauksena pidetään jonkin tieteenalan lyhyehköä yleisesitystä, puheenvuoro voi olla poleemisempikin. Katsauksen ja puheenvuoron maksimipituus on 15 000 merkkiä välilyönteineen. Lektiot julkaistaan (editoituna) sellaisenaan. Mukaan tulee liittää tieto väitöksen ajankohdasta ja paikasta sekä vastaväittäjästä.

Kirja-arvioiden pituus on enintään 6 000 merkkiä välilyönteineen. Arvosteltavista kirjoista annetaan seuraavat tiedot: kirjoittajan nimi, kirjan nimi, kustantaja, ilmestymisvuosi ja sivumäärä liitteineen. Kirja-arvostelujen yhteydessä ei julkaista lähdeluetteloa.

Kirjoittaja antaa materiaalia luovuttaessaan oikeuden julkaista sen myös verkossa sähköisessä muodossa.

Nuorisoalan tutkimustieto on poikkeuksellisen moniäänistä

Nuorisotutkimusseura osoitti opetus- ja kulttuuriministeriön ministereille avoimen kirjeen 29.8.2024 (<https://nuorisotutkimus.fi/avoin-kirje-opetus-ja-kulttuuriministerion-ministereille-alkaa-leikatko-suomen-tulevaisuudesta/>) Kirjeessä esitettiin huoli syyskuun 2024 budjettiriihestä ja mittavista nuorisoalan järjestöjen leikkauksista. Kirjeessä nostettiin myös esiin se, ettei nuorisoalaa koskevaa tietopohjaa käytetä leikkausten vaikutusten arvioimeksi. Näyttääkin siis siltä, ettei laajaa ja jatkuvaa nuorisoalan tiedontuotantoa hyödynnetä leikkauksista päätettäessä eikä nähdä rahoituksen arvoisena. Leikkaukset kohdistuvat sekä suoraan tutkittuun tietoon perustuvan toiminnan edellytyksiin että järjestöjen tutkimustiedon tuottamiseen.

Suomessa nuorisoalan järjestöillä on poikkeuksellisen vahva rooli tutkimustiedon tuottamisessa. Muiden muassa Nuorisotutkimusseura ja Opiskelijoiden tutkimussäätiö Otus tuottavat vuosittaisia tiedonkeruita ja julkaisuja. Nuorisoalan järjestöt ovat mukana lukuisissa yhteistyö- ja tutkimushankkeissa tutkimuslaitosten, ministeriöiden ja korkeakoulujen kanssa. Nuorisotutkijat liikkuvat luontevasti roolista toiseen ja osallistuvat aktiivisesti kehittämis- ja vuorovaikutustyöhön.

Voisikin väittää, että nuorisoalan tutkimustieto on tietorakenteeltaan poikkeuksellisen moniäänistä. Nuorisotiedon episteeminen luonne muotoutuu nuorten elämämaailman valottamisesta vallan, sosiokulttuuristen ympäristöjen ja kasvun sekä kehityksen tarkastelukulmin yhdessä nuorisotutkijoiden, nuorisotyön tekijöiden ja nuorten kanssa. Samalla se rakentaa kuvaa niistä keinoista, joilla turvataan nuorten hyvinvointia.

Tähän tietoon perustuvaan kuvaan nuorista mahtuu myös riskitekijöitä, jotka kuormittavat ja kasautuvat tiettyjen nuorten elämään. **Anna-Sofia Holappa, Eine Pakarinen ja Aini Pehkonen** tarkastelevat tämän numeron avaavassa tutkimusartikkelissaan sitä monimutkaista ja monensuuntaista prosessia, jossa joillekin nuorille kerrostuu muita useammin yhteiskunnan marginaaliin johtavia huono-osaisuuden tekijöitä. Erityisen huomionarvoista on, että huono-osaisuuden kasautumista katkaiseva tuki ei paikannu vain yhteen tahoon, vaan tukea saatetaan tarvita oppimiseen, päihteidenkäyttöön, taloudelliseen tilanteeseen tai mielenterveyden tukemiseen. On selvää, että monitahoisissa vaikutusketjuissa nuorisoalaan kohdistuvien leikkausten vaikutusten arviointi nuorten hyvinvoinnille on äärimmäisen hankalaa ja sen tekemättä jättämisestä leikkausten alla tulee itsessään yksi merkittävä riskitekijä nuorten huono-osaisuuden kasautumiseen.

Kuva siitä, mikä on nuorille 'hyvää elämää' ja mitkä tekijät siihen johtavat, voi kuitenkin olla myös nuorisotutkimuksen kriittisen tarkastelun alla. **Susanna Ågren** kuvaa lektiossaan, millaisia odotuksia ja ideaaleja ammatillisesta koulutuksesta valmistuneisiin nuoriin kohdistuu työntekijäkansalaisina. Työkeskeisessä yhteiskunnassa nuoren osallisuus on tehokasta palkkatyöhön kiinnittyvää työmarkkinaosallisuutta, johon suhteutettuna nuoret joutuvat neuvottelemaan yhä uudelleen kansalaisuutensa, osallisuutensa ja arvostuksensa. Nuorille toive osaamisen tuomasta ammattitaidosta ja sen tuomasta varmuudesta voivat olla ristiriidassa ammatillisten opintojen jälkeisen työelämän työsopimusten ja työn arvostusten kanssa. Ågrenin väitöstutkimukseen liittyen herää myös kysymys siitä, millaisia vaikutuksia ammatillisen koulutuksen yhä laajenevilla leikkauksilla on nuorten ammatti-identiteetin, ammattitaidon ja ammatillisen arvostuksen kehittymiselle.

Nuorisotutkimus tekee myös näkyväksi tarvetta tunnistaa nuorten moninaisuutta. **Minna Laiti** keskustelelee sateenkaarinuorten kohtaamista tarkastelevan väitöstutkimuksensa lektiössä sateenkaari-inkluusiivisen kouluterveydenhuollon edellytyksistä. Sateenkaarinuorten yhdenvertaiset edellytykset hyvinvointiin vaativat palveluilta herkkyyttä tunnistaa jokaiselle nuorelle hänen oikeuksiensa mukaisesti omaa terveyttä ja hyvinvointia koskevaa tietoa ja tukea. Kuten **Heli Maukonen, Sirpa Kärkkäinen, Katariina Waltzer ja Marjorita Sormunen** katsauksessaan kodin ja koulun yhteistyöstä terveyden edistämisessä esittävät, terveyden lukutaito edellyttää eri toimijoiden yhteistyötä ja nuorten tarpeista lähtevien toimintatapojen löytämistä, tarkastelua ja uudelleenmuokkausta. Nuorisoa koskeva tiedontuotanto on myös tätä eli olemassa olevien, sinällään hyvää tarkoittavien, palveluiden työtavoissa piilevien ajattelu- ja työtapojen kriittistä tarkastelua ja niihin löydettyjen ratkaisujen arviointia.

Nuorisotutkimuksen luonteeseen kuuluu myös nuoriin kohdistuvan ”huolipuheen” analyytinen jäsentely. Uudet asiat, kuten digipelaaminen, brändit tai kännykkäkäyttäytyminen, ovat nuorille samanaikaisesti uhkia ja mahdollisuuksia. Nuorisokulttuureiden monet muodot voivat lisätä luovuutta, taitoja, vertaisuutta tai hyvinvointia, mutta ne voivat myös sisältää haitallista kilpailua, ulossulkemista, riippuvuutta tai terveyshaittoja. Tässä numerossa **Lasse Siurala** jatkaa hiljattain julkaistun *Nuorisotutkimus*-lehden Nuoret pelikulttuureissa -teemanumeron aiheesta. Katsauksessa tehdään näkyväksi digipeliriippuvuuden haitallisuudesta kertovia tutkimuksia sekä haittojen ehkäisyyn liittyviä keskusteluita. Ajankohtaisten teemojen, kuten digipelaamisen, valottaminen eri näkökulmien avulla saattaa tuoda näkyviin ’positiivisuusvinoumaa’, jossa tutkimusta ohjaa eräänlainen kielteisten vaikutusten näkemättä jättäminen. **Kirsi Heiniö, Lilian Norberg, Janne Poikolainen ja Minna Autio** puolestaan nostavat kirjoituksessaan esiin nuoren brändeihin ja kuluttamiseen liittyvien reaktioiden kahtalaisuutta. Yhtäältä lasten ja nuorten kuluttajuuteen voidaan kohdistaa ’huolipuhetta’ markkinakoneiston haavoittavuudesta tai niiden stereotyyppisiä rakentavista tai ulossulkevista vaikutuksista, tai toisaalta nähdä ne kuluttaminen yhteenkuuluvuuden ja hyvinvoinnin lähteinä. Nuorisoalan tutkijoiden moniäänisyys palvelee esimerkkien kaltaisten ’positiivisuusvinoumia’ tai erilaisia näkökulmia koskevien keskustelujen löytämistä ja käymistä, jolloin nuorisotutkimus itsessään jatkuvasti korjaa, täydentää ja tasapainottaa huolipuhetta.

Nuorisotiedon tuottaminen pyrkii tarjoamaan uudenlaisia ajattelumalleja nuorista ja nuorten kanssa. Kuten **Merja Kylmäkoski** katsauksessaan kuvaa, nuorisotutkimuksen tavoitteeseen tehdä näkyväksi uusia tulevaisuuden ajattelurakennelmia soveltuvat hyvin osallistavat ja tulevaisuudentutkimusta soveltavat menetelmät. Kylmäkoski tarjoilee lukijoille katsauksen Delfoi-menetelmään planetaarisuuden näkökulmasta, ja tekee samalla näkyväksi, miten nuorisotutkimusta motivoi nuorten, nuorisotutkijoiden, nuorisotyön toimijoiden ja päättäjien ajattelurakenteiden yhteisen ymmärryksen lisääminen. Nuorten tulevaisuuskuviin ja niitä määrittävien näkökulmien eri toimijoita osallistavat menetelmät ja toimijoiden yhteen tuominen ovat ensisijaisen tärkeitä.

Nuorisotutkimus paitsi tekee näkyväksi nuorten tukemisen, myös aktiivisesti etsii tapoja kuvata heissä ilmenevää kestäväää tulevaisuutta. Suomessa olisi poikkeuksellisen hyvät edellytykset arvioida nuorisoalan toimijoihin liittyvien leikkauksien suoria ja välillisiä vaikutuksia. Nuorisoalan leikkaukset heikentävät keinoja paikata jo tunnistettuja hyvinvoinnin vajeita nuorisojärjestöjen toiminnassa sekä edellytyksiä ymmärtää paremmin, minkälaista toiveikasta ja kestäväää tulevaisuutta nuorisoala pystyy vahvistamaan.

Mira Kalalahti ja Anna-Maija Niemi

Huono-osaisuuden kasautumisen yhteys ammatillisten opintojen keskeytymisen riskiin

Anna-Sofia Holappa, Eine Pakarinen & Aini Pehkonen

Artikkelissa tarkastellaan ammatillisten opintojen keskeytymisen riskiin yhteydessä olevia huono-osaisuustekijöitä ja niiden kasautumista. Aineistona on kolmesta ammatillisesta oppilaitoksesta kerätty kysely (n=355), jota analysoitiin ristiintaulukoinnin, χ^2 -riippumattomuustestin, logistisen regressioanalyysin ja varianssianalyysin avulla. Tulosten mukaan kuusi selittävää tekijää on yhteydessä opintojen keskeytymisen riskiin: ikä, erityisen tuen päätös, kokemus huonosta taloudellisesta tilanteesta, vähintään satunnainen päihteidenkäyttö, kokemus heikosta psyykkisestä terveydestä sekä kokemus vanhempien kiinnostumattomuudesta nuoren opintoja kohtaan. Opintojen keskeytymisen riskiryhmään kuuluvista nuorista 86 prosentilla oli vähintään kolme huono-osaisuustekijää. Keskeytymisen riskiä lisäävät tekijät kuvaavat taloudellisen, sosiaalisen ja terveydellisen huono-osaisuuden ulottuvuuksia. Huono-osaisuuden kasautuminen on merkittävä tekijä syrjäytymisen prosessissa.

Asiasanat: ammatilliset opinnot, huono-osaisuus, kasautuminen, nuoret

Enemmistöllä suomalaisista menee hyvin, sillä elintaso on noussut, elämänlaatu ja -tavat ovat kohentuneet sekä varallisuus on kasvanut. Hyvinvointi ei kuitenkaan jakaudu tasan kansalaisten keskuudessa, joten elämän tavanomaiset onnistuneet siirtymät voivat osalla jäädä toteutumatta. (Saari, Eskelinen & Björklund 2020.) Nuoren elämässä kriittisenä kohtana näyttäytyy siirtymä koulutusjärjestelmästä toiseen, esimerkiksi peruskoulutuksesta ammatilliseen oppilaitokseen. Onnistuneet koulutukselliset siirtymät ennakoivat positiivista vaikutusta elämäntulkun ja vastaavasti opintojen keskeytykset ja viivästykset heikentävät hyvinvointia ja hankaloittavat elämäntulkun (Niemi & Kurki 2013). Tutkimuksissa (esim. Kailaheimo-Lönnqvist ym. 2020; Myrskylä 2017) on havaittu, että peruskoulun jälkeisen tutkinnon puuttuminen voi osoittautua ylivoimaiseksi esteeksi osallistua yhteiskuntaan ja päästä työmarkkinoille. Toisen asteen tutkinnon suorittamiseen on perusteltua kiinnittää huomiota, sillä opintojen nivelvaihe muodostaa nuoren tulevaisuuteen merkittävästi vaikuttavan siirtymän. Toisen asteen koulutuksen keskeyttäminen voi johtaa yhteiskunnasta ja yhteisöstä syrjäytymiseen (Myrskylä 2012).

Syrjäytymisen käsitettä käytetään kuvaamaan yksilön, kotitalouden tai ryhmän joutumista sosiaalisesti ongelmallisiin olosuhteisiin, joista on huonot mahdollisuudet vapautua (Hiilamo, Sariaslan & Aaltonen 2022). Nuorten aikuisten syrjäytymisen on havaittu olevan lapsuuden ja nuoruuden ongelmien jatkumo (Paananen & Kainulainen 2019). Itsenäisen elämän ulkopuolelle jäävät useimmiten ne, joiden omat resurssit tai mahdollisuudet ympäristön tukeen ovat heikot. Synä voivat olla esimerkiksi perheen taloudellinen niukkuus, vanhempien matala koulutustaso, aikuisten tuen puute, palvelujen saatavuuden pulmat tai

käyttämättömyys ja yksilöön liittyvät resurssitekijät. Tilastojen mukaan noin 3–10 prosentille nuorista on kasautunut syrjäytymisen riskitekijöitä (THL 2023) ja riskitekijöiden kumuloituminen on yhteydessä pelkän peruskoulun varaan jäämiseen (Hilli ym. 2017). Tällöin syrjäytymistä voi kuvata prosessina, jossa nuoren elämää vaikeuttavat tekijät ketjuuntuvat ja kasaantuvat (Palola, Hannikainen-Ingman & Karjalainen 2012; Haapakorva, Ristikari & Kiilakoski 2018).

Tässä artikkelissa huono-osaisuus määrittyy hyvinvointivajeina ja niiden kasaantumisenä (Kallio & Hakovirta 2020). Artikkelimme näkökulmana on se, että koulutus ja sen suorittamisen mahdollisuus ovat merkittäviä tekijöitä, jotka vaikuttavat yksilön yhteiskunnalliseen positioon. Toisen asteen koulutuksen keskeyttäminen on näin ollen riskitekijä huono-osaisuuden kasautumisessa.

Ammatillinen koulutus tutkimuskontekstina

Ammatillisen koulutuksen tarkoituksena on muun muassa kohottaa ja ylläpitää väestön ammatillista osaamista, antaa mahdollisuus ammattitaidon osoittamiseen, kehittää työ- ja elinkeinoelämää ja vastata sen osaamistarpeisiin, edistää työllisyyttä, antaa valmiuksia yrittäjyyteen ja työ- ja toimintakyvyn jatkuvaan ylläpitoon sekä tukea elinikäistä oppimista ja ammatillista kasvua. Koulutuksen tavoitteena on lisäksi tukea opiskelijoiden kehitystä hyväksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi. Lisäksi ammatillisen koulutuksen tehtävänä on antaa opiskelijoille jatko-opintovalmiuksien, ammatillisen kehittymisen ja harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017 2 §, jatkossa ammattikoululaki.)

Oppivelvollisuuslain (1214/2020) uudistuksen yhteydessä oppivelvollisuusiikää korotettiin 18 ikävuoteen. Oppivelvollisuuslaki tuli voimaan 1.8.2021. Lain tavoitteena on, että jokainen nuori suorittaa toisen asteen tutkinnon joko lukion, ammatillisen koulutuksen tai tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen. Oppivelvollisuus uudistuksen taustalla on koulutuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden varmistaminen, oppimiseröjen kaventaminen ja työelämän osaamisvaateisiin vastaaminen. Ammatillinen koulutus tuottaa sitä osaamista, mitä työmarkkinoilla tarvitaan. Lukuvuonna 2019–2020 ammatilliseen perustutkintoon johtavan koulutuksen keskeytti 13,3 prosenttia opiskelijoista. Tämä luku on 3,9 prosenttiyksikköä edellisvuotta suurempi. (Tilastokeskus 2022.) Ilman toisen asteen tutkintoa jääneestä nuoresta on arvioitu koituvan yhteiskunnalle vähintään 370 000 € menetykset ilman muita syrjäytymisestä aiheutuvia kustannuksia (Hilli ym. 2017).

Vuonna 2018 koulutuksen reformin myötä vahvistettiin ammatillisen koulutuksen osaamisperusteisuutta muun muassa opintojen henkilökohtaistamisella (Koivumaa 2020). Opiskelijalla on oikeus saada henkilökohtaista ja muuta tarpeellista opinto-ohjausta. Opintojen alussa opiskelijalle laaditaan henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma, johon kirjataan yksilölliset osaamisen tunnistamista, tunnustamista, hankkimista, kehittymistä ja osoittamista sekä ohjaus- ja tukitoimia koskevat tiedot. (Ammattikoululaki 44§.) Näin opiskelija osallistuu tarpeitaan vastaavan yksilöllisen opintopolun suunnitteluun. Opintojen alussa tehtävillä lähtötasokartoituksilla pyritään ongelmien varhaiseen havaitsemiseen. Tavoitteena on selvittää mahdolliset oppimisvaikeudet sekä kartoittaa oppimista tukevia opetusmenetelmiä.

Opiskelijalla on tarvittaessa oikeus erityiseen tukeen tai vaativaan erityiseen tukeen.

Erityisen tuen muotoja ovat suunnitelmallinen pedagoginen tuki sekä erityiset opetus- ja opiskelujärjestelyt. Vaativaa erityistä tukea on koulutuksen järjestäjän mahdollistettava tarvittaessa silloin, kun opiskelijalla on vamma tai sairaus, joiden vuoksi opiskelija tarvitsee yksilöllistä, laaja-alaista ja monipuolista erityistä tukea. (Ammattikoululaki 64–65 §.) Mikäli nuorella ei ole valmiuksia ohjata omaa elämäänsä ja tehdä päätöksiä, tai häneltä puuttuu tietoa, tavoitteita ja mielekkyyden kokemuksia tai, jos riittävää ohjausta ja tukea ei ole saatavilla, nuori voi tehdä itselleen epäsopevan alavalinnan tai keskeyttää aloittamansa opinnot (Kuronen 2010). Nuoren putoaminen koulutuksesta ja työstä on yhteiskunnallinen huolenaihe, joka vaatii laaja-alaista huomiota ja yhteistyötä eri toimijoiden kesken (Jernström & Sirniö 2023).

Huono-osaisuus ja sen kasautuminen

Huono-osaisuudessa on kyse sivuun jäämisestä elintason, elämänlaadun ja elämäntapojen myönteisestä kehityksestä (Saari ym. 2020). Huono-osaisuudessa on inhimillinen, sosiaalinen ja taloudellinen ulottuvuus (Berg ym. 2011; Ohisalo, Laihiala & Saari 2015; Kainulainen ym. 2020; Merikukka 2020). Inhimillisen huono-osaisuuden tutkimuksissa korostuvat ihmisten arjen ongelmat ja inhimillinen hätä. Sosiaalisen huono-osaisuuden tutkimuksissa puolestaan korostuvat yhteisölliset ja sosiaaliset vaikutukset ja taloudellisen huono-osaisuuden tutkimuksissa korostetaan huono-osaisuuden vähentämisen keinoja kuten resursseja. (Zitting, Wiens & Kainulainen 2020.) Jännitettä huono-osaisuuden käsitteeseen lisää se, että huono-osaisuutta määritellään ja mitataan tutkimuksissa eri tavoin, jolloin

huono-osaisuuden esiintyvyydestä saadaan erilaisia arvioita (Ohisalo 2017).

Huono-osaisuus on käsitteenä leimaava, jos siitä irrotetaan olosuhteiden ja rakenteellisten tekijöiden vaikutus. Huono-osaisuutta selittävät myös sellaiset tekijät, joihin yksilö ei voi vaikuttaa, mutta joiden seurauksena elämän suunta saattaa muuttua pysyvästi. Huono-osaisuuden lähikäsitteitä ovat syrjäytyminen, osattomuus, eriarvoisuus ja marginalisaatio (Salminen ym. 2021). Huono-osaisuuden kasautumisella tarkoitetaan eri hyvinvointivajeiden kytkeytymistä toisiinsa, kuten taloudellinen köyhyys alhaiseen koulutukseen ja työttömyyteen. Huono-osaisuuteen ei liity pelkästään resurssivajeita, sillä myös käyttämättömät resurssit voivat johtaa huono-osaisuuteen (Kallio & Hakovirta 2020). Huomionarvoista on, että huono-osaisuudessa useat hyvinvoinnille merkitykselliset tekijät joko puuttuvat tai vajeet ketjuuntuvat. Kun huono-osaisuus kasautuu ja monimuotoistuu, heikkenevät ihmisen mahdollisuudet hallita omaa elämäänsä. (Saari 2015.) Syrjäytymisriskien tiedetään kasautuvan useimmiten samoille, matalasti koulutetuille nuorille (Ilmakunnas, Kauppinen & Kestilä 2015). Sosiaalinen etäisyys hyvä- ja huono-osaisten välillä kytkeytyy yhteiskunnassa rakenteelliseen eriarvoisuuteen ja yksilöillä eriarvoisuuden kokemuksiin (Saari ym. 2020).

Tieteelliset keskustelut huono- ja hyväosaaisuudesta kiinnittyvät läheisesti sosiaalisen pääoman käsitteeseen (Putnam 2000; Bourdieu 1986). Robert Putnam (2000) määrittää sosiaalisen pääoman kollektiivisena ja yksilöllisenä resurssina. Kollektiivisella tasolla se synnyttää yhteisön sisällä yhteenkuuluvuutta, turvallisuutta ja solidaarisuutta, joilla on todettu olevan yhteys yksilötasolla koettuun hyvinvointiin. Näin ollen sosiaalisten suhteiden laajuus ja syvyys ennustavat parhaiten yksilön onnellisuuden tasoa. Putnamilaisittain sosiaalisten suhteiden merkitys yksilön kokemalle

onnellisuudelle ja hyvinvoinnille on suurempi kuin esimerkiksi tulojen. Vastaavasti Pierre Bourdieu (1986; 2005) näkee sosiaalisen pääoman yksinomaan yksilöllisenä resurssina, jota muodostuu sosiaalisissa yhteyksissä ja verkostoissa ryhmään kuulumisen myötä. Jokainen ryhmän jäsen hyötyy näistä verkostoista niiden aineellisten ja aineettomien resurssien kautta. Bourdieun mukaan sosiaalisen pääoman kartuttaminen edellyttää sosiaalisten suhdeverkostojen luomista, mikä puolestaan vaatii sosiaalisuutta. Pitkään jatkuneessa vuorovaikutuksessa jotkut satunnaisista tuttavuussuhteista muuttuvat vahvemiksi siteiksi, jos niitä ylläpidetään. Sosiaalisen kanssakäymisen tapoihin vaikuttaa habitus, joka on yhteiskuntaluokka-aseman myötä ruumiillistunut olemisen tapa. Luokka-asema rajoittaa yksilön käyttäytymisen muotoja, jotka hän kokee itselleen mahdollisiksi ja joka ohjaa yksilön toimintaa kussakin sosiaalisessa tilanteessa. Näin luokka-aseman ja habituksen pohjalta rakentuu ”käytännöllinen järki”. Tämä selittää, miksi saman yhteiskuntaluokan jäsenet jakavat jossain määrin samankaltaisen habituksen, ja miksi toisaalta sosiaalisen kanssakäymisen muodot vaihtelevat yhteiskuntaluokkien välillä.

Huono-osaisissa perheissä elävien lasten tulevaisuuden mahdollisuudet kapenevat, jos vanhemmilla ei ole resurssia tukea esimerkiksi lasten koulunkäyntiä (Kallio & Hakovirta 2020; Koivusilta 2020) ja taloudelliset vaikeudet vaikuttavat vanhempien ja lasten itsetuntoon sekä perheen hyvinvointiin (Toikka & Haanpää 2020; Koivusilta 2020). Vanhempien kasautunut huono-osaisuus, kuten köyhyys, epävakaa työmarkkinatilanne ja sairaudet, voivat johtaa huono-osaisuuden kasautumiseen toisessa sukupolvessa (Erola, Kallio & Vauhkonen 2017). Kyseessä on prosessinomainen inhimillisten taakkojen kasautuminen, johon voi sisältyä taloudellisia, sosiaalisia, terveydellisiä ja kulttuurisia teki-

jöitä (Bourdieu 2005; Putnam 2000). Vaikka luokka-asema määrittää olemisen tapaa ja ohjaa käyttäytymisen muotoja (Bourdieu 1995), empiirinen tutkimus on osoittanut huono-osaisuuden eri osa-alueiden välisten yhteyksien olevan monimutkaisempia (Saari 2011). Heikommassa asemassa olevat eivät ole keskenään yhtenäinen ryhmä, sillä henkilöiden taustatekijöissä, resurssissa, toimintakyvyssä, koetussa hyvinvoinnissa ja terveydessä voi olla eroja (Zitting ym. 2020).

Huono-osaisuus riskinä opintojen keskeyttämiselle

Opintojen keskeytymisen riskiryhmässä oleviksi määritellään sellaiset opiskelijat, jotka ovat vielä opetuksen piirissä, mutta joilla tunnistetaan olevan suuri todennäköisyys opintojen keskeyttämiseen ja kiinnittyminen opintoihin on heikkoa (Fortin ym. 2006). Opintoihin kiinnittyminen on aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa ymmärretty kolmiulotteisena rakenteena, johon sisältyvät emotionaaliset, behavioristiset ja kognitiiviset osa-alueet, jotka ovat vuorovaikutuksessa keskenään (Fredricks, Blumenfeld & Paris 2004). Keskeyttämisriskissä olevilla opiskelijoilla on havaittu kognitiivisella tasolla oppimisvaikeuksia, emotionaalisella tasolla motivaation ja kiinnostuksen puutetta ja behavioristisella tasolla käyttäytymisen haasteita, kuten häiritsevää käyttäytymistä ja poissaoloja. Toisaalta keskeyttämisriskissä olevat opiskelijat eivät ole heterogeeninen ryhmä ja on olemassa useita erilaisia kehityspolkuja, jotka voivat johtaa opintojen keskeyttämiseen. (Fortin ym. 2006.)

Heikko sosioekonominen asema ja ylisukupolvinen huono-osaisuus on tunnistettu opintojen keskeyttämisen riskitekijöiksi (van den Berghe, Vandeveldde & de Pauw 2022; Kleineper & van Ham 2018; Vauhkonen ym.

2017). Lisäksi tutkimuksissa (Gubbels, van der Put & Assink 2019; Rueda & Sallan 2021; van den Berghe ym. 2022; Brown ym. 2022) on tunnistettu opintojen keskeyttämiseen liittyviä yksilö-, perhe- ja institutionaalisen tason riskitekijöitä. Yksilötasolla näkyviä riskitekijöitä ovat esimerkiksi ikä, heikko koulumenestys, päihteiden käyttö, oppimisvaikeudet, heikko fyysinen tai psyykinen terveys ja negatiivinen kouluasenne. Perhetasolla opintojen keskeyttämistä puolestaan lisäävät esimerkiksi perheen vähäinen tuki opinnoissa, vanhempien alhainen koulutustaso, perheen sisäiset ristiriidat ja heikko suhde vanhempien ja koulun välillä. Institutionaalisen tason tekijöitä ovat esimerkiksi koulun tai luokan negatiivinen ilmapiiri, suuret luokkakoot, pedagogiset valinnat sekä resurssien ja ohjauksen puute. Opintojen keskeyttämiseen vaikuttavia tekijöitä ilmenee lisäksi yksilö-, perhe-, institutionaalisen- ja rakenteellisen tasojen välisissä suhteissa, esimerkiksi koulukiusaamisena tai vaikeina suhteina opettajan kanssa sekä useina koulunvaihdoksina. (Rueda & Sallan 2021; van den Berghe ym. 2022; Brown ym. 2022.)

Yksittäisen riskitekijän olemassaolo ei välttämättä horjuta nuoren opintojen sujumista, jos muut edellytykset opiskeluun ovat kunnossa. Suurimmalla osalla nuorista riskitekijät eivät kasaudu, mutta osalla niiden olemassaolo pitkittyy ja riskitekijät kasautuvat. Ihmisen on helpompi selviytyä yhdestä huono-osaisuutta aiheuttavasta tekijästä kerrallaan kuin useasta samanaikaisesti (Berg ym. 2011). Huono-osaisuuden kasautumisella nuoruudessa on havaittu olevan yhteys myöhemmin ilmeneviin hyvinvoinnin vajeisiin (Mustonen ym. 2013) ja kuolleisuuteen (Berg ym. 2011).

Tutkimuskysymykset, aineisto ja menetelmät

Tämän tutkimuksen lähtökohtana ovat aiempien tutkimusten havainnot nuorten hyvinvoinnin eriarvoisesta jakautumisesta ja huono-osaisuuden kasautumisesta. Nuorten pahoinvointi on paljon esillä poliittisessa ja yhteiskunnallisessa ajankohtaisessa keskustelussa, joten aiheen merkittävyys on laajasti jaettua. Tutkimuksen tavoitteena on tunnistaa opintojen etenemiseen yhteydessä olevia huono-osaisuustekijöitä ja niiden kasautumista ammatillisessa koulutuksessa olevilla opiskelijoilla. Tunnistettuja huono-osaisuustekijöitä voidaan huomioida nuorten parissa tehtävässä ennaltaehkäisevässä ja korjaavassa työssä. Haluamme tuoda yhteiskunnalliseen keskusteluun, ammatillisiin oppilaitoksiin ja sosiaali- ja terveystieteisiin tutkimustietoa opiskelevien nuorten hyvinvoinnin haasteista.

Artikkelissa haetaan vastausta kysymyksiin: 1) Miten eri taustatekijät ovat yhteydessä ammatillisten opintojen keskeytymisen riskiin? 2) Miten huono-osaisuus kasautuu opiskelijoilla? 3) Miten huono-osaisuuden kasautuminen on yhteydessä opintojen keskeytymisen riskiryhmään kuulumiseen?

Aineiston kuvaus

Kyselylomakkeessa oli 113 kysymystä, joissa kysyttiin vastaajan taustatietoja, oppimiseen ja opiskeluun liittyviä asioita, saatua ohjausta, tukea ja palveluiden käyttöä sekä sosiaaliin suhteisiin, terveyteen, elämänhallintaan ja vapaa-aikaan liittyviä asioita. Suurimmaksi osaksi vastauksia mitattiin viisiportaisella Likert-asteikolla. Ammatillisten oppilaitosten opettajilta, erityisopettajilta ja koulutuspäälliköiltä pyydettiin palaute kyselylomakkeesta ja sanavalintoja tarkennettiin saadun palautteen pohjalta.

Tutkimuksen aineisto kerättiin verkkokyselynä lukuvuonna 2019 kolmesta satunnaisesti valikoituneesta ammatillisesta koulutusta järjestävästä organisaatiosta eri puolilta Suomea. Tavoitteena oli saada laaja aineisto, mutta haasteeksi muodostuivat oppilaitosten resurssit. Kyselystä tiedotettiin opiskelijoita Wilman ja omaopettajien kautta. Opiskelijoiden osallistuminen kyselyyn oli vapaaehtoista ja mahdollista koulupäivän aikana.

Kyselyyn osallistui 355 opiskelijaa, joista suurin osa (60 %) oli ensimmäisen vuosikursin opiskelijoita. Vastaajista puolet oli sosiaali- terveys- ja liikunta-alalta ja 22 prosenttia tekniikan ja liikenteen alalta. Loput vastaajista (26 %) koostui pienemmistä määristä eri alojen opiskelijoita, esimerkiksi humanistisilta, kulttuuri-, kaupan- ja hallinnon-, luonnonvara- ja ympäristöaloilta. Vastaajista yli puolet (65 %) oli alle 23-vuotiaita ja kyselyyn vastasivat pääasiassa naiset (74 %). Erityisen tuen piirissä oli joka viides opiskelija. Taulukkoon 1 on koottu aineiston kuvaus tutkimuksessa käytettyjen taustamuuttujien mukaan.

Selittävät muuttujat

Selittävinä muuttujina aineiston analyysissä käytettiin ikää, päätöstä erityisestä tuesta, aiempaa koulumenestystä, päihteiden käyttöä, kokemusta psyykkisestä ja fyysisestä terveydestä ja taloudellisesta tilanteesta sekä kokemusta vanhempien kiinnostuksesta vastaajan koulunkäyntiä kohtaan. Selittäviksi muuttujiksi valittiin muuttujia, jotka aiemassa tutkimuskirjallisuudessa (esim. Gubbels ym. 2019; Rueda & Sallan 2021; van den Berghe ym. 2022; Brown ym. 2022) on tunnistettu opintojen keskeyttämistä lisääviksi. Selittäviksi muuttujiksi valitut muuttujat kuvaavat sosiaalisen, taloudellisen ja terveydellisen huono-osaisuuden ulottuvuuksia (Berg ym. 2011; Ohisalo ym. 2015; Kainulainen ym. 2020; Merikukka 2020).

Taulukko 1. Selittävien muuttujien jakaumat.

	N = 355 (%)
Ikä	
Alle 16 vuotta	5 (1,4)
16–17 vuotta	119 (33,5)
18–22 vuotta	108 (30,4)
23–28 vuotta	41 (11,5)
Yli 29 vuotta	82 (23,1)
Aiempi koulumenestys	
Välttävä	45 (12,9)
Hyvä	253 (72,7)
Kiitettävä	50 (14,4)
Päätös erityisestä tuesta	
Ei	280 (78,9)
Kyllä	62 (17,5)
Asia on vireillä	13 (3,7)
Päihteiden käyttö	
Ei	209 (58,9)
Vähintään satunnaisesti	146 (41,1)
Taloudellinen tilanne	
Huono	106 (29,9)
Kohtalainen	79 (22,3)
Hyvä	170 (47,9)
Koen, että psyykkinen terveyteni on hyvä	
Täysin eri mieltä	20 (5,6)
Jokseenkin eri mieltä	48 (13,5)
Ei samaa eikä eri mieltä	52 (14,6)
Jokseenkin samaa mieltä	92 (25,9)
Täysin samaa mieltä	143 (40,3)
Koen, että fyysinen terveyteni on hyvä	
Täysin eri mieltä	13 (3,7)
Jokseenkin eri mieltä	47 (13,2)
Ei samaa eikä eri mieltä	67 (18,9)
Jokseenkin samaa mieltä	125 (35,2)
Täysin samaa mieltä	103 (29,0)
Vanhempani ovat olleet kiinnostuneita koulunkäynnistäni	
Täysin eri mieltä	46 (13,0)
Jokseenkin eri mieltä	26 (7,3)
Ei samaa eikä eri mieltä	82 (23,1)
Jokseenkin samaa mieltä	90 (25,4)
Täysin samaa mieltä	111 (31,3)

Selittäviä muuttujia uudelleenluokiteltiin kaksiluokkaisiksi siten, että ikämuuttujalla oli arvot 0 = ”yli 23 vuotta” ja 1 = ”korkeintaan 22 vuotta”, päätös erityisestä tuesta sai arvot 0 = ”ei” ja 1 = ”kyllä tai vireillä”. Päihteidenkäyttöä kuvaava summamuuttuja tehtiin muuttujista ”tupakoitko”, ”käytätkö nuuskaa”, ”käytätkö huumeita” ja ”käytätkö huumaavia lääkkeitä” siten, että mikäli vastaaja oli vastannut johonkin kysymyksistä ”kyllä” tai ”satunnaisesti” hän sai summamuuttujalla arvon 1 = ”käyttää vähintään satunnaisesti”. Taloudellista tukea mitattiin väittämällä ”Minulla on riittävä taloudellinen toimeentulo”, jossa vastausvaihtoehdot ”Täysin samaa mieltä” ja ”Jonkin verran samaa mieltä” saivat arvon 0 = ”Hyvä taloudellinen tilanne”, ”Ei samaa eikä eri mieltä” arvon 1 = ”kohtalainen taloudellinen tilanne” ja vaihtoehdot ”Täysin eri mieltä” ja ”Jonkin verran eri mieltä” saivat arvon 2 = ”Huono taloudellinen tilanne”.

Psyykkisen terveyden, fyysisen terveyden ja vanhempien kiinnostuksen kokemusta mittaavat muuttujat muutettiin kaksiluokkaisiksi. Vastausvaihtoehdot ”Täysin eri mieltä” ja ”Jonkin verran eri mieltä” saivat arvon 1 = ”heikko psyykkisen terveyden kokemus” / ”heikko fyysisen terveyden kokemus” / ”vanhemmat eivät ole kiinnostuneita koulunkäynnistäni”. Vastausvaihtoehdot ”Ei samaa eikä eri mieltä”, ”Jonkin verran samaa mieltä” ja ”Täysin samaa mieltä” saivat arvon 0 = ”hyvä psyykkinen terveys tai ei osaa sanoa” / ”hyvä fyysinen terveys tai ei osaa sanoa” / ”vanhemmat ovat kiinnostuneita koulunkäynnistäni tai ei osaa sanoa”. Luokittelun valinta perustuu siihen, että kiinnostuksemme kohdistui erityisesti niihin nuoriin, jotka olivat eri mieltä näillä muuttujilla esitetyistä asioista.

Aiempaa koulumenestystä selvitettiin kysymällä vastaajan arvosanoja äidinkielestä, matematiikasta ja ensimmäisestä vieraasta kielestä viimeisimmässä päättötodistuksessa. Vastausvaihtoehtoina olivat ”Välttävät arvo-

sanat (4, 5 tai 6)”, ”Hyvät arvosanat (7, 8)” ja ”Kiitettävät arvosanat (9, 10)”. Näiden pohjalta muodostettiin aiempaa koulumenestystä kuvaava summamuuttuja laskemalla muuttujien arvot yhteen, jakamalla muuttujien määrällä ja käyttämällä pyöristysfunktioita. Tämän jälkeen muuttuja uudelleenluokiteltiin kaksiluokkaiseksi siten, että ”hyvät arvosanat” ja ”kiitettävät arvosanat” saaneet saivat arvon 0 ja ”välttävät arvosanat” saaneet saivat arvon 1.

Huono-osaisuuden kasautumista kuvaava muuttuja muodostettiin laskemalla yhteen kaksiluokkaiset selittävät muuttujat, jolloin jokaisen vastaajan huono-osaisuustekijöiden kokonaismäärä vaihteli nolasta kahdeksaan. Huono-osaisuuden summamuuttuja luokiteltiin kolmiluokkaiseksi. Luokitellulla muuttujalla oli arvot 1 = ”Korkeintaan kaksi huono-osaisuustekijää”, 2 = ”3–4 huono-osaisuustekijää” ja 3 = ”Vähintään viisi huono-osaisuustekijää”. Luokittelu tehtiin, koska vastaajia, joilla oli 5–8 huono-osaisuustekijää, oli määrällisesti niin vähän, ettei niiden tutkiminen erillisinä ryhminä olisi ollut tilastollisesti mielekästä.

Selitettävä muuttuja

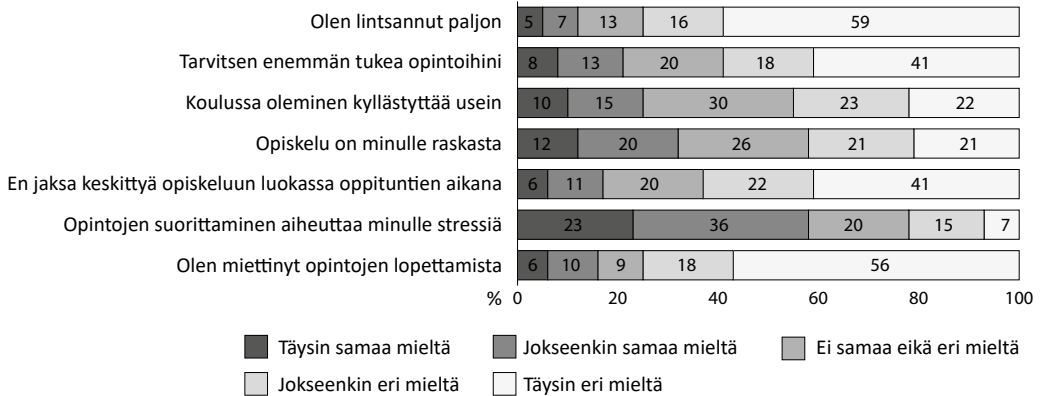
Opintojen keskeytymisen riskiryhmää kuvaava summamuuttuja muodostettiin kuviossa 1 näkyvistä muuttujista. Summamuuttujaan valitut yksittäiset muuttujat on aiemmissa tutkimuksissa tunnistettu osaksi opintojen keskeyttämisen prosessia (ks. esim. Fortin ym. 2006; Brown ym. 2022; Piscitello ym. 2022) ja kuvaavat niitä haasteita, joita opintonsa keskeyttävillä opiskelijoilla on kiinnittymisen eri ulottuvuuksilla (Fredricks ym. 2004). Summamuuttujan sisäinen reliabiliteetti testattiin laskemalla alkuperäisten muuttujien sopivuus summamuuttujaan Cronbachin alfan avulla. Alfa arvo oli 0,779, eikä yhdenkään muuttujan poistaminen summamuuttujalta olisi parantanut alfan arvoa. Summamuuttuja

rakennettiin laskemalla kaikkien seitsemän muuttujan arvot yhteen, minkä jälkeen summa palautettiin alkuperäiselle vaihteluvälille (1–5) jakamalla summa muuttujien määrällä ja käyttämällä pyöristysfunktioita. Tämän jälkeen logistista regressioanalyysia varten summamuuttuja luokiteltiin kaksiluokkaiseksi siten, että ne vastaajat, jotka alkuperäisellä summamuuttujalla saivat arvot 4 tai 5 saivat luokittelussa arvon 1 = ”opintojen keskeytymisen riskiryhmä” ja kaikki muut 0 = ”ei huomattavaa riskiä opintojen keskeytymisestä”. Luokittelun summamuuttujan perusteella opintojen keskeytymisen riskiryhmään kuului 43 (12,11 %) vastaajaa. Huono-osaisuuden kasautumista tutkittaessa käytettiin luokittelimatonta summamuuttujaa [7,35].

Aineiston analyysimenetelmä

Taustamuuttujien yhteyttä opintojen keskeytymisen riskiryhmään tutkittiin ensin ristiintaulukoimalla ja χ^2 -riippumattomuustestillä, joiden avulla selvitettiin, onko selittävien muuttujien jakauma erilainen selitettävän muuttujan eri luokissa ja johtuuko havaittu ero sattumasta (Nummenmaa 2009, 300–308). Logistisella regressioanalyysillä selvitettiin aiempien tutkimusten perusteella koulupudokkuuden riskiä lisäävien tekijöiden osuutta vastaajan todennäköisyyteen kuulua opintojen keskeytymisen riskiryhmään (Nummenmaa 2009, 332–334). Tutkimuksen selitettävä muuttuja, opintojen keskeytymisen riski, olisi soveltunut myös lineaariseen regressioanalyysiin, mutta lineaarisen regressioanalyysin edellytykset eivät täytyneet riittävän hyvin.

Keskeinen termi regressioanalyysissa on vetosuhde (odds ratio). Ykköstä pienempi vetosuhde tarkoittaa tarkastelussa olevan taustamuuttujan arvojen kasvamisen pienentävän opiskelijan todennäköisyyttä kuulua opintojen keskeytymisen riskiryhmään

Kuvio 1. Opintojen keskeytymistä ennakoivien muuttujien jakaumat, n=355.

ja ykköstä suurempi vetosuhde puolestaan kyseisen taustamuuttujan arvojen kasvamisen lisäävän vastaajan todennäköisyyttä kuulua opintojen keskeytymisen riskiryhmään. (Nummenmaa 2009, 339–340; Rita, Töttö & Alastalo 2008.) Logistinen regressiomalli muodostettiin pakottavaa ”enter”-metodia käyttäen ja sen hyvyttä arvioitiin mallin selitysasteen (Nagelgerke Pseudo R^2) ja Omnibus-testin sekä Hosmer ja Lemeshowin -testin perusteella.

Huono-osaisuuden kasautumisen yhteyttä opintojen keskeytymisen riskiin tutkittiin yksisuuntaisen varianssianalyysin avulla selvittämällä, miten opintojen keskeytymisen riskin keskiarvo vaihtelee huono-osaisuustekijöiden määrän suhteen. Post Hoc vertailun avulla selvitettiin Dunnett’n T3-testillä, minkä riskitekijämäärien välillä ero on tilastollisesti merkitsevä. Dunnett’n T3-testi valittiin, koska varianssien yhtäsuuruusoletus ei täyttynyt. (Nummenmaa 2009.)

Kaikkien tilastollisten testien merkitsevyysrajana käytettiin viiden prosentin riskitasoa ($p < .05$). Tuloksissa on raportoitu vain tilastollisesti merkitsevät tulokset.

Opintojen keskeytymistä ennakoivia tekijöitä

Opintojen keskeytymisen riskiryhmään kuuluvat erosivat muista vastaajista selittävien tekijöiden osalta (Taulukko 2). Keskeytymisen riskiryhmään kuuluvista suurin osa oli alle 22-vuotiaita (83,7 %) ja päätös erityisestä tuesta oli tehty 37,2 prosentille. Aiempi koulumenestys oli ollut välttävää joka kolmannella ja päihteidenkäyttö vähintään satunnaista 60,5 prosentilla. Opintojen keskeytymisen riskiryhmästä taloudellisen tilanteensa huonoksi koki yli puolet ja kohtalaiseksi lähes joka neljäs. Psykkisen terveyden heikoksi arvioi yli puolet (55,8 %) ja fyysisen terveyden hieman alle puolet (44,2 %) keskeytymisen riskiryhmään kuuluvista. Vanhempien kiinnostumattomuus vastaajan opintoja kohtaan oli keskeytymisen riskiryhmässä yleistä (37,2 %).

Ristiintaulukoinnin ja khiin neliö -testin perusteella selittävien tekijöiden ja opintojen keskeytymisen riskiryhmään kuulumisen välillä on selkeä yhteys. Seuraavaksi muodostettiin useamman selittäjän logistinen regressiomalli (Taulukko 3), johon sisältyi kuusi selittävää muuttujaa: ikä, taloudellinen tilanne, päätös erityisestä tuesta, päihteiden

Taulukko 2. Opintojen keskeytymisen riskiryhmään kuuluvien osuus taustatekijöiden mukaan, n=355.

	Ei huomattavaa riskiä opintojen keskeytymiseen n=312 (%)	Opintojen keskeytymisen riskiryhmä n=43 (%)	X ² -arvo	p-arvo
Ikä Alle 22-vuotiaat Yli 23-vuotiaat	196 (62,8) 116 (37,2)	36 (83,7) 7 (16,3)	7,291	0,007
Päätös erityisestä tuesta Ei Kyllä tai vireillä	253 (81,1) 59 (18,9)	27 (62,8) 16 (37,2)	7,594	0,006
Aiempi koulumenestys Kiitettävä Hyvä Välttävä	48 (15,6) 227 (73,9) 32 (10,4)	2 (4,9) 26 (63,4) 13 (31,7)	16,135	<0,001
Päihteiden käyttö Ei Vähintään satunnaisesti	192 (61,5) 120 (38,5)	17 (39,5) 26 (60,5)	7,557	0,006
Taloudellinen tilanne Hyvä Kohtalainen Huono	161 (51,6) 69 (22,1) 82 (26,3)	9 (20,9) 10 (23,3) 24 (55,8)	18,485	<0,001
Psyykinen terveys Hyvä Heikko	268 (85,9) 44 (14,2)	19 (44,2) 24 (55,8)	42,459	<0,001
Fyysinen terveys Hyvä Heikko	271 (86,9) 41 (13,1)	24 (55,8) 19 (44,2)	25,934	<0,001
Vanhempani ovat kiinnostuneita koulunkäynnistäni Kyllä Ei	256 (82,1) 56 (17,9)	27 (62,8) 16 (37,2)	8,671	0,003

käyttö, kokemus psyykkisestä terveydestä ja kokemus vanhempien kiinnostuksesta nuoren opintoja kohtaan. Mallin ulkopuolelle jäivät fyysisen terveyden kokemusta ja aiempaa koulumenestystä mittaavat muuttujat, jotka korreloivat muiden selittävien tekijöiden kanssa voimakkaimmin, eivätkä pysyneet tilastollisesti merkitsevinä mallissa, jossa muut tekijät vakioitiin. Mallin selitysaste oli 31,8 % ja mallin hyvyttä tarkastelevien Omnibus- ja Hosmer-Lemeshowin-testien tulosten perusteella malli sopii aineistoon hyvin.

Kun muiden tekijöiden vaikutus vakioitiin, heikko psyykinen terveys lisäsi riskiä kuulua opintojen keskeytymisen riskiryhmään 6,2-kertaiseksi verrattuna niihin vastaajiin, jotka kokivat psyykkisen terveytensä hyväksi. Riski opintojen keskeytymisen riskiryhmään kuulumisesta oli 2,7-kertainen alle 22-vuotiailla, taloudellisen tilanteen huonoksi kokevilla ja niillä, joilla oli päätös erityisestä tuesta. Vähintään satunnainen päihteidenkäyttö lisäsi riskiä opintojen keskeytymisen riskiryhmään kuulumiseen 2,3-kertaiseksi verrattuna niihin,

Taulukko 3. Useamman selittäjän logistinen regressiomalli, n=355.

	Wald	p-arvo	Odds Ratio	95 % luottamusväli
Ikä				
Alle 22-vuotiaat Yli 23-vuotiaat	4,077	,043	2,664 1	1,029-6,897
Taloudellinen tilanne				
Hyvä Kohtalainen Huono	1,235 4,665	,266 ,031	1 1,799 2,706	0,639-5,067 1,096-6,678
Päätös erityisestä tuesta				
Ei Kyllä tai vireillä	5,652	,017	1 2,670	1,188-6,000
Päihnteiden käyttö				
Ei Vähintään satunnaisesti	4,608	,032	1 2,312	1,076-4,968
Kokemus psyykkisestä terveydestä				
Hyvä Heikko	22,656	<,001	1 6,209	2,927-13,168
Vanhempien kiinnostus vastaajan koulunkäynnistä				
Kyllä Ei	5,394	,020	1 2,624	1,163-5,922
Vakio	63,311	<,001	,008	

Pseudo R-square, Nagelkerke 0,318
Hosmer ja Lemeshow testi: $\chi^2=8,710$, $p=0,367$
Omnibus testi: $\chi^2=64,504$, $p<0,001$

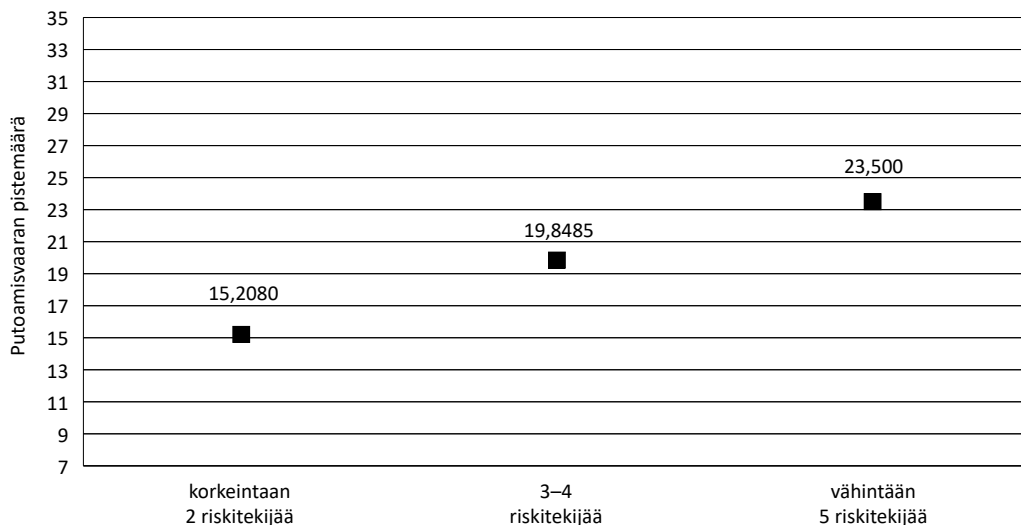
jotka eivät käyttäneet päihnteitä. Niillä vastaajilla, jotka kokivat, etteivät vanhemmat olleet kiinnostuneita heidän koulunkäynnistään, oli 2,6-kertainen riski kuulua opintojen keskeytymisen riskiryhmään verrattuna niihin, jotka kokivat vanhempiensa olevan kiinnostuneita.

Huono-osaisuuden kasautuminen ammatillisten oppilaitosten opiskelijoilla

Kun kaikki kahdeksan huono-osaisuustekijää (Taulukko 2) huomioitiin, vastaajista

suurimmalla osalla (64 %) oli korkeintaan kaksi, hieman alle kolmanneksella (28 %) 3–4 ja melkein joka kymmenennellä (9 %) vähintään viisi huono-osaisuustekijää. Huono-osaisuuden kasautumista opintojen keskeytymisen riskiryhmässä tarkasteltiin lisäksi ristiintaulukoinnin avulla. Keskeytymisen riskiryhmässä olevista 53,5 prosentilla oli 3–4 ja 32,5 prosentilla yli viisi huono-osaisuustekijää. Niistä, joilla ei ollut merkittävää riskiä opintojen keskeytymiseen 70,6 prosentilla oli korkeintaan kaksi huono-osaisuustekijää.

Huono-osaisuustekijöiden määrällä oli yhteys opintojen keskeytymisriskin kokonaispistemäärän keskiarvoon (Kuvio 2).

Kuvio 2. Opintojen keskeytymisriskin pistemäärän keskiarvo huono-osaisuustekijöiden määrän mukaan, n=355

Vastaajilla, joilla huono-osaisuustekijöiden määrä oli korkeintaan kaksi, keskeytymisriskin pistemäärän keskiarvo oli 15,21 (std. 4,65). Niillä vastaajilla, joilla oli 3–4 huono-osaisuustekijää, keskeytymisriskin pistemäärä oli 19,85 (std 5,62). Vähintään viiden huono-osaisuustekijän ryhmään kuuluvilla vastaajilla opintojen keskeytymisriskin pistemäärän keskiarvo oli 23,50 (std. 5,74).

Pohdinta

Tutkimustulostemme mukaan opintojen keskeytymisen riskiryhmässä olevista nuorista 86 prosentilla oli vähintään kolme ja yli kolmasosalla vähintään viisi huono-osaisuustekijää. Aikaisempien tutkimusten mukaan huono-osaisuus vaikuttaa suoraan opintojen keskeyttämisen todennäköisyyteen, mutta voimistaa myös keskeyttämisen prosessia lisäämällä poissaoloja, käytösongelmia ja heikkoa koulumenestystä (Miulescu & Ruth 2021; Savvides ym. 2021; Piscitello ym. 2022). Aiemmistä ratkaisemattomista ongelmista

johtuvat seuraukset ovat ikään kuin uusien ongelmien kasvualusta. Yksi huono-osaisuustekijä voi altistaa muille riskeille, jos sitä ei ratkaista. (Holland ym. 2000.) Tässä tutkimuksessa huono-osaisuustekijöiden määrät ryhmiteltiin kolmeen ”portaaseen” (Kuvio 2), joista ensimmäisen portaan muodostaa 0–2, toisen portaan 3–4 ja kolmannen portaan 5–8 huono-osaisuustekijää. Kun kolmannen ”portaan” huono-osaisuustekijöiden määrä on nuoren elämässä samanaikaisesti läsnä, on nuoren elämäntilanne raskas ja uuvuttava, ja voi vaikuttaa esimerkiksi nuoren psyykkiseen terveyteen. Kokemus heikosta psyykkisestä terveydestä lisäsi opintojen keskeytymisen riskiä 6,2-kertaiseksi.

Huono-osaisuustekijöinä käyttämämme indikaattorit kuvaavat taloudellisen, sosiaalisen ja terveydellisen huono-osaisuuden ulottuvuuksia (vrt. Bourdieu 1986). Tutkimustuloksemme vahvistavat aiemmissä tutkimuksissa tunnistettuja opintojen keskeyttämisen riskitekijöiden merkitystä (esim. Gubbels ym. 2019; Rueda & Sallan 2021). Vaikka logistisen regressiomallin tuloksia ei suoraan voi

verrata muiden mallien tuloksiin, esimerkiksi päihteidenkäytön, iän ja taloudellisen tilanteen osalta tuloksemme ovat samansuuntaisia kuin aiemmissa tutkimuksissa. Porche ym. (2011) havaitsivat päihteidenkäytön lisäävän opintojen keskeyttämisen riskiä 2,48-kertaiseksi ja Ehrenreich ym. (2015) 2,7–3,5-kertaiseksi. Francesco Pastore (2016) havaitsi tutkimuksessaan, että 20–24-vuotiailla nuorilla oli 1,24-kertainen riski keskeyttää opinnot kuin vanhemmilla opiskelijoilla. Pienet tulot lisäsivät keskeyttämisen riskiä 3,85-kertaiseksi. Heikko psyykkisen terveyden kokemus ja vanhempien kiinnostuksen puute kuvaavat nuoren emotionaalisen pahoinvoinnin ja koetun vanhemmuuden laadun yhteyttä nuoren opintojen keskeyttämiseen (van den Berghe ym. 2022; Brown ym. 2022).

Alle 22-vuotiaiden riski kuulua opintojen keskeyttämisen riskiryhmään oli 2,7-kertainen verrattuna yli 23-vuotiaisiin. Nämä opiskelijat ovat samaan aikaan sekä siirtymävaiheessa aikuisuuteen että siirtymävaiheessa koulutuksellisesti peruskoulusta ammatillisiin opintoihin. Aiemmissa tutkimuksissa (esim. Lakkala, Narkaus & Kallinen 2022) on havaittu, että tässä elämän siirtymävaiheessa olevat nuoret saivat tukea eniten vanhemmiltaan ja ystäviltään. Erityisesti nuoremmassa ikäryhmässä vanhempien kiinnostuksella on huomattava merkitys opintojen suorittamiseen. Jos nuoren ei ole mahdollista saada vanhemmiltaan tarvitsemaansa tukea opintoihinsa ja elämäänsä, katse kohdistuu muihin sosiaalisen verkoston aikuisiin, oppilaitokseen ja palvelujärjestelmään, jotka voisivat toimia tuen lähteinä.

Erityisen tuen piiriin kuulumisen lisäksi riskiä kuulua opintojen keskeyttämisen riskiryhmään 2,7-kertaiseksi verrattuna niihin, joilla päätöstä erityisestä tuesta ei ollut. Tutkimustulostemme perusteella emme tiedä, milloin vastaaja on saanut erityisen tuen päätöksen – mahdollisesti jo ennen amma-

tillisiä opintoja. Aineistomme perusteella emme myöskään saa vastausta siihen, miten erityisen tuen toteutumista ja tarvetta seurataan lähtötasokartoitusten jälkeen. Aiemmissa tutkimuksissa (esim. Söderholm ym. 2023) on havaittu ristiriitaa tuen tarpeen ja koetun tuen välillä. Erityisen tuen päätös ei itsessään tarkoita lisääntyneitä opintojen keskeyttämisen riskiä vaan kuvaa opiskelijoiden monimuotoisia tuen tarpeita. Jos opiskelija on erityisen tuen päätöksestä huolimatta vaarassa keskeyttää opintonsa, kriittinen kysymys on, toteutuuko oppilaitoksen arjessa erityisen tuen sisältö lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla.

Opintojen keskeyttämisen riskiryhmään kuulumisen itsessään viittaa koulutukselliseen huono-osaisuuteen. Kyseessä voi olla jo varhaislapsuudesta alkanut prosessi, jossa elämää vaikeuttavat tekijät ovat ketjuuntuneet ja kasaantuneet (Palola ym. 2012; Haapakorva ym. 2018; Putnam 2000). Huomiota on, että aineistosta esille tulleet keskeyttämisen riskiryhmässä olevat nuoret olivat koulutusjärjestelmän piirissä ja siten mahdollisesti autettavissa ja tuettavissa. Tästä syystä taloudelliset leikkaukset ammatilliseen koulutukseen ovat lyhytnäköisiä. Tärkeä jatkotutkimusaihe onkin, millä keinoin voitaisiin puuttua opiskelijoiden kohonneeseen riskiin pudota ammatillisesta koulutuksesta. Lisäksi jatkotutkimuksissa olisi tarpeellista selvittää eri huono-osaisuustekijöiden välisiä suhteita ja yhdysvaikutuksia.

Tutkimuksemme on poikkileikkaustutkimus, joten emme voi osoittaa yhteyden suuntaa huono-osaisuustekijöiden ja opintojen keskeyttämisen riskiryhmään kuulumisen välillä. On esimerkiksi mahdollista, että keskeyttämisen riskiryhmään kuulumisen lisäksi päihteidenkäyttöä ja mielenterveyden haasteita. Tehdyissä pitkittäistutkimuksissa (esim. Fortin ym. 2013; Kleinpier & van Ham 2018) on havaittu, että sosiaaliset, taloudelliset ja terveydelliset huono-osaisuustekijät

lisäävät koulunkäynnin vaikeuksia ja opintojen keskeyttämistä.

Nuoren jääminen ilman toisen asteen koulutusta on merkittävä riskitekijä aikuisuuden huono-osaisuudelle ja syrjäytymiselle (Mustonen ym. 2013; Hilli ym. 2017). Lisäksi nuoruudessa koettu taloudellinen, sosiaalinen ja terveydellinen huono-osaisuus on yhteydessä myöhemmän elämän hyvinvointiin ja monenlaisen eriarvoisuuden lisääntymiseen (Mustonen ym. 2013; Bourdieu 1986, Putnam 2000). Olemme artikkelissamme osoittaneet, että ammatillisessa koulutuksessa on opiskelijoita, joille on kasautunut huono-osaisuustekijöitä ja jotka ovat vaarassa keskeyttää opinnot. Näiden nuorten tilanteeseen tulisi puuttua tehokkaasti, moniammatillisesti ja mahdollisimman nopeasti, jotta huono-osaisuuden kasautumisprosessi ei etenisi. Oppilaitosten henkilökunta on avainasemassa näiden nuorten tunnistamisessa ja oikeanlaisten palvelujen piiriin ohjaamisessa. Hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveystalveilla on omalta osaltaan vastuu tukea ja auttaa näitä nuoria heidän elämässään.

Ammatillisen tutkinnon suorittaminen antaa tekijälleen yksilöllisiä resursseja (Bourdieu 1986), työyhteisölle sosiaalista pääomaa (Putnam 2000) ja työmarkkinoille osaavaa työvoimaa. Ammattipätevyyden saavuttaminen ja työllistyminen vähentävät huono-osaisuutta ja syrjäytymistä yhteiskunnasta. Huono-osaisuutta aiheuttavien mekanismien tunnistaminen on välttämätöntä, jotta haavoittuvassa asemassa olevien toimintamahdollisuuksia voidaan tukea.

Tutkimuksen rajoitukset

Tutkimuksen tulosten luotettavuuteen vaikuttaa aineiston vinous. Kyselyyn osallistuneista vastaajista kolme neljästä oli naisia, yli puolet ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoita ja puolet sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan opiskelijoita. Näillä tekijöillä voi olla vai-

kutusta tulosten yleistettävyyteen. Käytetty kyselylomake oli laaja, jolloin siihen vastaaminen on vaatinut vastaajalta keskittymistä ja luetunymmärtämisen taitoja. Kyselylomakkeella oli sekä suoria että käänteisiä kysymyksiä.

Tutkimuksen keskeiset valideittitkisy-mykset koskevat summamuuttujan ja logistisen regressiomallin muodostamista. Summamuuttuja kuitenkin kadottaa tietoa jossain määrin. Summamuuttujan luokittelu kaksiluokkaiseksi tehtiin tiedostaen, että sisällytämme ”ei huomattavaa riskiä opintojen keskeytymisestä” olevien ryhmään osan niistä opiskelijoista, jotka saivat opintojen keskeytymisen riskiä mittaavalla summamuuttujalla yli puolet pisteistä. Tässä tutkimuksessa opintojen keskeytymisen riskiryhmässä olevien osuus vastaajista on samansuuntainen kuin Suomen virallinen tilastotieto ammatillisten opintojen keskeyttäneiden määrästä (Tilastokeskus 2022). Toisaalta tämän tutkimuksen aineistosta ei voi päätellä, ovatko juuri ne opiskelijat, jotka tunnistimme keskeytymisen riskiryhmään kuuluviksi niitä, jotka sittemmin keskeyttävät opintonsa.

Opintojen keskeyttämistä ei voida selittää millään yksittäisellä tekijällä. Se on monimutkainen prosessi, jossa eri tekijät vaikuttavat toisiinsa samanaikaisesti. Yksittäisen huono-osaisuustekijän merkitystä prosessin kulkuun on vaikea tulkita yksiselitteisesti. Tässä tutkimuksessa havaitut opintojen keskeytymistä selittävät tekijät on sidottu käytettyyn aineistoon ja logistiseen regressiomalliin, sillä erilaisilla muuttujayhdistelmillä tulokset olisivat voineet olla erilaiset. Tutkimuksen ulkopuolelle jäi sellaisia institutionaalisen ja rakenteellisen tason tekijöitä, joilla on aiemmissa tutkimuksissa havaittu yhteys opintojen keskeyttämiseen.

Lähteet

- Berg, Noora & Huurre, Taina & Kivuruusu, Olli & Aro, Hillevi (2011) Nuoruusiän huono-osaisuus ja sen kasautumisen yhteys kuolleisuuteen. Seurantatutkimus 16-vuotiaista nuorista. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 48 (3), 168–181.
- van den Berghe, Lana & Vandeveldel, Stijn & de Pauw, Sarah S. W. (2022) School dropout as the result of a complex interplay between individual and environmental factors: A study on the perspectives of support workers. *Teachers and Teaching, Theory and Practice* 28 (5), 603–617.
- Bourdieu, Pierre (1986) The forms of capital. Teoksessa John G. Richardson (toim.) *Handbook of Theory of Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood Press, 241–258.
- Bourdieu, Pierre (2005) Habitus. Teoksessa Jean Hillier, Emma Rooksby, Pierre Bourdieu, Ernesto Laclau, Paul Hirst (toim.) *Habitus: A Sense of place*. Aldershot: Ashgate, 43–49.
- Brown, Ceri & Douthwaite, Alison & Costas Batlle, Ioannis & Savvides, Nicola (2022) A multi-stakeholder analysis of the risks to early school leaving: comparing young peoples’ and educators’ perspectives on five categories of risk. *Journal of Youth Studies*, ahead-of-print, 1–25.
- Erola, Jani & Kallio, Johanna & Vauhkonen, Teemu (2017) Ylisukupolvinen kasautuva huono-osaisuus Turussa ja muissa Suomen suurissa kaupungeissa. *Tutkimuskatsauksia* 2.
- Ehrenreich, Heidi & Nahapetyan, Lusine & Orpinas, Pamela & Song, Xiao (2015) Marijuana Use from Middle to High School: Co-occurring Problem Behaviors, Teacher-Rated Academic Skills and Sixth-Grade Predictors. *Journal of Youth and Adolescence* 44 (10), 1929–1940.
- Fredricks, Jennifer A. & Blumenfeld, Phyllis C. & Paris, Alison H. (2004) School engagement: Potential of the concept, state of the evidence. *Review of Educational Research* 74 (1), 59–109.
- Fortin, Laurier & Marcotte, Diane & Potvin, Pierre & Royer, Égide & Joly, Jacques (2006) Typology of students at risk of dropping out of school: Description by personal, family and school factors. *European Journal of Psychology of Education* 21 (4), 363–383.
- Fortin, Laurier & Marcotte, Diane & Diallo, Thierno & Potvin, Pierre & Royer, Égide (2013) A multi-dimensional model of school dropout from an 8-year longitudinal study in a general high school population. *European Journal of Psychology of Education* 28 (2), 563–583.
- Gubbels, Jeanne & van der Put, Claudia & Assink, Mark (2019) Risk Factors for School Absenteeism and Dropout: A Meta-Analytic Review. *Journal of Youth and Adolescence* 48 (9), 1637–1667.
- Haapakorva, Pasi & Ristikari, Tiina & Kiilakoski, Tomi (2018) Toisen asteen opintojen keskeyttämisen taustatekijöitä. Teoksessa Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi (toim.) *Opin polut ja pientareet. Nuoriso-barometri 2017*. Valtioneuvoston nuorisoneuvoston julkaisu 58, 167–177.
- Hilamo, Heikki & Sariaslan, Amir & Aaltonen, Mikko (2022) Miten ehkäistä nuorten syrjäytymistä? *Yhteiskuntapolitiikka* 87 (4), 440–445.
- Hilli, Petri & Ståhl, Timo & Merikukka, Marko & Ristikari, Tiina (2017) Syrjäytymisen hinta – case investoinnin kustannuslaskelmasta. *Yhteiskuntapolitiikka* 83 (6), 663–675.
- Holland, Paula & Berney, Lee & Blane, David & Smith, Davey G. & Gunnell, David J. & Montgomery, Scott M. (2000) Life course accumulation of disadvantage: childhood health and hazard exposure during adulthood. *Social Science & Medicine* 50 (9), 1285–1295.
- Ilmakunnas, Ilari & Kauppinen, Timo M. & Kestilä, Laura (2015) Sosioekonomisten syrjäytymisriskien kasautuminen vuonna 1977 syntyneillä nuorilla aikuisilla. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (3), 247–262.
- Jernström, Laura & Sirniö, Outi (2023) Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten ja nuorten aikuisten etuuksien käyttö vuosina 1995–2020. *Suomen sosiaalinen tila, 4/2023*. THL.
- Kailaheimo-Lönnqvist, Sanna & Kilpi-Jakonen, Elina & Niemelä, Mikko & Prix, Irene (2020) Eriarvoisuus koulutuksessa. Teoksessa Maija Mattila (toim.) *Eriarvoisuuden tila Suomessa 2020*. Kalevi Sorsa -säätö.
- Kainulainen, Sakari & Wiens, Varpu & Zitting, Joakim & Sauvola, Ritva & Pulliainen, Marjo (2020) *Eriarvoisuutta kaventamassa – Tunnista kehittämistarve alueellasi ja hyödynnä valmiit palvelut*. Helsinki: Diakonia ammattikorkeakoulu.
- Kallio, Johanna & Hakovirta, Mia (2020) Johdanto: Huono-osaisuus ja köyhyys lapsiperheissä. Teoksessa Johanna Kallio & Mia Hakovirta (toim.) *Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus*. Tampere: Vastapaino, 7–33.
- Kleinepier, Tom & van Ham, Maarten (2018) The Temporal Dynamics of Neighborhood Disadvantage in Childhood and Subsequent Problem Behavior in Adolescence. *Journal of Youth and Adolescence* 47 (8), 1611–1628.
- Koivumaa, Jari (2020) *Kohti eurooppalaista osamisperusteisuutta? Tutkimus suomalaisen ja saksalaisen ammattikoulutusjärjestelmän oppilaitostoittoimijoiden koulutusuudistuspuheista*.

- Rovaniemi: Acta electronica Universitatis Lapponiensis 284.
- Koivusilta, Leena (2020) Vanhempien huono-osaisuuden yhteydet lapsen ja nuorten tulevaisuuden voimavaroihin ja ajatuksiin tulevaisuudesta. Teoksessa, Johanna Kallio & Mia Hakovirta (toim.) *Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus*. Tampere: Vastapaino, 143–172.
- Kuronen, Ilpo (2010) *Peruskoulusta elämäntutkuluun. Ammatillisesta koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten tarinoita peruskoulu-suhteesta ja elämäntutkuluun peruskoulun jälkeen*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuksia 26.
- Lakkala, Suvi & Narkaus, Satu & Kallinen, Kati (2022) Siirtymävaihe perusopetuksesta ammatilliseen koulutukseen. Opiskelijoiden kokemuksia siirtymästä ja tuen tarpeista. *Nuorisotutkimus* 40 (1), 3–22.
- Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017. www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170531. (Viitattu 5.1.2024.)
- Merikukka, Marko (2020) *Lapsuuden elinolojen yhteydet aikuisuuden hyvinvointiin: Kansallinen syntymäkohortti 1987 -rekisteritutkimus*. Acta Universitatis Ouluensis. D 1558. Medica. Oulun yliopisto.
- Miulescu, Miruna Luana & Ruth, Klaus (2021) Youth at risk of early leaving - A comparative view on the Romanian and German cases highlighting family circumstances and personal challenges as major risk categories and a foundation for support strategies. *Journal of Education and Work* 34 (7–8), 765–788.
- Mustonen, Ulla & Huurre, Taina & Kiviruusu, Olli & Berg, Noora & Aro, Hillevi & Marttunen, Mauri (2013) *Elämäntutkimus, mielenterveys ja hyvinvointi. Seurantatutkimus 16-vuotiaista tamperelaisnuorista 22-, 32- ja 42-vuotiaina (TAM-projekti)*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen raportti 17.
- Myrskylä, Pekka (2012) Hyvin koulutetuilla pisimmät työurat. *Hyvinvointikatsaus* (1), 43–47.
- Myrskylä, Pekka (2017) *Katoavat työpaikat. Työlisten määrän ja rakenteen kehitys Suomessa 1987–2017*. Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK.
- Niemi, Anna-Maija & Kurki, Tuuli (2013) Amislaiseksi valmistettu, valmennettu, kuntoutettu ja ohjattu? Teoksessa Kristiina Brunila, Katariina Hakala, Elina Lahelma & Antti Teittinen (toim.) *Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot*. Helsinki: Gaudeamus, 201–220.
- Nummenmaa, Lauri (2009) *Käyttätutkimustieteiden tilastolliset menetelmät*. Helsinki: Tammi.
- Ohisalo, Maria & Laihiala, Tuomo & Saari, Juho (2015) Huono-osaisuuden olottuvuudet ja kasautuminen leipäjonossa. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (5), 435–446.
- Ohisalo, Maria (2017) *Murusia hyvinvointivaltion pohjalla. Leipäjonot, koettu hyvinvointi ja huono-osaisuus*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies 148. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.
- Oppivelvollisuuslaki 2020/1214. finlex.fi/fi/laki/alkup/2020/20201214. (Viitattu 5.7.2023.)
- Paananen, Reija & Kainulainen, Sakari (2019) Syrjäytyminen kertoo puuttuvista itsenäisen elämän edellytyksistä. *Dialogi* 21.3.2019. <https://dialogi.diak.fi>
- Palola, Elina & Hannikainen-Ingman, Katri & Karjalainen, Vappu (2012) Nuorten syrjäytymistä on tutkittava pintaa syvemmin. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (3), 310–315.
- Pastore, Francesco (2016) 'I Wish I Had 100 Dollars a Month ...' The Determinants of Poverty in Mongolia. *European Journal of Development Research* 28 (5), 934–956.
- Piscitello, Jennifer & Kim, Youn Kyoung & Orooji, Marmar & Robison, Samuel (2022) Sociodemographic risk, school engagement, and community characteristics: A mediated approach to understanding high school dropout. *Children and Youth Services Review* 133, 106347–.
- Porche, Michelle & Fortuna, Lisa & Lin, Julia & Algeria, Margarita (2011) Childhood Trauma and Psychiatric Disorders as Correlates of School Dropout in a National Sample of Young Adults: Childhood Trauma and School Dropout. *Child Development* 82 (3), 982–998.
- Putnam, Robert D. (2000) *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Rita, Hannu, Töttö, Pertti & Alastalo, Marja (2008) Voiko turkulaisten kirjoittamista artikkeleista yli 100 % olla kvantitatiivisia? Vetosuhteen (odds ratio) ja vedon (odds) tulkintaa. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaaliryön tutkimuksen aikakauslehti* 16 (1), 72–80.
- Rueda, Patricia Olmos & Sallán, Joaquín Gairín (2021) Understanding and intervening in the personal challenges and social relationships risk categories to early leaving. *Journal of Education and Work* 34 (7–8), 855–871.
- Saari, Juho (2011) *Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Saari, Juho (2015) *Huono-osaiset: Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla*. Helsinki: Gaudeamus.

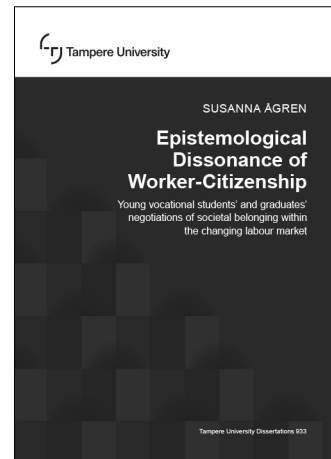
- Saari, Juho & Eskelinen, Niko & Björklund, Liisa (2020) *Raskas perintö – Ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Salminen, Jarkko & Lehtonen, Pauliina & Rikala, Sanna & Kuusisto, Anna-Kaisa & Luoma-Halkola, Henna & Puumala, Eeva & Sointu, Liina & Häikiö, Liisa (2021) Osallisuuden kehät: Näkökulmia hyvinvoinnin muotoutumiseen. *Focus Localis* 49 (3), 80–98.
- Savvides, Nicola & Milhano, Sandrina & Mangas, Catarina & Freire, Carla & Lopes, Sara. (2021) “Failures” in a failing education system: comparing structural and institutional risk factors to early leaving in England and Portugal. *Journal of Education and Work* 34 (7–8), 789–809.
- Suomen virallinen tilasto (2022) *Koulutuksen keskeyttäminen* [verkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/til/kkesk/2020/kkesk_2020_2022-03-17_tie_001_fi.html. (Viitattu 5.7.2023.)
- Söderholm, Fiia & Viljaranta, Jaana & Tuominen, Heta & Lappalainen, Kristiina & Holopainen, Leena (2023) Student engagement profiles and the role of support in general upper secondary education. *Learning and Individual Differences* 104, 102289–.
- Terveystieteiden tutkimuskeskus (2023) *Nuorten syrjäytymisen ehkäisy*. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/nuorten-syrjaytymisen-ehkaisy>. (Viitattu 6.7.2023.)
- Toikka, Enna & Haanpää, Leena (2020) Vanhempien huono-osaisuuden yhteys lasten subjektiiviseen hyvinvointiin. Teoksessa Johanna Kallio & Mia Hakovirta (toim.) *Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus*. Tampere: Vastapaino, 119–142.
- Vauhkonen, Teemu & Kallio, Johanna & Kauppinen, Timo & Erola, Jani (2017) Intergenerational accumulation of social disadvantages across generations in young adulthood. *Research in social stratification and mobility* 48, 42–52.
- Zitting, Joakim & Wiens, Varpu & Kainulainen, Sakari (2020) Huono-osaisuus rasittaa kuntien taloutta. *Yhteiskuntapolitiikka* 85 (3), 316–322.

Epistemological dissonance of worker-citizenship

Susanna Ågren

The text is based on the lectio praecursoria of the author's dissertation at the Tampere University 26th January 2024. The opponent of the dissertation was Professor Carmen Leccardi (Università degli Studi di Milano-Bicocca, Italy).

Ågren, Susanna (2024) *Epistemological Dissonance of Worker-Citizenship: Young vocational students' and graduates' negotiations of societal belonging within the changing labour market*. Tampere University. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-3228-0>

I have a great deal of respect for vocational upper secondary education. This is due to my long work history in the field of vocational education since 2007, which is also where my interest in this research comes from.

In my dissertation, I wanted to focus on young vocational students and on young adults who have graduated from vocational institutions. This was because I think that their voice is rarely heard in social, political, and academic discussions. Often, these discussions become interested in these young adults, their lives, choices, well-being, and future mainly from the perspective of their future occupation and working life participation.

This kind of working life-related viewpoint was central also in my own earlier jobs within the field of vocational education; how to get these young people to participate and cope in their occupation, how to support them so

that they can pass their studies and graduate as skilled workers? Even work with their well-being often had to be justified by the fact how it helps their employment. For a youth researcher who recognises the diversity and complexities of young adults' lives, the promotion of these working life-centred goals was not always ethically problem-free. Therefore, my main motives for my dissertation were to better understand young adults' negotiations with these worker-citizenship related ideals and to bring out their points of view.

In the dissertation, I am interested in the concept of worker-citizenship. With worker-citizenship, I refer to how the relationship between the individual and society is constructed around paid work (Suikkanen & Viinamäki 1999). In a society where working is regarded as a significant part of individuals' societal function, individuals can claim their rights and status through their participation

in work (Beck 2000; Marshall & Bottomore 1992). Simply put, I regard that worker-citizenship, one's participation in work, is a well-respected social norm in a work-based society such as Finland. Here, we also have worker-citizenship ideals that define what kind of persons we should be and become, what we should aspire for in society and also define how our value is assessed in society (Weeks 2011; Kelly 2013): we should educate ourselves, strive to find employment, pay our taxes, and thus fulfil our obligations in society.

Worker-citizenship-related norms and ideals, the way we value work and what kind of worker-citizens are needed, shape in accordance with the changes in society, culture, industry, and in the labour market (Suikkanen & Viinamäki 1999; Billett 2006). For earlier generations it might have been enough that they were ready to dedicate themselves to their work (e.g. Sennett 1998). They could spend their whole working life career in their own specific occupation and for many, there were not so many choices to make in the labour market. The current labour market is by contrast claimed to be much more unpredictable (Beck 1992, 2000). It requires that we are continuously ready to re-shape ourselves, our abilities, and skills in accordance with labour market's changing needs (e.g. Kelly 2013; Weeks 2011; Beck 2000; Sennett 1998). In other words, the current labour market requires that we are flexible with our choices and skills and that we are able to adapt to its unpredictability and its risks.

In this context, especially young adults face pressures in society regarding their worker-citizenship. They are expected to find their own place in society and strive efficiently towards worker-citizenship (Farrugia 2021). They face increasingly demands that relate to their choices in their lives and in the labour market. They are expected to be ready to continuously adopt skills and personalities

that align with the labour market's needs (Kelly 2006; Brunila, Vainio & Toivainen 2021). All of these place pressures also on their transitions to working life and adulthood.

We know from earlier youth research for example by Johanna Wyn, Peter Dwyer, Dan Woodman, and Hernan Cuervo, that these worker-citizenship related expectations that we place on young adults as a society might lean on a too simplistic idea of how young adults' transitions should and could proceed (see Dwyer & Wyn 2001; Woodman & Wyn 2015; Cuervo & Wyn 2014, 2016). Youth researchers have noted that the adulthood where young adults navigate has changed: Contemporary young adults may not have as stable basis for their life planning as earlier generations. For them, the unpredictability of the labour market and their life planning, their uneven chances for doing choices amidst this unpredictability, and the overall complexity of "new" adulthood that they face might actually be in contradiction with the societal expectations relating to worker-citizenship (see Dwyer & Wyn 2001; Woodman & Wyn 2015; Wyn 2020).

In the dissertation, I am interested in this contradiction, especially as earlier studies, such as by David Farrugia (2021), have claimed that regardless of the contradictions, young adults learn to interpret their value and lives in society through certain worker-citizenship ideals.

Vocational upper secondary education is an interesting context to study this contradiction. Scholars have claimed that the purpose of vocational education is constructed around worker-citizenship (see e.g. Isopahkala-Bouret, Lappalainen & Lahelma 2014; McGrath et al. 2020; Billett 2011; Colley et al. 2003); vocational education aims to educate young people to become workers to needs of the labour market, economy, and society. Vocational students are expected to become skilled workers in their occupational field

and are guided towards ‘right’ occupational attitude and work ability; they should learn to take the responsibility of their employability on their own hands. While being dedicated to their own occupation, they should also become flexible worker-citizens so that they can navigate within the current labour market (e.g. Nylund & Virolainen 2019).

I have completed my dissertation in a situation where vocational upper secondary education and young adults’ participation in employment are once again receiving attention in the political and societal discussions. In Finland, we are worried about young adults’ moral and coping in the labour market. We have discussions that claim that the employers are not satisfied with the skills of vocational students¹, and we have discussions demanding a shorter vocational education in order to provide the needed workforce quicker². At the same time, the media is filled up with stories about how young adults get exhausted within the labour market³. We want to push young adults ever more effectively into ever narrower worker-citizenship without trying to identify the complexities of our worker-citizenship ideals.

Generally speaking, young vocational students’ and graduates’ post-graduation lives raise interest mainly from the perspective of how they manage to find jobs in their occupation. Funding for vocational upper secondary education is also partly steered from this perspective. In the dissertation, I am showing that this view needs a more qualitative perspective on how these young adults see their lives and possibilities within the post-graduation labour market.

In the dissertation, I discuss the contradiction between the worker-citizenship ideals and young vocational students’ and graduates’ actual chances in their post-graduation lives through Martha Nussbaum’s (2013) idea of a ‘life worthy of human dignity’. I

utilise Nussbaum’s thinking to emphasise the responsibility of society to guarantee young adults their opportunities to feel that they are valued in society as they are and that they can determine the meaning of their post-graduation lives. For Nussbaum, especially these opportunities form a basis for a decent life.

I am complementing Nussbaum’s thinking with the concept of societal belonging to discuss how worker-citizenship ideals shape vocational graduates’ possibilities to experience belonging in society. Shortly said, I interpret that societal belonging simply refers to a young person’s experience of being an accepted and valuable part of society (May 2013; Anthias 2006). The sense of societal belonging is negotiated in everyday interaction with others and is linked to the social norms and values relating to worker-citizenship, based on which young adults’ lives and decisions are guided and assessed in society (May 2013; Yuval-Davis 2006; Antonsich 2010).

In the dissertation, I am thus interested in young vocational students’ and graduates’ negotiations about their worker-citizen selves (who they are, who they want to be, who they should be and who they can be) within the contradictory labour market and with the worker-citizenship ideals. I ask how these young adults negotiate with the worker-citizenship ideals and understand and position themselves as worker-citizens within the contemporary labour market. I also ask how their views and experiences appear regarding societies’ responsibilities to sustainably guarantee them the preconditions for societal belonging.

My findings are based on several group and individual interviews with young adults. If the entire data of the fourth sub-study is included, altogether 100 young adults have been interviewed⁴. The first sub-study also contains survey data from Finnish Youth Barometer 2019 including views of 1900 young people of whom almost 200 were vocational

students. My observations are based on a careful examination of this rich and valuable data in four sub-studies.

My observations show how these young adults know that their lives, choices, and value are assessed in society through worker-citizenship. Many of them dream of a fair job where they can use their skills, are supported, and encountered as they are, and which has fair terms and salary and is supportive for their well-being and changing life situations. For them, worker-citizenship is not only about a job, but it has varied meanings that relate to their senses of societal belonging. While studying in vocational education, they want to trust that their occupation guarantees them personally the opportunity to start their own independent lives like their peers do and fulfil the expectations of society. At the same time, they stay aware of the labour market realities.

My results show that young adults are shaping their worker-citizenship within a quite contradictory adulthood after their graduation. Their working life stories show that they continuously need to justify and reflect on their worker-citizenship, balance their well-being with their worker-citizenship, and sometimes compromise on their dreams, be prepared to change their occupation, or tolerate uncertainty in relation to their livelihood and future. Their post-graduation lives include several negotiations on their societal belonging and worth as worker-citizens.

From these starting points, I began to reflect more closely on the concept of 'epistemological fallacy' by Andy Furlong and Fred Cartmel (2007), which has been broadly discussed in the field of youth research. According to them, in today's individualistic society which highly emphasises individual responsibility, although being aware of the uncertainties in the current labour market, young adults learn to trust that they can personally solve these uncertainties despite

the risks related to the unpredictability of the labour market. Therefore, like some of the young adults also in my data described, they may feel ashamed when they fail to do so.

Although I find the concept of 'epistemological fallacy' as partly descriptive, I regard that it is not entirely sufficient to describe my observations. I see that the complexities of worker-citizenship ideals that young adults face in their mundane lives are something on which they have to actively take a stand on, and because of which they are also well aware of the injustices and demands involved. In this claim I rely on the arguments presented for instance by my honoured Opponent Carmen Leccardi (2014; Cahill & Leccardi 2020). The way young adults emphasise their own value as worker-citizens is a justified negotiation strategy for them when they face unrealistic demands of worker-citizenship ideals from the perspective of their own possibilities within the complex conditions of the current adulthood (see Cahill & Leccardi 2020). Instead of 'epistemological fallacy', I am thus introducing a new concept of 'epistemological dissonance of worker-citizenship' to contribute to the related youth research debate.

I use this concept to demonstrate the multifaced complexities that shape young adults' negotiations about their societal belonging as worker-citizens. In my empirical understanding, the 'epistemological dissonance of worker-citizenship' shapes from the sometimes-contradictory institutional expectations of how young adults should implement worker-citizenship, but also from young adults' working life experiences, from their changing life situations, from their actual chances to do labour market choices, from their chances to start their adult lives, and of course, from how they regard themselves as worker-citizens. Through this epistemological dissonance of worker-citizenship, young adults negotiate their value and meaning in

society, and it shapes their senses of societal belonging.

This means that in my view young adults negotiate between their worker-citizen selves (who they are, who they should be, who they want to be and who they can be) and the current labour market realities (cf. e.g. Cuervo & Wyn 2016; Cuervo & Chesters 2019). Here, the contradictions in worker-citizenship do not only relate to the amount of work in their field but to their resources and opportunities to respond to the worker-citizenship related expectations and shape their worker-citizenship in a way that their skills, life situations, and personalities fit to it and in a way which is supportive for their well-being and their chances to plan and determine their adult lives.

This obviously relates to their negotiations between their worker-citizen selves and the worker-citizenship ideals (cf. e.g. Farrugia 2021; Nikunen 2021). Not all young adults feel that they have genuine opportunities to implement 'ideal' worker-citizenship and make related choices so that they can progress in their lives as expected and as they desire (cf. e.g. Chesters et al. 2019).

Therefore, I also see that young adults engage in negotiations about their rights for societal belonging (cf. e.g. France 1998; Kallio 2023). I regard that their interview stories, especially regarding how some of them described labour market injustices, unfair employment contracts, the unrealistic expectations by the employers or the employment services, were also negotiations of their rights in society: they want to have a fair start for their adulthood.

I am thus claiming that this epistemological dissonance of worker-citizenship I have described, is not sufficiently acknowledged in the policies that guide young adults' lives after their graduation from vocational education. Therefore, on the basis of my findings, I have presented four recommendations directed to the policies relating to vocational education

and employment services of young adults.

From my empirical point of view, these policies should aim to better acknowledge how this epistemological dissonance of worker-citizenship is intertwined with young adults' senses of their post-graduation well-being and societal belonging (see e.g. Harris, Cuervo & Wyn 2021; Cuervo & Wyn 2014). Worker-citizenship is not a self-evident position but contains multiple negotiations about young adults' chances to live, determine and plan their good adult lives and feel as valued part of their occupational community and of society. The epistemological dissonance of worker-citizenship where they have to balance their lives makes these negotiations complicated.

Therefore, I also claim in the dissertation that these policies should aim to reduce the pressure on young adults to fulfil the worker-citizenship by identifying the diversity, complexity, and inequalities of worker-citizenship as a guarantor of young adults' decent adult lives (see e.g. Farrugia 2021; Chesters et al. 2019). I see that the 'epistemological dissonance' is not 'solved' with individual skill-building as it is constructed within the contemporary society and might be reality for contemporary young adults, no matter what they try.

Thirdly, I claim that these policies should guarantee secured resources for vocational education and youth-related guidance services to acknowledge and encounter these dissonances in young adults' post-graduate lives. This means that this knowledge of youth studies is needed at the policy level but also at a more practical level in vocational education and employment services. All these institutions produce worker-citizenship ideals through which young adults interpret their value and chances within the complex and contradictory conditions of their adulthood (see May 2013; Kallio 2023).

Finally, I claim that the epistemological dissonance of worker-citizenship relates also

to the sustainability of the worker-citizenship ideals. Young adults' views and experiences should be involved in the debates that relate to the future of vocational education and labour market (as claimed also by e.g. McGrath et al. 2020). While worker-citizenship might be an important construct for them to negotiate their value in society, young adults also regard it as a contradictory, and sometimes also an unsustainable and unfair construct. Therefore, I hope, that my concept of epistemological dissonance of worker-citizenship could inspire other researchers to have a multidisciplinary debate on how to make worker-citizenship and the demands we place on young adults more sustainable.

Footnotes

- 1 e.g. see news articles Yle 31.3.2023, "Lehtoria hävettää lähettää opiskelijansa työelämään – ammatillisessa koulutuksessa ei riitä aikaa opettaa nuorille tarvittavia perustaitoja" (<https://yle.fi/a/74-20024910>), and Yle 19.10.2023, "Lähes 40 prosenttia työnantajista on tyytymättömiä ammattiin valmistuneiden osaamiseen" (<https://yle.fi/a/74-20055935>).
- 2 e.g. see news article Yle 21.4.2023, "Valtiovarainministeriö haluaa leikata ammattikoulutuksesta – taustalla kiistanalainen tilasto" (<https://yle.fi/a/74-20028051>).
- 3 e.g. see news articles Yle 20.3.2023, "Nuoret uupuvat jo pian päästyään työelämään – Noora Lehtinen, 22, saa lyhentää työaikaansa, jotta jaksaa" (<https://yle.fi/a/74-20022339>), and Yle 11.1.2024, "Miksi tekisit superraskasta työtä pienellä palkalla?" kysyy tukien varaan heittäytynyt Alma Tuuva" (<https://yle.fi/a/aihe/a/20-10006082>).
- 4 including 12 group interviews with vocational students in 2018 and 2019 (56 young adults) and 32 individual interviews with young adults graduated from vocational education (of which 11 were follow up -interviews and including data from Määttä (2018, 2019)). In addition, the fourth sub-study also contained life course interviews with 25 young adults collected and analysed by the co-author of the article, Jenni Kallio (see Ågren & Kallio 2023; also, Kallio 2023).

References

- Antonsich, Marco (2010) Searching for belonging – an analytical framework. *Geography Compass* 4 (6), 644–659. <https://doi.org/10.1111/j.1749-8198.2009.00317.x>
- Anthias, Floya (2006) Belongings in a Globalising and Unequal World: Rethinking Translocations. In: Nira Yuval-Davis, Kalpana Kannabirān & Ulrike Vieten (eds.) *The Situated Politics of Belonging*. London: SAGE Publications, 17–31.
- Beck, Ulrich (1992) *Risk Society. Towards a New Modernity*. London: SAGE Publications.
- Beck, Ulrich (2000) *The Brave New World of Work*. Cambridge: Polity Press.
- Billett, Stephen (2011) Vocational Education. Purposes, Traditions and Prospect. Dordrecht: Springer.
- Billett, Stephen (2006) *Work, Change and Workers*. Dordrecht: Springer.
- Brunila, Kristiina, Vainio, Saara & Toiviainen, Sanna (2021) The Positivity Imperative in Youth Education as a Form of Cruel Optimism. *Journal of Applied Youth Studies* 4, 313–327. <https://doi.org/10.1007/s43151-021-00047-3>
- Cahill, Helen & Leccardi, Carmen (2020) Reframing resilience. In: Johanna Wyn, Helen Cahill, Dan Woodman, Hernan Cuervo, Carmen Leccardi & Jenny Chesters (eds.) *Youth and the New Adulthood: Generations of Change*. Singapore: Springer Singapore Pty. Ltd, 67–81.
- Chesters, Jenny, Smith, Jonathan, Cuervo, Hernan, Laughland-Booÿ, Jacqueline, Wyn, J., Skrbiš, Zlatko & Woodman, Dan (2019) Young adulthood in uncertain times: The association between sense of personal control and employment, education, personal relationships and health. *Journal of Sociology* 55 (2), 389–408. <https://doi.org/10.1177/1440783318800767>
- Cuervo, Hernan & Chesters, Jenny (2019) The [im] possibility of planning a future: how prolonged precarious employment during transitions affects the lives of young Australians. *Labour & Industry: a journal of the social and economic relations of work* 29 (4), 295–312. <https://doi.org/10.1080/10301763.2019.1696654>
- Cuervo, Hernan & Wyn, Johanna (2016) An Unspoken Crisis: The 'Scarring Effects' of the Complex Nexus Between Education and Work on two Generations of Young Australians. *International Journal of Lifelong Education* 35 (2), 122–135. <https://doi.org/10.1080/02601370.2016.1164467>
- Cuervo, Hernan & Wyn, Johanna (2014) Reflections on the use of spatial and relational metaphors

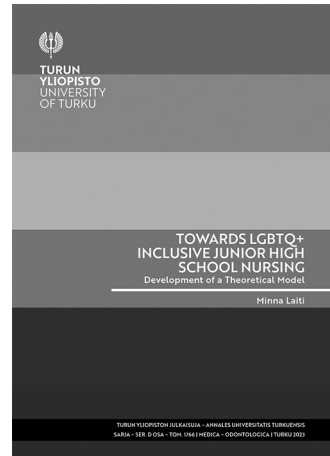
- in youth studies. *Journal of Youth Studies* 17 (7), 901–915. <https://doi.org/10.1080/13676261.2013.878796>
- Colley, Helen, James, David, Diment, Kim & Tedder, Michael (2003) Learning as becoming in vocational education and training: class, gender and the role of vocational habitus. *Journal of Vocational Education and Training* 55 (4), 471–498. <https://doi.org/10.1080/13636820300200240>
- Dwyer, Peter & Wyn, Johanna (2001) *Youth, Education and Risk. Facing the Future*. London and New York: RoutledgeFalmer.
- Farrugia, David (2021) *Youth, Work and the Post-Fordist Self*. Bristol: Bristol University Press.
- France, Alan (1998) 'Why Should We Care?': Young People, Citizenship and Questions of Social Responsibility. *Journal of Youth Studies* 1 (1), 97–111. <https://doi.org/10.1080/13676261.1998.10592997>
- Furlong, Andy & Cartmel, Fred (2007) *Young People and Social Change: New Perspectives*. Maidenhead: Open University Press.
- Harris, Anita, Cuervo, Hernan & Wyn, Johanna (2021) *Thinking about Belonging in Youth Studies*. Cham: Springer International Publishing AG.
- Isopahkala-Bouret, Ulpuukka, Lappalainen, Sirpa & Lahelma, Elina (2014) Educating worker-citizens: visions and divisions in curriculum texts. *Journal of Education and Work* 27 (1), 92–109. <https://doi.org/10.1080/13639080.2012.718745>
- Kallio, Jenni (2023) *Eletty, opittu, kamppailtu: Itsenäistävien nuorten kansalaisuuden rakentuminen institutionaalisessa järjestelmässä*. Tampere University, Faculty of Social Sciences. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-3106-1>
- Kelly, Peter (2013) *The Self as Enterprise: Foucault and the 'Spirit' of 21st Century Capitalism*. New York, NY: Routledge.
- Kelly, Peter (2006) The Entrepreneurial Self and 'Youth at-risk': Exploring the Horizons of Identity in the Twenty-first Century. *Journal of Youth Studies* 9 (1), 17–32. <https://doi.org/10.1080/13676260500523606>
- Leccardi, Carmen (2014) Young people and the new semantics of the future. *Società Mutamento Politica* 5 (10), 41–54. <https://doi.org/10.13128/SMP-15404>
- Marshall, Thomas Humphrey & Bottomore, Tom (1992) *Citizenship and social class*. London: Pluto Press.
- May, Vanessa (2013) *Connecting Self to Society: Belonging in a Changing World*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- McGrath, Simon, Powell, Lesley, Alla-Mensah, Joyceline, Hilal, Randa & Suart, Rebecca (2020) New VET theories for new times: The critical capabilities approach to vocational education and training and its potential for theorising a transformed and transformational VET. *Journal of Vocational Education & Training* 74 (4), 575–596. <https://doi.org/10.1080/13636820.2020.1786440>
- Määttä, Mirja (2018, 2019) "Dataset: From Guidance Centres to Working Life". *Longitudinal interviews with young people from Finnish one-stop guidance centers*. Centre for Economic Development, Transport and the Environment. Central Finland/South-Eastern Finland University of Applied Sciences.
- Nikunen, Minna (2021) Labour market demands, employability and authenticity. *Journal of Applied Youth Studies* 4, 205–220. <https://doi.org/10.1007/s43151-021-00049-1>
- Nussbaum, Martha (2013) *Creating Capabilities. The Human Development Approach*. Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Nylund, Mattias & Virolainen, Maarit (2019) Balancing 'flexibility' and 'employability': The changing role of general studies in the Finnish and Swedish VET curricula of the 1990s and 2010s. *European Educational Research Journal* 18 (3), 314–334. <https://doi.org/10.1177/1474904119830508>
- Sennett, Richard (1998) *The Corrosion of Character: The Personal Consequences of Work in the New Capitalism*. New York: W. W. Norton & Company, Inc.
- Suikkanen, Asko & Viinamäki, Leena (1999) Life paths and labour market citizenship. In Jens Christiansen, Pertti Koistinen & Anne Kovalainen (eds.) *Working Europe: Reshaping European employment systems*. Aldershot: Ashgate, 189–209.
- Weeks, Kathi (2011) *The Problem with Work. Feminism, Marxism, Antiwork Politics, and Postwork Imaginaries*. Duke University Press.
- Woodman, Dan & Wyn, Johanna (2015) *Youth and Generation: Rethinking Change and Inequality in the Lives of Young People*. London: SAGE Publications Ltd.
- Wyn, Johanna (2020) Introduction. In: Johanna Wyn, Helen Cahill, Dan Woodman, Hernan Cuervo, Carmen Leccardi & Jenny Chesters (eds.) *Youth and the New Adulthood: Generations of Change*, 1–12. Singapore: Springer Singapore Pty. Ltd.
- Yuval-Davis, Nira (2006) Belonging and the politics of belonging. *Patterns of Prejudice* 40 (3), 197–214. <https://doi.org/10.1080/00313220600769331>

Sateenkaarinuorten kohtaaminen yläkoulun kouluterveydenhuollossa

Minna Laiti

Teksti perustuu kirjoittajan väitöstilaisuuden lectio praecursoriaan Turun yliopistossa 2.2.2024. Vastaväittäjänä toimi apulaisprofessori Jari Kylmä Tampereen yliopistosta.

Minna Laiti (2024) "Towards LGBTQ+ inclusive junior high school nursing – Development of a theoretical model". Turun yliopiston julkaisuja, sarja D, osa 1766. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-9563-9>

Nuoruus on meille kaikille tuttu elämänvaihe, jolloin kehossamme tapahtuu fyysisiä ja hormonaalisia muutoksia, aivomme ja kognitiiviset taitomme kehittyvät, samalla kun kasvamme omaksi ainutkertaisiksi yksilöiksi. Persoonan ja minäkuvan muodostuessa alamme myös itsenäistyä vanhemmistamme sekä löytää itsellemme merkityksellisiä ihmissuhteita muista nuorista ja yhteisöistä. Nuoruudessa moni kokee ensimmäiset ihastumisen tai rakastumisen tunteet. Lisäksi seksuaalisuuden herääminen, omaan kehoon ja seksuaalisuuteen tutustuminen, sekä ensimmäiset seksuaaliset suhteet ovat monelle nuorelle ajankohtaisia.

Nuoruuden ajallisesta määrittelystä on käyty pitkään tieteellistä keskustelua. Maailman terveysjärjestön WHO:n määritelmä mukaan nuoruus sijoittuu kymmenen ja yhdeksäntoista ikävuoden välille, ja kyseinen

määritelmä on käytössä esimerkiksi lääketieteessä ja terveystieteissä. Osa tieteenaloista määrittelee nuoruuden jatkuvan jopa 24 ikävuoteen asti. Joka tapauksessa nuoruus on terveyden ja hyvinvoinnin perustan luomisen kannalta tärkeää aikaa, jonka vaikutukset ulottuvat pitkälle aikuisuuteen. Nuoruuden aikaisten kokemusten on myös todettu olevan yhteydessä hyvän mielenterveyden ja toimintakyvyn rakentumiseen. Nuoruus onkin moniulotteinen ja -mutkainen elämänvaihe, jonka aikana läpikäytyjen muutosten myllerrys on monelle nuorelle myös henkisesti kuormittavaa aikaa. Nuorilla onkin oikeus saada tukea kasvussaan ja kehityksessään sekä meidän aikuisten tehtävänä on antaa nuorille tilaa tulla kuulluksi, nähdyksi ja suojelluksi.

Lasten ja nuorten oikeuksien turvaamiseksi on laadittu YK:n kansainvälinen lasten oikeuksien sopimus, jonka sisältöä sopimuksen allekirjoittaneet 196 maata ovat sitoutuneet

noudattamaan. Lasten oikeuksien sopimuksen mukaan jokaisella nuorella on oikeus kasvaa omaksi ainutlaatuiseksi yksilöksi vapaana syrjinnästä ja väkivallasta, nauttien samalla täysipainoisesta ja terveestä elämästä. Nuorilla on myös oikeus ilmaista mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa sekä saada tietoa esimerkiksi terveyden ja hyvinvoinnin aiheista. Edellä kuvattuihin oikeuksiin sisältyvät myös seksuaalisuuden, sukupuolen sekä näihin liittyvän identiteetin ja ilmaisun osa-alueet. Kun tarkastelemme nuorten oikeuksien toteutumista, on kuitenkin välttämätöntä ottaa huomioon valtioiden sisäinen lainsäädäntö, poliittinen tilanne, yhteiskunnan ylläpitämät rakenteet ja instituutiot, sekä yleinen suhtautuminen nuorten asemaan ja oikeuksiin. Nämä tekijät voivat joko edistää tai heikentää nuorten oikeuksien, osallisuuden ja yhdenvertaisuuden toteutumista yhteiskunnassa, myös terveyspalveluissa.

Kouluterveydenhuolto on globaalin kansanterveyden näkökulmasta keskeinen perusterveydenhuollon palvelu. Maailman Terveysjärjestö WHO:n mukaan kouluterveydenhuolto tarjoaa hyvän mahdollisuuden tavoittaa lapset ja nuoret laajasti heille keskeisessä elinympäristössä eli koulussa. Huolellisesti suunniteltuna ja toteutettuna kouluterveydenhuollon katsotaan myös edistävän lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin tasa-arvoisuutta sekä yhdenvertaisuutta. Suomessa kouluterveydenhuolto kuuluu osaksi oppilashuoltoa, joka rakentuu opetushenkilökunnan sekä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten moniammatilliselle yhteistyölle, ja sen tavoitteena on tukea ja edistää jokaisen oppilaan oppimista, terveyttä ja hyvinvointia. Kouluterveydenhuolto on lakisääteisesti nuorille taattava perusterveydenhuollon palvelu Suomessa. Kouluterveydenhoitaja on keskeinen terveysalan ammattilainen koulu yhteisössä, sillä hän ei ainoastaan seuraa ja edistää oppilaiden terveyttä, vaan myös järjestää avoi-

mia vastaanottoaikoja koulupäivien aikana, joihin nuoret voivat tulla vapaasti ja matalalla kynnyksellä. Nuorten ollessa yläkouluiässä eli vuosiluokilla 7–9, kouluterveydenhuollon keskeisiä teemoja ovat muun muassa murrosikään liittyvä kehitys ja kasvu, seksuaaliterveys, elintavat ja terveystyökalut, kaveri- ja perhesuhteet sekä mielen hyvinvointi. Kahdeksannen luokan laajan terveystarkastuksen lisäksi nuori ja terveydenhoitaja tapaavat kahden kesken, jolloin nuori voi keskustella yksityisesti ja luottamuksellisesti esimerkiksi ihmissuhteisiin ja seksuaalisuuteen liittyvistä asioista terveydenhoitajan kanssa.

Seksuaalisuus, sukupuoli ja näiden moninaisuus ovat linkittyneet läpi historian yhteiskunnan rakenteisiin, instituutioihin, lainsäädäntöön, asenteisiin sekä normeihin. Seksuaalisuuden ja sukupuolen määrittelyt muodostuvat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa yhteisön sisällä, jolloin sovitaan esimerkiksi siitä, mikä on normaalia, sallittua tai hyväksyttävää seksuaalisuuden tai sukupuolen ilmaisua. Lisäksi seksuaalisuus ja sukupuoli ovat jatkuvasti ajassa ja kulttuurissa eläviä käsitteitä. Tästä esimerkkinä voidaan mainita naisten seksuaalisuus, jota länsimaalaisen kulttuurin historiassa on pyritty kontrolloimaan ja rajoittamaan kirkon, tieteen ja oikeuslaitoksen toimesta. Nykyisin seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuus määritellään pitkälti normaalina osana ihmisyyttä, mutta näin ei ole aina ollut. Homoseksuaalisuus on määritelty rikokseksi, synniksi tai mielenterveyden häiriöksi, kuten Amerikan Psykiatrisen yhdistyksen linjasi vuoteen 1973 saakka. Vielä sairausluokituksen poistumisen jälkeen homoseksuaalisuus nähtiin pitkään heteroseksuaalisuuteen verrattuna poikkeavana tai epänormaalina seksuaalisen suuntautumisen muotona. Mitä tulee sukupuolen moninaisuuteen, transsukupuolisuutta on tarkasteltu yhteiskunnassa ja terveydenhuollossa pitkään mielenterveyden häiriönä. Vasta vuonna 2019

kansainvälinen tautiluokitusjärjestelmä ICD poisti transsukupuolisuuteen liittyvän sukupuoli-dysforian mielenterveyshäiriöiden listalta ja siirsi sen osaksi seksuaaliterveyttä.

Kulunut 2000-luku on sisältänyt kansainvälisesti laajaa edistystä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen eli sateenkaari-ihmisten oikeuksien osalta. Suomessa sateenkaari-ihmisten oikeudet ja yhdenvertaisuus ovat edistyneet pitkälti viimeisten 50 vuoden aikana. Tänä aikana homoseksuaalisuuden rikos- ja sairausluokittelu ovat poistuneet, samaa sukupuolta olevat parit voivat virallisesti avioitua, kahden äidin perheissä molemmat voivat vahvistaa vanhemmuuteensa lapseen jo odotusaikana, sekä transihmisillä on laillinen oikeus korjata sukupuolensa niin juridisesti kuin lääketieteellisesti. Lisäksi Suomen perustus-, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslaki kieltävät seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuoli-identiteettiin perustuvan syrjinnän. Näitä ihmisoikeuksien edistysaskelia ei kuitenkaan voida pitää täysin itsestään selvinä. Kansainvälisen sateenkaari-ihmisoikeusjärjestön ILGAN mukaan vuonna 2023 homoseksuaalisuus oli käytännössä kriminalisoitu 62:ssa Yhdistyneiden kansakuntien jäsenvaltiossa. Näistä valtioista ainakin seitsemässä homoseksuaalisuudesta voidaan yhä rangaista kuolemantuomiolla. Euroopassa on myös nähtävissä selkeää sateenkaari-ihmisten oikeuksien heikkenemistä. ILGAN tuoreimman Sateenkaari-Eurooppa (Rainbow Europe) —raportin mukaan sateenkaari-ihmisten tilannetta ovat heikentäneet lisääntynyt homo- ja transfobia, sateenkaari-ihmisiin kohdistuvan väkivallan ja viharikosten kasvu sekä politiikassa lisääntynyt konservatiivisten asenteiden esilläolo. Suomi kuuluu valitettavasti myös näihin Euroopan maihin ja viime vuosina olemme saaneet lukea uutisista, kuinka sateenkaari-ihmisiin on kohdistunut vihapuhetta ja jopa väkivaltaa esimerkiksi Pride-tapahtumien yhteydessä.

Tutkimus sateenkaarinuorten kohtaamisesta terveydenhuollossa on yhä melko vähäistä. Kansainvälisesti tarkasteltuna suurin osa tutkimuksista on toteutettu Yhdysvalloissa ja näiden tutkimusten mukaan terveydenhuollon ammattilaisten saama koulutus seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuudesta on puutteellista, ammattilaiset voivat kokea aiheen käsittelyn haastavaksi, sekä ammattilaisten keskuudessa voi yhä esiintyä negatiivisia tai jopa syrjiviä asenteita sateenkaarinuoria kohtaan. Lisäksi sateenkaarinuorten näkökulmaa on kansainvälisessä terveydenhuollon tutkimuksessa tuotu harvoin esiin. Olemassa olevan tutkimusnäytön perusteella sateenkaarinuoret eivät aina saa tarvitsemaansa tietoa tai tukea terveydenhuollossa, ja ammattilaiset olettavat monesti nuorten olevan heteroja tai sukupuoli-identiteetiltään tyttö-poika-jaottelun mukaisia. Suomessa toteutettavan valtakunnallisen Kouluterveyskyselyn mukaan sateenkaarinuoret kokevat terveydentilansa muita nuoria heikommaksi, sateenkaarinuorilla on enemmän mielialaan liittyviä huolia, sekä koulu- tai elinympäristö ei aina ole yhdenvertainen ja turvallinen sateenkaarinuorille. Kouluterveydenhuollon merkityksestä sateenkaarinuorille ei taas ole tehty laajempia selvityksiä tai tutkimusta. Kansainvälisen kirjallisuuden mukaan sateenkaarinuoret altistuvat yhä yhteiskunnan eri tasoilla marginalisoinnilla, ulossulkeemiselle ja jopa syrjinnälle. Nämä ilmiöt aiheuttavat sateenkaarinuorille vähemmistöstressiä ja terveyteen liittyvä eriarvoisuus on sateenkaarinuorilla merkittävää. Näin ollen sateenkaarinuoret ovat haavoittuvassa asemassa oleva ryhmä, jonka terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen terveyspalveluissa, kuten kouluterveydenhuollossa, vaatii lisätutkimusta. Ilman tutkimusperustaista tietoa on mahdotonta kehittää terveyspalveluita, joissa jokainen nuori tulee kohdatuksi yhdenvertaisesti ja saa hänelle kuuluvien

oikeuksien mukaisesti omaa terveyttä ja hyvinvointia koskevaa tietoa ja tukea.

Tässä tänään tarkastettavassa väitöskirjassa kehitettiin hoitotieteen teoreettinen malli, joka kuvaa sateenkaari-inklusiivista yläkoulun kouluterveydenhoitoa. Väitöskirja koostui kolmesta osatutkimuksesta, joissa sateenkaarinuorten kohtaamista ja moninaisuuden käsittelyä tarkasteltiin aiemman kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden, suomalaisten sateenkaarinuorten yläkoulun kouluterveydenhoitoon liittyvien kokemusten sekä kouluterveydenhoitajien näkemysten pohjalta.

Tutkimuksessa kehitetyn teoreettisen mallin tavoitteena on tarjota ensimmäistä kertaa tutkimusperustaista tietoa seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuuden sisällyttämisestä osaksi terveyspalvelua, jonka merkitys nuorten terveyden ja hyvinvoinnin turvaamisessa ja edistämisessä on kansainvälisesti tunnistettu tärkeäksi. Pyydän Teitä, arvoisa apulaisprofessori Jari Kylmä, tiedekunnan määräämänä vastaväittäjänä esittämään ne muistutukset, joihin katsotte väitöskirjani antavan aiheita.

Delfoi menetelmänä nuorten osallisuutta vahvistavassa nuorisotutkimuksessa

Merja Kylmäkoski

Ennakointimenetelmät ovat vähän käytettyjä menetelmiä nuorisotutkimuksessa ja nuorisotyön tutkimuksessa. Tässä katsauksessa tarkastelen Delfoi-menetelmää esimerkkinä nuorisotutkimukseen soveltuvasta ennakointimenetelmästä. Delfoi on osallistava menetelmä, jolla voidaan tukea nuorten osallisuutta tutkimuksessa ja kanssatutkijuutta. Tulevaisuuteen tähtäävänä Delfoi-menetelmä soveltuu myös planetaarisuuden edistämiseen nuorisotutkimuksessa. Delfoilla, kuten ennakointimenetelmillä laajemminkin, voidaan tuottaa niin akateemista tutkimustietoa kuin hyvin monenlaista muuta nuorisotietoa strategisen suunnittelun ja päätöksenteon tueksi. Ennakointimenetelmiä tulisikin hyödyntää nykyistä enemmän nuorisotutkimuksessa ja ottaa ne myös nykyistä laajemmin käyttöön sekä nuorisotutkimuksessa että nuorisotyön tutkimuksessa.

Ennakointi – alihyödynnetty menetelmä

Ennakointimenetelmät ovat vähän käytettyjä menetelmiä nuorisotutkimuksessa ja nuorisotyön tutkimuksessa. Ennakointi liittyy tulevaisuudentutkimukseen, tai kuten alaa

myös kutsutaan, tulevaisuuskenttätutkimukseen (esim. Kuusi & Virmajoki 2022). Puhuttaessa monikollisesti tulevaisuuskenttätutkimuksesta halutaan korostaa mahdollisten tulevaisuuksien moninaisuutta; tulevaisuus ei ole ainoa mahdollinen lopputulos vaan erilaisten kehityskulkujen kautta voidaan päätyä erilaisiin tulevaisuuksiin. Tulevaisuus ei myöskään ole jotakin sellaista, mikä vain tapahtuu, vaan voimme omilla valinnoillamme saavuttaa erilaisista tulevaisuuskuvista meille mieluisimman tulevaisuuden tai välttää epämieluisia tulevaisuuksia.

Delfoi, jossa tutkimukseen osallistujat kutsutaan paneelikeskusteluun, on yksi ennakointimenetelmä. Se on osallistava menetelmä, jossa pyritään yhteisöllisellä tiedonrakentamisprosessilla mahdollisimman syvästi ymmärtämään tarkasteltavaa ilmiötä. Prosessin lopputuloksena voi syntyä konsensus, mutta se ei ole välttämätöntä Delfoi-menetelmässä. (Linturi & Kauppi 2021, 13.) Delfoi-menetelmässä tutkija eli manageri, kuten tutkijaa Delfoissa nimitetään, muotoilee tutkimuskysymykset ja kokoaa tutkimusteesmansa kannalta parhaista informanteista paneelin, joka toteutetaan yleensä virtuaalisesti (mt., 17). Delfoi-tutkimus voi myös käynnistyä tutkimusaiheen kannalta keskeisimmiksi määriteltyjen panelistien vapaamuotoisilla

haastatteluilla hyvien tutkimuskysymysten tai tutkimuksessa arvioitavien tulevaisuusteiesien löytämiseksi. Perinteiseen kysely- tai haastattelututkimukseen verrattuna tutkimusprosessi on dialogisempi. Tutkimukseen osallistujat voivat kommentoida toistensa vastauksia ja heillä on myös mahdollisuus muuttaa omaa kantaansa prosessin aikana. (Mt., 14.) Delfoissa on myös mahdollista asettaa tutkimukseen osallistuville uusia tutkimuskysymyksiä, joita ei vielä Delfoi-prosessia aloitettaessa oltu osattu muotoilla (mt., 17). Tutkimus voi alkaa elää ja muuttaa suuntaansakin tutkimuksen osallistujien keskustelunostojen myötä, mikä vahvistaa tutkittavien osallisuutta tutkimuksen kulussa.

Nuorten osallisuus on vanha teema nuorisotyössä ja nuorisotutkimuksessa. Nuorisopolitiikassa osallisuus on ollut läsnä jo Lipposen toisen hallituksen kaudella käynnistyneestä Nuorten valtakunnallisesta osallisuushankkeesta (2002) saakka (Paju 2008, 3). Nuorisotyötä ohjaavasta lainsäädännöstä osallisuus löytyy ensimmäisen kerran vuoden 2006 nuorisolaista. Poliittisen päätöksenteon lisäksi nuorten osallisuuden merkitys saa vahvistusta myös tutkimuskirjallisuudesta. Esimerkiksi Karla Malmin (2021, 45, 102) tutkimuksen mukaan nuorten osallisuus on todennäköisesti tulevaisuudessa yhtä tärkeä teema nuorisotyössä kuin nykyäänkin. Vastaavasti nuorisotutkimuksessa tutkijat ovat olleet kiinnostuneita nuorten kanssatutkimuksesta jo useita vuosia (esim. Pyyry 2012; Kotilainen & Olkkonen 2017; Mubeen & Tokola 2021; Tokola & Rättilä & Honkatukia & Mubeen & Sillanpää 2023) ja siten nuorten osallisuuden vahvistamisesta heitä koskevan tiedon tuotannossa. Osallisuuteen sisältyy potentiaali muutokseen (Malm 2021, 105), mikä resonoi ennakkointiin sisältyvän muutosajattelun kanssa. Lisäksi nuoremmat sukupolvet ja nuoret yleensäkin nähdään usein muutoksen airueina. Ennakointitut-

kimuksessa pyritään määrittelemään vaihtoehtoisista tulevaisuuksista toivottavin ja löytämään polku, joka johtaa toivottuun tulevaisuuteen. Ennakointi on yksi väline nuorten osallisuuden vahvistamiseen tiedon- tuotannossa ja tulevaisuuden rakentamiseen nuorten toivomaan suuntaan.

Huolimatta siitä, että nuoruus, tulevaisuus, ennakkointi ja nuorten osallisuus linkittyvät toisiinsa luontevasti, ennakkointitutkimus on varsin tuntematonta nuorisotutkimuksessa ja nuorisotyön tutkimuksessa. Ennakointitutkimusta on kuitenkin hyödynnetty nuoria tai nuorisotyötä käsittelevissä ylempien ammattikorkeakoulun opinnäytetöissä Humanistisessa ammattikorkeakoulussa (Timonen 2012; Huttunen 2016; Kallio 2016; Haranoja 2018; Bäck 2020) sekä Mikkelin ammattikorkeakoulussa (Toppari 2011; Salo 2013; Kilpiäinen 2014), joka korkeakoulun nimenvaihdoksen jälkeen tunnetaan Kaakkois-Suomen ammattikorkeakouluna (Xamk). Ammattikorkeakoulujen lisäksi ennakkointia on käytetty Tampereen yliopistossa hyväksytyssä asiantuntijuutta kunnallisessa nuorisotyössä käsittelevässä pro gradu -tutkielmassa (Rauas 2016). Kyseisen tutkielman tekijä, Minna Rauas, on myös käyttänyt ennakkointia jo aikaisemmissa opinnoissaan Satakunnan ammattikorkeakoulussa (Rauas 2010). Muutoin menetelmää ei ole tätä artikkelia varten tehdyn kirjallisuuskatsauksen perusteella laajemmin käytetty julkaistussa nuorten tai nuorisotyön tutkimuksessa. Sitä ei myöskään käsitellä Kiilakosken ja Honkatukian (2018) nuorten ja nuorisotyön tutkimusta esittelevässä nuorisotutkimuksen perusteoksessa. Kiinnostusta ennakkointimenetelmiä kohtaan on kuitenkin havaittavissa, sillä Xamkin nuorisotalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Juvenian projektitutkija Essi Helin (2023) hyödyntää menetelmää pienten kuntien nuorisotyötä käsittelevässä työn alla olevassa tutkimuksessaan.

Planetaarisuus nuorisotutkimuksessa ja tulevaisuuden tutkimuksessa

Sofia Laine (2022, 87) luonnehtii nuorisotutkimusta tutkimukseksi, joka voi opettaa samaistumaan seuraaviin sukupolviin. Laine peräänkuuluttaa proaktiiviseen globaaliin etiikkaan, nuorilähtöiseen ja luonnon kunnioittamiseen pohjautuvan ja parempaa tulevaisuutta tavoittelevan paradigman perään, jota hän nimittää planetaariseksi nuorisotutkimukseksi. (Mt., 84–92.)

Laine (2023) visioi planetaarisen lähestymistavan nuorisotutkimuksessa rakentuvan neljästä pilarista, joista ensimmäinen on kyky samaistua tuleviin sukupolviin. Jotta pilari kantaa, on vanhempien sukupolvien kyettävä vaihtamaan omat etunsa tulevien sukupolviin etuun. Laine näkee nuorisotutkimuksen keskeiseksi tieteenalaksi tämän tavoitteen saavuttamisessa. Toinen kannatteleva pilari on yleismaailmallinen tietoisuus, jonka ansiosta jokainen yksilö ymmärtää tehtävänsä maailmanyhteisössä. Nuorisotutkimuksen näkökulmasta kyse on metodologisesta kosmopolitanismista, dekolinisaaationäkökulmasta ja globaalista nuorisotutkimuksesta. Kolmas pilari rakentuu muutokseen luontosuhteesta siten, että ihmisen suhde luontoon pohjautuu harmoniaan valloittamisen sijaan. Kolmannessa pilarissa tutkimuksella tavoitellaan maapallon demokratiaa alkuperäiskansojen ja ekofeministinen tutkimuksen keinoin. Esimerkkinä Laine mainitsee Minna Salamin, jonka teos *Sensuous Knowledge: A Black Feminist Approach for Everyone* (2020) on suomennettu nimellä *Aistien viisaus*. Neljäs ja viimeinen pilari on raaka-ainevarojen käytön uusi etiikka, jossa elämäntapa on sopusoinnissa niukkuuden kanssa. Tässä pilarissa tutkimus suuntautuu ekososiaaliseen hyvinvointiin, toiminnan, emotionaalisen sitoutumisen ja

itsestä huolehtimisen tasapainottamiseen, jolloin eletään planeetan kantokykyjen rajoissa ”donitsitaloudessa”, millä Laine viittaa Kate Raworthin teoksessaan *Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st Century Economist* (2017) esittämään käsitteeseen. (Mt., 18–38, 21, 33.)

Tulevaisuudentutkija Pentti Malaska (2010) on kirjoittanut planetaarisesta tilastotoimesta. Tällä hän viittaa neljän vuosikymmenen mittaiseen pohdiskeluunsa uuden tietämisen ja tiedonjärjestelmän tarpeeseen, joka täyttäisi globaalin tilastoinnin tiedonvajeen. Tarve on seurausta ympäristöongelmista ja kestäväen kehityksen ajattelun tuottamasta heräämisestä tiedonvajeeseen. Malaska kysyy, mitä tiedämme planeetastamme ja sen elämästä kokonaisuutena. Hän kannustaa pohtimaan planeetan kannalta merkityksellisiä asioita, joista ei ole tietoa tai joihin suhtaudutaan välipitämättömästi. (Mt, 116–117.) Malaska nimittää uuden tietämisen tarvetta planetaariseksi näkökulmaksi ja sen toteutusta planetaariseksi tilastotoimeksi (mt., 117). Malaskan pohdinnan lähtökohta on ihmisen valtasema suhteessa elolliseen luontoon. Tästä seuraa tarve tarkastella globaalia talousjärjestelmää ja teknologiaa luonnon ja elämän planetaarisen tilan näkökulmista sen sijaan, että luonto ja planeetta nähdään keinoina talouskasvun toteuttamiseen. Planetaarinen tilastotoimi tarvitaan, sillä planeetallamme ei ole tulevaisuutta, mikäli ajattelutapaa ei saada käännettyä planetaarisesti kestävämmäksi ja vastuullisemmaksi. (Mt., 119, 124–125.)

Planetaarisuus nuorisotutkimuksessa ja tulevaisuuden tutkimuksessa ovat kaksi eri näkökulmaa kestäväen kehitykseen ja parempaan huomiseen. Niillä on kuitenkin yhteiset Rooman klubiin (Meadows, Meadows, Randers & Behrens 1973) ulottuvat juuret, mikä näkyy jaettuna huolena luonnon kantokyvystä ja vaatimuksena yksilön etuun perustuvan

ajattelutavan korvaamisella planetaarisella ajattelulla. Viisikymmentä vuotta Rooman klubin kirjan jälkeen maailman kehitysmahdollisuuksia arvioiva julkaisu *Earth for all* (Dixson-Declève, Gaffney, Ghosh, Randers, Rockström & Stocknes 2022, 13–14) korostaa ihmisen roolia muutosvoimana. Julkaisussa esitetyn arvion mukaan YK:n kestävän kehityksen agenda 2030 on merkittävin ohjelma, minkä tavoitteisiin maailman valtiot ovat valmiita pyrkimään (mt., 19). Tarvittaisiin kuitenkin suuri harppaus (*giant Leap*), jotta maapallon kannalta huolestuttava kehityskulku saataisiin käännettyä. Muutoksen mahdollistuminen edellyttää kirjoittajien mukaan viittä käännettä, jotka ovat köyhyyden poistaminen, eriarvoisuuden puuttuminen, naisten voimaannuttaminen, ruuantuotannon uudistaminen terveeksi ihmisten ja ekosysteemien kannalta sekä siirtyminen puhtaaseen energiaan. (Mt., 4–5.)

Tätä taustaa vasten tulevaisuuden tutkimuksen menetelmien hyödyntäminen nuorisotutkimuksessa on perusteltua. Ennakointimenetelmät ovat väline planetaarisuuden edistämiseen myös nuorisotyössä. Ennakointimenetelmillä voidaan tuottaa niin akateemista tutkimustietoa kuin hyvin monenlaista muuta nuorisotietoa strategisen suunnittelun ja päätöksenteon tueksi. Ennakointimenetelmiä tulisikin hyödyntää nykyistä enemmän nuorisotutkimuksessa ja ottaa ne myös nykyistä laajemmin nuorisotutkimuksen ja nuorisotyön tutkimuksen menetelmäopetukseen.

Planetaarisuutta voi luonnollisesti tarkastella muistakin näkökulmista. Yksi ajankohdittainen näkökulma on planetaarinen terveys (Planetary Health), jolla viitataan ihmisen terveyden ja hyvinvoinnin riippuvuuteen luonnosta. Kyse on systeemisestä lähestymistavasta tarkastella ihmisen ja luonnon välisiä yhteyksiä. Systeemisessä ajattelussa ymmärrys rakenteista, niiden toiminnasta

ja keskinäisistä riippuvuuksista on tärkeää samoin kuin niiden seikkojen tunnistaminen, jotka voivat saada aikaan systeemisen muutoksen. Erityistä painoarvoa lähestymistavalle antaa YK:n päätöslauselma vuodelta 2022, jossa todetaan oikeuden puhtaaseen, terveeseen ja kestäväan ympäristöön olevan universaali ihmisoikeus. (Drakvik & Pietola 2023, 12–13.) Nuorisotyö yhdistetään usein ihmisoikeuksiin (esim. Cederlöf 1998, 48). Nuorisotyö, nuorisotutkimus ja ennakointi linkittyvät toisiinsa planetaarisessa lähestymistavassa. Niille kaikille on yhteistä myös huoli huomisesta ja tahto toimia proaktiivisesti.

Delfoin mahdollisuudet ja heikkoudet nuorisotutkimuksessa osallistavana menetelmänä

Delfoi-menetelmälle on ominaista tutkittavien osallistaminen. Panelisteiksi kutsuttavat tutkimukseen osallistujat ottavat verkkopaneelissa kantaa väitteisiin, joita voidaan esittää myös kysymysten tai hypoteesien muodossa. Keskustelu paneelissa tapahtuu anonymisti kirjoittamalla kommentteja tai esimerkiksi sijoittamalla pallukka matrisiin tai janalle omaa kantaa edustavaan kohtaan. Joissakin sovelluksissa paneelissa keskustellaan täysin nimettömästi, joissakin taas ohjelmisto arpoo osallistujalle satunnaisen nimimerkin. Edes tutkija ei välttämättä pysty yhdistämään paneelissa esitettyjä mielipiteitä osallistujan henkilöllisyyteen, tämä on mahdollista esimerkiksi silloin, jos tutkittavat on kutsuttu paneeliin avoimella linkillä tai QR-koodilla. Mikäli nimimerkin suojassa esiintyy vihapuhetta tai muuta muita osallistujia loukkaavaa kommentointia, pystyy tutkija kuitenkin peittämään nämä kommentit ja/tai poistamaan osallistujan paneelista.

Panelistien anonymiteetti on myös yksi Delfoi-menetelmän mahdollisuus. Anonymiteetti tasa-arvoistaa tutkimuksen osallistujia. Samaan paneeliin voidaan kutsua esimerkiksi nuoria ja aikuisia ilman, että osallistujat tietävät toistensa iät. Myöskään toisten osallistujien sukupuoli, sosiaalinen asema, ammatti tai koulutus ei tule muiden osallistujien tietoon. Näin taustatieto toisista osallistujista ei voi vaikuttaa edes alitajuisesti osallistujan kommentteihin. Tutkija puolestaan toimii Delfoissa fasilitaattorina, joka kannustaa osallistujia keskustelemaan. (Clayton 1997, 376.) Nykyiset Delphi-ohjelmistot ovat teknisesti kehittyneitä ja monipuolisia. Paneeliin voidaan esimerkiksi linkittää videoita tai audiomateriaalia innostamaan keskustelua. Nykyaikainen visuaalisesti moderni Delphi-ohjelmisto voi olla myös osallistujalle innostava kokemus tutkimuksen toteutusympäristönä.

Claytonin (1997, 376) mukaan Delfoi-menetelmään ei liity samanlaista sosio-emotiaalista käyttäytymistä kuin moniin muihin menetelmiin ja menetelmä tukee osallistujien tehtäväorientoitumista. Delfoi-menetelmä antaa myös osallistujille mahdollisuuden toistuvasti korjata omia kannanottojaan paneelissa esitettyihin väittämiin toisten panelistien esittämien kommenttien pohjalta. (Vrt. Schmalz, Spinler & Ringbeck 2021.) Tästä johtuen menetelmällä on mahdollista tuottaa moniulotteinen ja runsas aineisto. Delfoi-paneeli voi olla yhden kierroksen paneeli (*real time Delphi*) tai kahden kierroksen paneeli (*two-round Delphi*). Yhden kierroksen Delfoissa kysymykset ja vastaukset ovat panelistien nähtävillä koko paneelin aukioloajan ja panelistit voivat toistensa kommenttien pohjalta muuttaa moneen kertaan omia kantojaan. Aineistonkeruumenetelmänä yhden kierroksen Delfoi voidaan toteuttaa lyhyemmällä vastausajalla kuin kahden kierroksen Delfoi, mikä mahdollistaa menetelmän käytön nopeaan aineiston hankintaan. Yhden

kierroksen Delfoi on hyödyllinen menetelmä myös silloin, jos epäillään osallistujien kykyä sitoutua pidempään aineiston tuottamisprosessiin. Kahden kierroksen Delfoin etuja taas on, että tutkija voi nostaa paneelin pohdittavaksi aikaisemmasta keskustelusta muodostamia uusia kysymyksiä tai väitteitä, jolloin kysymykset kehittyvät kierroksittain ja keskustelusta voi tulla huomattavasti syvällisempää. Lisäksi kahden kierroksen Delfoilla voidaan varmistella riittävää aineiston kertymistä. Delfoissa voi myös olla useampiakin kierroksia kuin kaksi.

Yksi Delfoi-menetelmän etuja on, että se voidaan toteuttaa virtuaalisesti. Osallistujan kannalta tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että hän saa QR-koodin tai verkkolinkin paneeliin. Osallistumiseen tarvitaan vain laite ja verkkoyhteys. Delfoi on Claytonia (1997, 376) lainaten kommunikaatioväline, jonka avulla panelistit voivat osallistua tutkimukseen ilman matkustamista. Planetaarisuuden, Agenda2030-ohjelman sekä nuorten ilmasto liikkeen näkökulmista verkossa toteutettava Delfoi on kiinnostava tapa tehdä tutkimusta. Delfoita käyttämällä voidaan lisätä yhdenvertaisuutta tuomalla tutkimukseen osallistuminen yhtä mahdolliseksi lähellä ja kaukana asuville ilman matkustamiseen liittyviä kustannuksia tai hiilijalanjälkeä. Luonnollisesti- kaan verkkopaneeli tai mikään menetelmä ei ole täysin hiilivapaa, mutta se mahdollistaa huomattavasti suuremman osallistujaryhmän, satojen tai ehkä jopa tuhansien, osallisuuden, mikä perinteisemmissä laadullisissa menetelmissä on hyvin kallista, aikaa vievää tai jopa mahdotonta.

Yksi menetelmän haasteista on kuitenkin osallistumiseen tarvittava laite ja verkkoyhteys. Nämä saattavat puuttua heikommassa asemassa olevilta tutkimuksen kohderyhmäläisiltä. Osallistumisen kynnystä voidaan kuitenkin laskea tekemällä osallistujien rekrytoinnissa yhteistyötä sellaisten tahojen kanssa,

jotka voivat tarjota osallistumisesta kiinnostuneille mahdollisuuden käyttää laitteita ja verkkoyhteyttä tutkimukseen osallistumista varten. Tällaisia tahoja voivat nuorisotutkimuksessa olla esimerkiksi koulut, erilaiset järjestöt tai projektit.

Toinen menetelmän haaste on paneelin kirjallisen kommentoinnin perinne. Tätä osallisuuden kynnystä on mahdollista laskea hyödyntämällä paneelissa audiovisuaalisia aineistoja ja vastaamistapoja, joissa ei vaadita kirjoittamista. Osallistujaa voidaan esimerkiksi ohjeistaa audiovisuaalisesti asettamaan pallukka asteikolle, jossa osallistuja arvioi jonkin asian toivottavuutta tai epätoivottavuutta. Tälläkin hetkellä on saatavilla erilaisia kuvatyökaluja, joita voidaan digitaalisesti hyödyntää paneelissa.

Tekoälyn kehityksen myötä on myös olettavissa, että ohjelmistoihin tulee ajan myötä puheentunnistustoimintoja, joilla osallistujan näkemys voidaan tallentaa keskustelualueelle ilman henkilötunnisteen syntymistä. Vastavasti jo nykyään näkövammaisten hyödyntämisen ruudunlukijan integroiminen tuleviin ohjelmistopäivityksiin tai äidinkielelensä eri kieltä puhuvien panelistien keskustelun mahdollistaminen konekäännöksen avulla on tuskin kovin kaukainen tulevaisuuden skenaario.

Tulevaisuuskartan avulla kohti planetaarisuutta

Delfoi-tutkimukseen osallistujat ottavat kantaa tuleviin kehityskulkuihin tai asioiden tilaan tulevaisuudessa. Väitteiden kommentoinnin lisäksi menetelmässä on tavallista pyytää osallistujia ottamaan kantaa väitteen toteutumisen todennäköisyyteen tai epätodennäköisyyteen sekä tulevaisuuden toivottavuuteen tai epätoivottavuuteen. Ennakoitava tulevaisuus voidaan asettaa viiden, kymmenen

tai vaikkapa viidenkymmen vuoden päähän riippuen siitä, millaista ennakoitietoa haetaan.

Delfoilla voidaan tuottaa ennakoitietoa jostakin varsin spesifistä teemasta tai sillä voidaan pyrkiä kartoittamaan laajemmin osallistujien näkyä tulevaisuudesta. Usein puhuttaessa ennakoinnista ajatus kääntyy skenaarioihin. Skenaariotyöskentelyn sijaan Suomessa vähemmän tunnetun ja käytetyn tulevaisuuskartan laatiminen on yksi kiinnostava vaihtoehto hyödyntää Delfoi-menetelmän tuotoksia laaja-alaisemman käsityksen saamiseen mahdollisista tulevaisuuksista. Tulevaisuuskartta, joka koostuu kartoitus- ja suunnitteluhorisonteista, on eräänlainen synteesi, kokoava yhteenvedo ennakoitiprosessilla tuotetusta tiedosta. Kartoitushorisontti on kaukaisempi näky, jossa keskitytään skenaarioihin ja monien vaihtoehtojen tunnistamiseen. Suunnitteluhorisontti taas on lyhyen ajan horisontti, jossa päätetään yhdessä toimijoiden kanssa toimenpiteistä, joilla pyritään tavoiteltavaan lähitulevaisuuteen. Tulevaisuuskartta puolestaan on raami, jossa toimitaan. Kartta kattaa mahdolliset tulevaisuuskuvat ja esittää niiden väliset suhteet sekä ymmärryksen tulevaisuuskuviin toivottavuudesta ja todennäköisyydestä. Tulevaisuuskartan laatiminen on arvokasta myös prosessina, sillä siinä kirkastetaan samalla kartan laatijoiden yhteistä ymmärrystä ja intressejä. (Kuusi & Villman 2022, 114–116.) Tulevaisuuskartta antaa näyn mahdollisista maailmoista ja reiteistä; se voi myös näyttää tien planetaarisuuteen. Planetaarisuuden näkökulmasta tulevaisuuskartan hyödyntäminen Delfoi-paneelilla kerätyn aineiston analyysissä tarjoaa mahdollisuuden kuvata planetaarisuuteen johtavia kehityskulkuja kokonaisuutena sekä terävöittää jaettua näkemystä planetaarisuudesta. Planetaarisuus nuorisotutkimuksessa on jo itsessään artikuloitu pyrkimys tai tavoite. Ennakointi täydentää sitä tuottamalla

reittejä mahdollisiin maailmoihin, joissa planetaarisuus toteutuu. Tulevaisuuskartta, jossa avataan näitä mahdollisia maailmoja ja niihin johtavia kehityskulkujia, voi olla myös merkittävä nuorisopolitiikan tekemisen väline.

Tomi Kiilakoski ja Päivi Honkatukia (2018, 24, 25) toteavat nuorten ja nuorisotyön tutkimuksen motiivina olevan erilaisten intressien ja pyrkimysten perustelun sekä nuorten äänen vahvistamisen julkisissa keskusteluissa, samoin kuin pyrkimyksen ymmärtää nuorten maailmoja sekä dokumentoida ja analysoida menetelmiä, joita käytetään nuorten kanssa toimittaessa. Planetaarisuus nuorisotutkimuksessa (ja nuorisotyössä) on yksi pyrkimys, joka motivoi tekemään tutkimusta. Planetaarisuuden sisällyttäminen tutkimusotteeseen ei kuitenkaan riitä, mikäli siihen ei yhdisty ennakointia ja ajatusta tutkimuksen proaktiivisuudesta. Vasta näiden seikkojen sisällyttäminen tutkimusotteeseen tekee siitä Juha Suorantaa ja Sanna Rynystä (2014) lainaten ”taistelevan” tutkimusmenetelmän, jossa pyritään yhteiskunnalliseen muutokseen (vrt. 36–39), tai tässä tapauksessa parempaa huomista tavoittelevaan planetaarisuuteen.

Delfoi-paneelin rakentaminen

Delfoi-tutkimus perustuu väitteisiin, joita tutkimukseen osallistuvat panelistit arvioivat ja kommentoivat. Aineiston keruun onnistumisen näkökulmasta on tärkeää löytää paneeliin oikeat osallistujat. Paneeli voidaan koostaa aihealueen substanssiasiantuntijoista, jotka edustavat erilaisia näkökantoja, tai kokemusasiantuntijoista. Tutkittaessa nuoria voi olla kiinnostavaa koota paneeli nuorista, joilla on omakohtaista kokemusta paneelin käsittelemästä aihealueesta, kuten esimerkiksi nuorisotyön palvelut tai koulu, tai joilla on intressi keskusteltavassa asiassa, kuten esimerkiksi ilmastonmuutos. Kriittinen kohta

paneelin rakentamisessa – kuten kaikessa tutkimuksessa – on löytää tutkimuksesta kiinnostuneita osallistujia.

Toinen tärkeä asia Delfoi-prosessin onnistumisen kannalta on tutkimukseen osallistujille esitettävien väitteiden muotoilu. Samoin kuin kysely- tai haastattelukysymyksissä, hyvä Delfoi-väite on selkeä ja yksiselitteinen. Osallistujalle ei saa olla epäselvää, mitä väitteessä kysytään tai väitetään, eikä väite saa olla ymmärrettävissä usealla eri tavalla. Hyvälle Delfoi-väitteelle on myös ominaista, että se innostaa tutkimukseen osallistujaa osallistumaan keskusteluun paneelissa. Tästä syystä hyvä Delfoi-väite on usein provokatiivinen, esimerkiksi ”vuonna 2035 internetin käyttö vapaa-ajalla on kielletty ilmastosyistä” tai ”vuonna 2027 16-vuotiaat saavat äänestää Suomessa eduskuntavaaleissa” ovat esimerkkejä provokatiivisista väitteistä. Väitteessä esitetään myös jokin aikaikkuna, jonka kuluessa kehityskulun väitetään tapahtuvan, jotta paneelin osallistuja pystyy paremmin vastaamaan väitteeseen ja hahmottamaan selkeämmin sen realistisuuden tai epärealistisuuden. Väitteen yhteydessä olevassa selitteessä voidaan tutkimukseen osallistujalle antaa taustatietoa väitteestä, jotta hänen on helpompi muodostaa asiasta oma näkemyksensä ja ottaa kantaa väitteeseen. Delfoi rakennetaan yleensä siten, että vastattuaan väitteeseen osallistuja näkee muiden vastaukset, pystyy keskustelemaan heidän kanssaan ja halutessaan myös muuttamaan omaa kantaansa keskustelun edetessä.

Tutkijan rooli Delfoi-tutkimuksessa on keskustelun managerointi tai toisin sanoen fasilitointi. Mikäli osallistujat on kutsuttu paneeliin sähköpostitse, tutkija voi aktivoida keskustelua lähettämällä osallistujien sähköposteihin yhteenvetoja ja koosteita paneelikeskustelusta innostamaan osallistujia jatkaamaan keskustelua. Tutkija voi myös paneelissa kommentoida keskustelua ja herätellä siten

osallistujia jatkamaan keskustelua. Nykyteknologia mahdollistaa myös tekoälyn käyttämisen paneelissa keskusteluun osallistujana. Tällöin kuitenkin on tutkimuseettisesti järkevää nimetä tekoälypanelisti siten, että kaikki osallistajat tietävät, mitkä keskustelupuheenvuorot ovat tekoälyn tuottamia. Näin tekoäly ei ole paneelissa anonyymi osallistuja, vaikka kaikki ihmispanelistit ovatkin anonyymeja.

Yhteenveto

Vesa Puurosen mukaan suomalaisessa nuorisotutkimuksessa on havaittavissa vahva luottamus ”todelliseen” todellisuuden olemassaoloon riippumatta siitä, onko tutkimuksen lähtökohta positivistinen, realistinen vai konstruktionistinen (Puuronen 2006, 255). Nuorisotutkimuksen paradigmat ja ontologia, näkemys todellisuudesta, ovat mahdollisesti ohjanneet tutkijoita kiinnittämään huomiota aikalaisilmiöihin ja -rakenteisiin sen sijaan, että tutkimuksessa olisi kiinnostuttu epistemologisempaan tulevaisuuksien tarkasteluun. Ymmärrettävästi läsnä olevan tai jo tapahtuneen havainnointi ja analysointi on nuorisopoliittisesti vaikuttava tapa tuottaa tietoa, sillä päätöstenteossa yleisestikin on pitkä traditio perustaa toimenpiteet arviointiin aikaisempien päätösten ja toimenpiteiden onnistuneisuudesta. Mahdollisten tulevaisuuksien ja maailmojen ennakointi on erilainen tapa lähestyä päätöksentekoa, vaikka myös ennakkoinnissa lähtökohtana on olemassa oleva tieto. Ennakoinnissa on enemmänkin kyse mahdollisuuksien kuin suositusten esittämisestä. Voidaan ajatella, että tietystä mielessä mahdollisuuksista valitseminen vaatii enemmän tiedonkäyttäjältä kuin päätösten pohjaaminen suosituksiin. Se on ristiriidassa usein nuorisopäättäjiltä kuultuun toiveeseen tiivistetystä havainnollistetusta tiedosta, jonka pohjalta voidaan

toimia nopeasti. Samanaikaisesti kuitenkin ennakointi antaa mahdollisuuden proaktiivisempaan strategiseen toimintaan, jossa on mahdollista osallistaa laajasti niin asiantuntijoita kuin nuoria. Parhaimmillaan ennakoititutkimuksessa voidaan tuottaa osallistujille hyvinkin voimauttava osallistumiskokemus tuleviin kehityskuluihin vaikuttamisesta.

Laura Lundyn (2007) YK:n lapsen oikeuksien pohjalta laaditussa osallistumisen mallissa osallistumista tarkastellaan neljästä eri näkökulmasta: tila (*space*), ääni (*voice*), yleisö (*audience*) ja vaikutukset (*influence*). Pohdittaessa tutkimukseen mukaan rekrytoitujen osallistumista tutkimusaineiston tuottamiseen, Delfoi-menetelmää voidaan peilata Lundyn osallistumisen tarkastuslistaan.

Delfoi tarjoaa *tilan* tutkimukseen osallistumiseen. Keskustelijoiden anonyymiteetti tuo tutkimuksen osallistujille turvallisuutta, mikä mahdollistaa rehellisten mielipiteiden esittämisen. Lisäksi tilaa fasilitoiva tutkija tai tutkijat vahvistavat Delfoissa turvallisemman tilan -periaatteen toteutumista, esimerkiksi piilottamalla muita panelisteja loukkaavia kommentteja tai poistamalla paneelista epäasiallisesti keskustelevalta panelistin. Digitaalisessa Delfoissa voidaan teknologian avulla tukea tilan saavutettavuutta esimerkiksi vammaisille henkilöille. Tilan saavutettavuus voi olla joillekin osallistujille merkittävä seikka päätettäessä tutkimukseen osallistumisesta. Se voi myös vaikuttaa tutkimuksen osallistujaryhmän muotoutumiseen sekä siihen, että kaikilla, jotka ovat kiinnostuneita tutkimukseen osallistumisesta, on siihen mahdollisuus.

Delfoissa tutkimuksen osallistujien *äänien* esille tulemistä tuetaan panelisteille esitettyjen kysymysten tai väitteiden taustoittamisella. Väitteen ohien voidaan sijoittaa kirjallista tai audiovisuaalista taustamateriaalia helpotamaan oman näkemyksen muodostamista keskusteltavasta aiheesta. Esimerkiksi kuvatyökalujen avulla paneelissa voivat saada ää-

nensä kuuluviin myös sellaiset panelistit, jotka eivät pysty tutustumaan kirjallisiin väitteisiin tai käymään keskustelua kirjallisesti.

Paneeli voidaan rakentaa myös siten, että sinne kutsutaan aikuisia, esimerkiksi poliittisia päättäjiä, keskustelemaan nuorten kanssa. Tällöin nuoret ovat aikuisten kanssa tasa-vertaisia keskustelukumppaneita. Delfoi on kuitenkin hyvin erilainen menetelmä kuin oikeusministeriön (2023) alle 29-vuotiaille suunnattu verkkopalvelu, Digiraati. Siinä missä Digiraati on viranomaisten tai kansalaisjärjestöjen käyttöön tarkoitettu menetelmä nuorten kuulemiseen, Delfoi on nimenomaan tutkimusmenetelmä, jolla tutkitaan tulevaisuutta ja tehdään ennakointia. Tulevaisuuden tutkimukseen puolestaan sisältyy oma tieteenfilosofiansa (Kuusi & Virmajoki 2022, 22–39). Delfoin vahvuus on siinä, että Suomessa menetelmän taustalla on oma tutkijayhteisö, joka kehittää ohjelmistoa ja käy säännöllistä keskustelua tutkimuksista, joissa menetelmää käytetään. Delfoissa käytettävät ohjelmistot ovat myös vapaasti tutkijoiden hankittavissa, jolloin nuorten ääntä voidaan kuulla moninaisimmissa teemoissa kuin mitä Digiraadille esitetään. Lisäksi tutkimusteeman mukaan Delfoi-menetelmällä toteutetussa paneelissa voidaan vapaasti päättää esimerkiksi iältään rajatumasta kohderyhmästä kuin mitä käytetään Digiraadissa, jolloin tutkimusta voidaan kohdistaa tiettyyn nuorten ikäryhmään.

Nuorten näkemykset voivat tavoittaa Delfoi-menetelmässä yleisön ainakin kolmella tavalla. Ensinnäkin mikäli paneeli voidaan koota siten, että sinne kutsutaan sekä nuoria että niitä aikuisia, joilla on mahdollisuus toiminnassaan edistää nuorten näkemyksiä. Tällöin nuoret pääsevät suoraan keskusteluyhteyteen yleisönsä kanssa. Toiseksi mikäli paneeli kootaan pelkästään nuorista, on yleisönä olevien tutkijoiden vastuulla välittää nuorten tuottama tieto asianmukaisille tahoille. Kolmanneksi nuorten kanssatutkijuutta voidaan

vahvistaa tekemällä koko Delfoi-prosessi yhdessä heidän kanssaan paneelin kysymysten suunnittelusta aina sen tulosten levittämiseen.

Samalla tavalla *vaikutuksia* voidaan tarkastella kolmesta näkökulmasta. Mikäli paneelissa on ollut nuorten kanssa keskustelemassa päättäjiä tai muita, jotka tehtävissään voivat edistää nuorten tärkeinä pitämiä asioita, vaikutukset voivat olla varsin näkyviä ja ehkä jopa nopeitakin. Vastaavasti mikäli paneeli on koottu ainoastaan nuorista, paneelissa käyty keskustelu voi vahvistaa nuorten itseluottamusta, rohkeutta jatkaa keskustelua muilla foorumeilla ja valmiuksia argumentoida omaa näkemystään. Parhaimmillaan Delfoi voi myös tulla nuorten itsensä alusta loppuun käyttämä osallisuusmenetelmä. Riippumatta siitä, millaisista osallistujista paneeli on koottu, paneelin tuloksista tuotetulla tutkimuksella voidaan vaikuttaa nuorisopolitiikkaan, päättäjiin, nuorisotyön kenttään, nuorisohallintoon ja nuorisolan koulutukseen.

Lähteet

- Bäck, Annika (2020) *Nuorten osallisuus tulevaisuuden kirjastossa*. Yhteisöpedagogi ylempi AMK -opin näytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2020052012534> (Viitattu 25.8.2023.)
- Cederlöf, Petri (1998) *Nuorisotyön yhteiskunnallinen merkitys. Perustietoja, poimintoja ja haarukkapaloja nuorisotyöstä sekä sen asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa*. NUORAn julkaisu Nro 8. Helsinki: Nuorisosiain neuvottelukunta. https://tietoanuoista.fi/wp-content/uploads/2013/05/19Nuorisotyxn_merkitys.pdf (Viitattu 16.10.2023)
- Clayton, Mark J. (1997) Delphi: a technique to harness expert opinion for critical decision-making tasks in education. *Educational psychology* 17 (4), 373–385.
- Dixon-Declève, Sandrine & Gaffney, Owen & Ghosh, Jayati & Randers, Jorgen & Rockström, Johan & Stoknes, Per Espen (2022) *Earth for All. A Survival Guide for Humanity. A Report to the Club of Rome*. Gabriola Island: New Society Publishers.

- Drakvik, Elina & Pietola, Liisa (2023) Tavoitteena planetaarinen terveys. Ratkaisuja ihmisten ja luonnon hyvinvoinnin turvaamiseksi. Sitra. <https://www.sitra.fi/app/uploads/2023/08/sitra-muistio-tavoitteena-planetaarinen-terveys.pdf> (Viitattu 16.10.2023)
- Haranoja, Tiina (2018) Kolmannen sektorin potentiaali vapaa-aikapalveluissa: Kolmas sektori sekä lasten ja nuorten vaikuttajaryhmät kehittävät yhdessä lasten ja nuorten vapaa-aikapalveluita. Yhteisöpedagogi ylempi AMK -opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018120419939> (Viitattu 25.8.2023.)
- Helin, Essi (2023) Esitys ”Havaintoja pienten kuntien nuorisotyöstä” Kunnallisen nuorisotyön kehittämisverkoston Kanuunan webinaarissa osaamiskeskusten tiedontuotannosta 13.10.2023.
- Huttunen, Katriina (2016) Nuorisotyöllä tulevaisuutta: Nuoriso- ja vapaa-ajanohjauksen perustutkimon tulevaisuuksia tarkastelemassa. Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma ylempi AMK -opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201605127496> (Viitattu 25.8.2023.)
- Kallio, Maria (2016) Oikeassa paikassa oikeaan aikaan: Nuorten aikuisten osaamisohjelman hakevan toiminnan realistinen arviointi. Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma ylempi AMK -opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201605127496> (Viitattu 25.8.2023)
- Kiilakoski, Tomi & Honkatukia, Päivi (2018) Johdanto teoksessa Tomi Kiilakoski & Päivi Honkatukia (toim.) *Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä*. Tampere: Vastapaino, 8–25.
- Kilpiäinen, Liisa (2014) ”Nuoret tarvitsevat yhtä paljon huomiota kuin lapsetkin” *Mannerheimin Lastensuojeluliiton toimintamuotojen kehittäminen*. Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma ylempi AMK -opinnäytetyö. Mikkelin ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201403022760> (Viitattu 25.8.2023.)
- Kotilainen, Sirkku & Olkkonen, Satu (2017) *Nuoret dokumenttiteatterin kansatutkijoina. Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja 2017*, 22–36. <https://journal.fi/kultpol/article/view/63279/31333> (Viitattu 25.8.2023.)
- Kuusi, Osmo & Villman, Tero (2022) Tulevaisuus-kartta tulevaisuuskenttätutkimuksen kokoavana viitekehystenä. Teoksessa Aalto, Hanna-Kaisa & Heikkilä, Katariina & Keski-Pukkila, Pasi & Mäki, Maija & Pöllänen, Markus toim. Tulevaisuuden tutkimus tutuksi – perusteita ja menetelmiä. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Turku: Turun yliopisto, 113–124. <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/153465/TVA-1-2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Viitattu 16.10.2023.)
- Kuusi, Osmo & Virmajoki, Veli (2022) Tulevaisuuksien tutkimuksen filosofiset perusteet. Teoksessa Hanna-Kaisa Aalto & Katariina Heikkilä & Pasi Keski-Pukkila & Maija Mäki & Markus Pöllänen (toim.) *Tulevaisuuden tutkimus tutuksi – perusteita ja menetelmiä*. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Turku: Turun yliopisto, 22–39. <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/153465/TVA-1-2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Viitattu 18.12.2023.)
- Laine, Sofia (2022) Kohti planetaarista nuorisotutkimusta. Puheenvuoro. *Nuorisotutkimus* 40 (4), 84–92.
- Laine, Sofia (2023) New Framework Proposal: Planetary Youth Research. *Youth and Globalization* 5 (1), 15–43. Special Issue: Re-Envisioning Youth Studies in Times of Global Risk, edited by Victor Sérgio Ferreira and Ana Nunes de Almeida. https://brill.com/view/journals/yogo/5/1/article-p15_002.xml (Viitattu 27.11.2023.)
- Linturi, Hannu & Kauppi, Antti (2021) Miten tutkimme tulevaisuuksia Delfoi-menetelmällä? Teoksessa Merja Kylmäkoski & Päivi Rainò (toim.) *Delfoilla tulevaisuuteen*. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu, 13–44. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202103177704> (Viitattu 25.8.2023.)
- Lundy, Laura (2007) ‘Voice’ is not enough: conceptualising Article 12 of United Nations Convention on the Rights of the Child. *British Educational Research Journal* 33 (6), 927–942.
- Malaska, Pentti (2010) ”Planetaarinen tilastotoimi”. Helsinki: Suomen tilastoseuran vuosikirja 2010, 116–132. <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=7e47b9b5ea104020529a858dc27d0b5e738b6327#page=103> (Viitattu 6.9.2023.)
- Malm, Karla (2021) ”*Parempi vaihtoehto kuin 80-luvun Suomi?*” *Nuorisotyön tekijät, paikat ja ympäristöt vuonna 2030*. Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja, 119. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021122963385> (Viitattu 6.9.2023.)
- Meadows, Donella H. & Meadows, Dennis L. & Randers, Jørgen & Behrens, William W., III (1972) *The Limits to Growth. A Report of THE CLUB OF ROME’s Project on the Predicament of Mankind*. New York: Universe Books. [40](https://www.donellameadows.org/wp-content/userfiles/Lim-</p>
</div>
<div data-bbox=)

- its-to-Growth-digital-scan-version.pdf (Viitattu 18.10.2023.)
- Mubeen, Fath E. & Tokola, Niina (2021) Kanssatutkimus ja vertaishaastattelut tutkimusmenetelmänä – pohdintoja toimijuudesta ja vallasta. Teoksessa Tiina Rättilä & Päivi Honkatukia (toim.) *Tutkien ja tarinoiden kohti pakolaistaustaisten nuorten kestäväää hyvinvointia*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 231, 107–123.
- Oikeusministeriö (2023) *Digiraati*. <https://digiraati.fi/participate?headless=false> (Viitattu 18.12.2023.)
- Paju, Petri (2008) Kehyskertomukseen linkitetyt dokumentit. Hankkeen taustaa. Osallisuushankkeen alkuvaiheen tapahtumien ja siihen liittyvien dokumenttien, päätösten ja järjestelyjen kuvausta. Teoksessa Petri Paju (toim.) *Nuorten valtakunnallinen osallisuushanke*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 18. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/osallisuushanke.pdf> (Viitattu 6.9.2023.)
- Puuronen, Vesa (2006) *Nuorisotutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Pyyry, Noora (2012) Nuorten osallisuus tutkimuksessa. Menetelmällisiä kysymyksiä ja vastausyrityksiä. *Nuorisotutkimus* 30 (1), 35–53.
- Rauas, Minna (2010) *Ammattina nuorisotyö: esitys nuorisotyön eettisestä ohjeistuksesta*. Terveiden edistämisen koulutusohjelman opinnäytetyö. Satakunnan ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2010081712701> (Viitattu 25.8.2023.)
- Rauas, Minna (2016) *Tietoa, taitoa ja tiedontuottamista: Asiantuntijuus kunnallisessa nuorisotyössä*. Nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen pro gradu-tutkielma. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201606211964> (Viitattu 25.8.2023.)
- Salo, Leena (2013) *Mitä ammatilliselta nuorisotyöltä odotetaan? Yhteisen ammatillisen työotteen jäsentäminen Kuopiossa*. Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma ylempi AMK -opinnäytetyö. Mikkelin ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2013120219317> (Viitattu 25.8.2023.)
- Schmalz, Ulrike & Spinler, Stefan & Ringbeck, Jürgen (2021) Lessons Learned from a Two-Round Delphi-based Scenario Study. *MethodsX* 8, 101179. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120096> (Viitattu 6.9.2023.)
- Suoranta, Juha & Ryytänen, Sanna (2014) *Taisteleva tutkimus*. Helsinki: Into.
- Timonen, Päivi (2012) *Johda ja hyödynnä sosiaalista mediaa – työkalupakki kunnan nuorisotyön johtamiseen*. Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma ylempi AMK -opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201205208937> (Viitattu 25.8.2023.)
- Tokola, Niina & Rättilä, Tiina & Honkatukia, Päivi & Mubeen, Fath E. & Sillanpää, Olli (2023) Participatory research among youth – too little, too much, too romanticised? Reflections on co-research with young refugees. Teoksessa Päivi Honkatukia & Tiina Rättilä (toim.) *Young People as Agents of Sustainable Society. Reclaiming the future*. London: Routledge, 161–176. <https://doi.org/10.4324/9781003345114> (Viitattu 6.9.2023.)
- Toppari, Kimmo (2011) *Uudet lähestymistavat nuorisoiäkisten kriisiasastohoidossa – kehittämisprosessi Tampereen kaupungin lapsilapsiperheiden sosiaalipalveluissa*. Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma ylempi AMK -opinnäytetyö. Mikkelin ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2011120216865> (Viitattu 25.8.2023.)

Kodin ja koulun yhteistyön merkitys lasten ja nuorten terveyden lukutaidon kehittämisessä

Heli Maukonen, Sirpa Kärkkäinen, Katariina Waltzer & Marjorita Sormunen

Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen kodin ja koulun yhteistyönä on monella tavalla merkityksellistä. Erityistä huomiota tarvitsevat jo ennestään haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret, joihin esimerkiksi koronapandemia on vaikuttanut kaikkein kovimmin. (Sormunen ym. 2022.) Lapsuudessa ja nuoruudessa terveyteen liittyvät asenteet, uskomukset ja terveystasaaminen alkavat muotoutua kehitysprosessien myötä. Sen vuoksi nämä ikävaiheet ovat keskeisiä läpi elämän jatkuvassa terveyskäyttäytymisen kehittämisessä. Terveyden lukutaidon on todettu olevan yksi keskeisistä terveyteen ja terveyskäyttäytymiseen yhteydessä olevista tekijöistä, ja kiinnostus lasten ja nuorten terveyden lukutaidon tutkimukseen onkin viime vuosina lisääntynyt. (Bröder ym. 2017.) Niillä oppilailla, joilla on hyvä terveyden lukutaito, on raportoitu olevan parempi itsetunto, vähemmän terveysongelmia ja suurempi tyytyväisyys elämäänsä kuin niillä oppilailla, joilla on heikompi terveyden lukutaito. Hyvä terveyden lukutaito on myös yhteydessä terveellisempiin elintapoihin ja parempiin oppimistuloksiin. (Okan ym. 2020.)

Suomalaisista 7. ja 9.-luokkalaisista oppilaista reilu kolmasosa kokee terveyden lukutaitonsa korkeaksi, noin 60 % kohtalaiseksi ja vajaa 10 % alhaiseksi (Paakkari & Paakkari 2023). Eurooppalaisessa kymmenen maata käsittäneessä tutkimuksessa Suomi sijoittui Makedonian kanssa kärkeen vertailtaessa hyvän terveyden lukutaidon omaavien nuorten määrää. Heikon terveyden lukutaidon omaavien nuorten määrä oli vastaavasti pienin. Suomessa selitykseksi on arveltu sitä, että terveyden lukutaidon opettaminen on määritelty tavoitteeksi valtakunnallisessa opetussuunnitelmassa ja terveystietoa opetetaan itsenäisenä oppiaineena kouluissa. Vaikka Suomi sijoittui näiden lukujen osalta tutkimuksen kärkeen, havaittiin terveyden lukutaidon tasossa olevien erojen olevan vertailumaiden suurimmat. (Paakkari ym. 2020.)

Koulua pidetään merkittävimpana ympäristönä terveyden lukutaidon opettamiselle (Sørensen & Okan 2020). Koulussa kaikilla lapsilla ja nuorilla erilaisista taustoista ja lähtökohdista riippumatta on mahdollisuus oppia ja kehittää taitojaan, minkä vuoksi se on optimaalinen oppimisympäristö kehittää

terveyden lukutaitoa sekä yksilö- että väestötasolla. Lisäksi koulujen on mahdollista edistää terveyden lukutaidon kehittymistä pitkäjänteisesti useiden vuosien ajan, ja koulutukselliset ja kasvatukselliset tavoitteet kohtaavat monelta osin terveyden lukutaidon tavoitteiden kanssa. Pyrkimyksenä on kasvattaa lapsista autonomisia, itsenäisiä ja kriittisesti ajattelevia kansalaisia, jotka kykenevät tekemään omaa terveyttään ja hyvinvointiaan edistäviä päätöksiä ja valintoja sekä arvioida toimintansa seurauksia omasta, toisten ja yhteiskunnan näkökulmasta. (WHO 2021.)

Lasten ja nuorten terveyden lukutaidosta ja sen kehittymisestä tehtyjen tutkimusten pohjalta esimerkiksi Maailman terveysjärjestö WHO (2021) on julkaissut strategian terveyden lukutaidon kehittämiseksi kouluissa. Strategiassa painotetaan koko koulun lähestymistapaa (*whole-school approach*), jossa myös lasten huoltajat ovat osa koulu yhteisöä. Kodin ja koulun yhteistyön tärkeys tunnustetaan yleisellä tasolla, mutta kirjallisuudessa on kuitenkin varsin vähän käsitelty kodin ja koulun yhteistyötä sekä sen muotoja ja merkitystä terveyden lukutaidon kehittymisen kannalta. Tässä katsauksessa kuvataan kodin ja koulun yhteistyön merkitystä lasten ja nuorten terveyden lukutaidon kehittymisen näkökulmasta tuoden esiin tämänhetkistä tutkimustietoa sekä pohjustetaan keskustelua yhteistyön käytännöistä ja kehittämisestä. Termillä ”vanhemmat” viitataan katsauksessa kaikkiin lasten huoltajiin.

Terveyden lukutaito kehittyy vuorovaikutuksessa arki ympäristöjen kanssa

Erilaisia terveyden lukutaidon määritelmiä ja tapoja jäsentää käsitettä on olemassa useita, mutta kaikki ne sisältävät yhteisen ydinaja-

tuksen. Terveyden lukutaito rakentuu muun muassa kyvyistä, taidoista, tiedosta, asenteista ja sitoumuksista, joiden avulla yksilö voi käsitellä terveyteen liittyvää tietoa ja tehdä terveyteen vaikuttavia päätöksiä ja valintoja (Sørensen & Okan 2020). Näiden valmiuksien avulla ihminen oppii hankkimaan, ymmärtämään ja käyttämään tietoa erilaisissa tilanteissa edistääkseen sekä omaa että muiden terveyttä esimerkiksi elintapojen ja elinolosuhteisiin vaikuttamisen kautta. Terveyden lukutaidon määritelmässä painotetaan nykyään yhä enemmän myös kykyä arvioida kriittisesti eri lähteistä saatavaa terveystietoa (WHO 2021). WHO-Koululaistutkimuksessa kouluikäisten terveyden lukutaitoa on mitattu jäsentäen käsite viiteen mitattavaan osa-alueeseen, joita ovat terveyteen liittyvät tiedot, käytännön taidot, kriittinen ajattelu, itsetuntemus ja eettinen vastuullisuus (Paakkari & Paakkari 2023). Terveyden lukutaito on moniulotteinen ja laaja kokonaisuus toisiinsa kytköksissä olevia valmiuksia (Bröder ym. 2017).

Terveyden lukutaidon kehitys alkaa varhain lapsuudessa ja jatkuu läpi elämän vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa (Sørensen & Okan 2020). Lasten arkiympäristöjä on mahdollista muokata sellaisiksi, että ne yhdessä tukevat terveyden lukutaidon kehitystä ja ohjaavat terveyttä edistävään toimintaan. Vanhempien ja koulun henkilökunnan merkitys terveyden lukutaidon oppimiselle kouluikäisessä on tärkeä, sillä he paitsi ohjaavat ja opettavat lapsia, toimivat myös roolimalleina. He voivat vaikuttaa terveyskäyttäytymisen kehittymiseen positiivisesti tai negatiivisesti käyttäytymisen, normien ja sosiaalisen tuen kautta. Aikuiset voivat näyttää esimerkkiä terveystiedon hankinnassa ja tulkinnassa sekä opettaa lapsia arvioimaan kriittisesti eri tietolähteiden ja mediakanavien uskottavuutta ja pätevyyttä. Sosiaalisten suhteiden laadulla on suuri merkitys, sillä lapset ja nuoret ot-

tavat käyttäytymiseensä todennäköisemmin mallia ihmisiltä, joihin he luottavat. (Bröder ym. 2017.) Terveyttä edistävän ympäristön rakentaminen edellyttää myös aikuisilta hyvää terveyden lukutaitoa (Okan ym. 2020).

Koulussa opittavat perustaidot kuten lukeminen, kirjoittaminen ja vuorovaikutustaidot luovat perustaa terveyden lukutaidon kehittymiselle ja niiden oppiminen tapahtuu suurilta osin formaalisti, eli tavoitteellisesti ja strukturoidusti, opetussuunnitelmaa noudattaen. Koulussa ja kotona tapahtuu myös spontaanimpaa informaalia oppimista osana arkisia tilanteita. (Eshach 2007.) Kummatkin oppimisen tavat täydentävät toisiaan ja niiden väliin sijoittuu järjestäytynyt, mutta joustava nonformaali oppiminen, joka tapahtuu esimerkiksi harrastuksissa tai järjestöjen tarjoamassa toiminnassa (Rogers 2014). Kouluissa terveyden lukutaidon oppimista voidaan vahvistaa sisällyttämällä terveyttä edistäviä arvoja osaksi opetussuunnitelmia ja koulujen eetosta ja tehdä niitä näkyväksi kaikkialla koulun arjessa. Tämä onnistuu parhaiten, kun koko kouluyhteisö on osallisena. (Nash ym. 2021.)

Globalisaation ja digitalisaation myötä terveystieto leviää nopeasti ja sitä on yhä enemmän saatavilla internetissä ja sosiaalisen median alustoilla, joissa myös lapset ja nuoret viettävät paljon aikaansa. Digitaalinen maailma tarjoaa terveyteen liittyen paitsi uusia mahdollisuuksia, myös haasteita ja riskejä. On tärkeää varmistaa, että lapset ja nuoret oppivat riittävät taidot käyttämään digitaalista mediaa, digitaalisia laitteita ja informaatiota vastuullisesti. Koronapandemia osoitti, kuinka nopeasti internetin kautta leviää sekä luotettavaa että virheellistä tietoa, mikä voi aiheuttaa lapsissa ja nuorissa epävarmuutta ja ahdistusta. Vastaavien ilmiöiden ennakoimiseksi on tärkeää opettaa lapsille digitaalista terveyden lukutaitoa sekä auttaa lapsia ymmärtämään digitaalisen median välittämiä terveystaivakutuksia. Digitaalinen terveyden

lukutaito antaa lapsille ja nuorille valmiuksia hallita paremmin valtavaa tietomäärää. (Okan ym. 2020; WHO 2021.)

Kodin ja koulun yhteistyö tukee terveyden lukutaidon oppimista

Suomalaisessa koulukulttuurissa kodin ja koulun yhteistyön merkitys lasten ja nuorten terveen kehityksen ja kasvun tukemisessa on hyvin tunnistettu ja yhteistyön periaatteet on kirjattu osaksi valtakunnallisia perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita (Opetushallitus 2014). Vanhemmilla ja opettajilla on yhtenevä näkemys siitä, että lasten terveyden lukutaidon opetuksessa kodilla ja koululla on yhteinen vastuu, mikä on tärkeä lähtökohta terveysyhteistyölle (Sormunen ym. 2018). Kodin ja koulun yhteistyöllä voidaan lisätä terveysarvojen näkyvyyttä sekä kouluissa että koulupäivän ulkopuolella ja edistää siten oppimisen jatkuvuutta eri arkiympäristöissä. Toimiva yhteistyö vaatii suunnittelua. Sormusen (2012) mukaan kodin ja koulun terveyskumppanuuden edellytyksenä on, että yhteistyörakenteiden ja -sisältöjen tulisi olla kuvattuina koulujen opetus- ja toimintasuunnitelmissa. Yhteistyönä laaditut toimintasuunnitelmat ovat keino tuoda kaikkien kouluyhteisön jäsenten ääntä kuuluviin terveyden lukutaidon edistämiseen tähtäävissä toimissa (Nash 2021). Yhteisen suunnittelun avulla tuodaan näkyväksi ja mahdollistetaan se, että toimet vastaavat kohderyhmän tarpeisiin sekä resursseihin ja kukin koulu löytää yhteisölleen sopivat toimintamallit.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa on pyritty vahvistamaan vanhempien osallisuutta koulujen arjessa ja toiminnassa (Opetushallitus 2014). Vuonna 2018 toteutetun *Vanhempien barometrin* mukaan valtaosa koululaisten vanhemmista oli tyytyväisiä kodin ja koulun yhteistyöhön, ja vanhemmat kokivat vahvaa luottamusta kouluun ja opet-

tajiin. Vanhempien osallisuus painottuu usein käytännön toimintaan, kuten varainkeruuseen ja retkien ja leirikoulujen järjestämiseen, kun taas koulujen toiminnan kehittämiseen ja suunnitteluun he osallistuvat selvästi vähemmän. (Mertaniemi 2018.) Sormusen (2012) tutkimuksessa todettiin vanhempien näkyneen koulujen jokapäiväisessä arjessa varsin vähän. Vanhempainillat ja oppimiskeskustelut ovat muotoutuneet perinteisiksi yhteistyömuodoiksi ja niitä vanhemmat pitävät tärkeinä. Vanhemmat ovat kuitenkin toivoneet myös yhteistyön monipuolistamista, edelleen kehittämistä ja vahvistamista. Vanhempien osallisuuden esteiden poistaminen, perheiden moninaisuuden huomiointi ja vuorovaikutukseen kannustaminen voisivat osaltaan luoda osallistavampaa yhteistyökulttuuria (esim. Orell & Pihlaja 2021). Tavoite vanhempien osallisuuden lisäämisestä on edelleen ja jopa lisääntyvästi ajankohtainen.

Tehostamalla kodin ja koulun yhteistyötä olisi vanhempien potentiaalia terveyden lukutaidon opettamisessa mahdollista hyödyntää aiempaa enemmän. Hyvä yhteistyö vaatii molemminpuolista sitoutumista ja tahtotilaa. Kodin ja koulun onkin tärkeä käydä keskustelua odotuksista ja rooleista molempia osapuolia palvelevien yhteistyötapojen löytämiseksi. (Sormunen 2012.) Vanhempien joukko on moninainen ja heidän halunsa ja mahdollisuutensa osallistua koulujen toimintaan vaihtelee (Mertaniemi 2018; Orell & Pihlaja 2021). Vanhemmille on tärkeä mahdollistaa erilaisia osallistumisen tapoja ja varmistaa, että he ovat tietoisia erilaisista mahdollisuuksista, mikä voi myös lisätä heidän halukkuuttaan osallistua. Sormusen (2012) tutkimukseen kuuluneessa kouluterveyshankkeessa kehitettiin kodin ja koulun välisiä yhteistyökäytäntöjä lasten terveysopimisessa. Yhtenä terveysyhteistyön muotona käytettiin interaktiivisia kotitehtäviä, joita vanhemmat tekivät yhdessä lastensa kanssa.

Menetelmä osoittautui käyttökelpoiseksi ja toimivaksi tavaksi osallistaa vanhempia lasten terveysopetukseen ja tuoda heille tietoa terveysopetuksen sisällöistä, mikä vahvistaa aiempia tutkimustuloksia menetelmän hyödyistä. Kouluympäristössä toteutettavilla terveyden edistämisen interventioilla onkin mahdollista vaikuttaa jopa oppilaiden vanhempien terveyskäyttäytymiseen (Nash ym. 2021). Erityisesti perheet, joiden terveystottumukset eivät ole optimaaliset, voisivat näin hyötyä kodin ja koulun välisen terveysyhteistyön tiivistämisestä. Vaikka lapset ja nuoret voivat toimia terveyden lukutaidon välittäjinä koulun ja kodin välillä, terveyteen liittyvää tietoa ja tukea voidaan jakaa koulusta myös suoraan vanhemmille. Vanhempien osallisuuden merkitystä tulisi kuitenkin tulevaisuudessa selvittää lisää (Nash ym. 2021).

Yhteenveto

Terveyden lukutaito on tärkeä terveyden ja hyvinvoinnin määrittäjä, sillä sitä on mahdollista muokata ja parantaa tukemalla oppimisen edellytyksiä lapsuudesta lähtien. Monitahoisen oppimisen ja ohjaamisen kautta voidaan vaikuttaa lasten terveyteen ja hyvinvointiin ja edistää sitä myös tulevana aikuisina ja vanhempina. (WHO 2021.) Terveyden lukutaidon edistäminen, erityisesti heikommassa asemassa oleviin lapsiin ja nuoriin kohdistuen, voidaan nähdä yhtenä keinona kaventaa terveyseroja. Vaikka kehittyntykään terveyden lukutaito ei yksinään ole ratkaisu sosioekonomisten erojen ja niiden taustalla vaikuttavien rakenteellisten syiden poistoon, on tärkeää pyrkiä tasoittamaan näistä syistä johtuvia seurauksia terveydelle, hyvinvoinnille ja oppimiselle. (Nutbeam & Lloyd 2021.)

Hyvin suunnitellulla ja vastavuoroisesti toimivalla kodin ja koulun yhteistyöllä voidaan mahdollistaa lapsille ja nuorille

mahdollisimman terveellinen ja turvallinen kasvuympäristö, jossa heidän on mahdollista saavuttaa täysi terveyspotentiaalinsa. Terveyttä edistävä ja tukeva kasvuympäristö hyödyttää koko kouluyhteisön hyvinvointia heijastuen parhaimmillaan myös laajemmalle yhteiskuntaan. Terveisyhteistyön vahvistamiseksi voidaan kehittää uusia yhteistyömuotoja. Sitä voidaan edistää myös jo olemassa olevia käytänteitä uudelleen tarkastelemalla ja muokkaamalla niitä paremmin yhteistyötä ja terveyttä tukeviksi. Toimivien yhteistyökäytänteiden tunnistamiseksi tarvitaan myös lisää tutkimusta, jossa kodin ja koulun yhteistyötä ja käytänteitä tarkastellaan eri näkökulmista.

Lähteet

- Bröder, Janine & Okan, Orkan & Bauer, Ullrich & Bruland, Dirk & Schlupp, Sandra & Bollweg, Torsten M & Saboga-Nunes, Luis & Bond, Emma & Sørensen, Kristine & Bitzer, Eva-Maria & Jordan, Susanne & Domanska, Olga & Firnges, Christiane & Carvalho, Graça S & Bittlingmayer, Uwe H & Levin-Zamir, Diane & Pelikan, Jürgen & Sahrai, Diana & Lenz, Albert & Wahl, Patricia & Thomas, Malcolm & Kessler, Fabian & Pinheiro, Paulo (2017) Health literacy in childhood and youth: a systematic review of definitions and models. *BMC Public Health* 17 (1), 1–25.
- Eshach, Haim (2007) Bridging in-school and out-of-school learning: Formal, non-formal, and informal education. *Journal of Science Education and Technology* 16 (2), 171–190. DOI:10.1007/s10956-006-9027-1
- Mertaniemi, Ritva (2018) *Vanhempien barometri 2018*. Helsinki: Suomen Vanhempainliitto, Förbundet Hem och Skola i Finland. https://vanhempainliitto.fi/wp-content/uploads/2018/11/Vanhempien-Barometri-2018_raportti.pdf (Viitattu 1.6.2024.)
- Nash, Rosie & Patterson, Kira & Flittner, Anna & Elmer, Shandell & Osborne, Richard (2021) School-Based Health Literacy Programs for Children (2–16 Years): An International Review. *Journal of School Health* 91 (8), 632–649.
- Nutbeam, Don & Lloyd, Jane E (2021) Understanding and Responding to Health Literacy as a Social Determinant of Health. *Annual Review of Public Health* 42, 159–173.
- Okan, Orkan & Paakkari, Leena & Dadaczynski, Kevin (2020) *Health literacy in schools. State of the art*. SHE factsheet no. 6. <https://www.schoolsforhealth.org/sites/default/files/editor/fact-sheets/factsheet-2020-english.pdf> (Viitattu 1.6.2024.)
- Orell, Miina & Pihlaja Päivi (2021) Kodin ja koulun yhteistyö opettajien puheessa. *Kasvatus* 1, 51–64.
- Paakkari, Olli & Paakkari, Leena (2023) Terveiden lukutaito. Teoksessa Kristiina Ojala & Markus Kulmala (toim.) *Koululaisten terveys ja muuttuvat haasteet 2022. WHO-Koululaistutkimus 40 vuotta*. Jyväskylän yliopisto. *JYU reports* 25, 124–133.
- Paakkari, Leena & Torppa, Minna & Mazur, Joanna & Boberova, Zuzana & Sudeck, Gorden & Kalman, Michal & Paakkari, Olli (2020) A Comparative Study on Adolescents' Health Literacy in Europe: Findings from the HBSC Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 17 (10), 3543.
- Rogers, Alan (2014) *The Base of the Iceberg: Informal Learning and Its Impact on Formal and Non-Formal Learning*. Opladen, Berliini, Toronto: Barbara Budrich Publishers, 15.
- Sormunen, Marjorita (2012) *Toward a Home-School Health Partnership. A Participatory Action Research Study, 2008–2010*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Health Sciences, 127.
- Sormunen, Marjorita & Goranskaya, Svetlana & Kirilina, Valentina & Bykachev, Kirsi & Tossavainen, Kerttu (2018) Home and school responsibilities for children's health literacy development: the views of Finnish and Russian parents and teachers. *Russian Journal of Communication* 10 (1), 70–90.
- Sormunen Marjorita & Lattke, Lynda & Leksy, Karina & Dadaczynski, Kevin & Sakellari, Evanthia & Velasco, Veronica & Borzucka-Sitkiewicz, Katarzyna & Miranda-Velasco, Maria J & Rabaglietti, Emanuela & Rosário, Rafaela (2022) Health promoting schools and COVID-19: preparing for the future. *Scandinavian Journal of Public Health* 50 (6), 655–659.
- Sørensen, Kristine & Okan, Orkan (2020) *Health Literacy. Health literacy of children and adolescents in school settings*. Global Health Literacy Academy/ Faculty of Educational Science, University Bielefeld/ International School Health Network, 16.
- Opetushallitus (2014) *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Määräykset ja ohjeet 2014: 96.
- WHO (2021) *Health literacy in the context of health, well-being and learning outcomes – the case of children and adolescents in schools*. Concept paper. Kööpenhamina: WHO Regional Office for Europe.

Miksi tutkimuksen pitää puolustaa digipelaamisen positiivisuutta?

Lasse Siurala

Digipelaaminen on nuorten yleisin ajanviettotapa. Pelaajabarometrin mukaan vuonna 2022 peräti 76 % kaikista 10–19-vuotiaista nuorista pelasi digitaalisia pelejä vähintään kerran viikossa ja 42 % päivittäin. Tutkimus ja keskustelu digipelaamisen haitoista on ristiriitaista. Yhtäältä kannetaan huolta pelaamisen haitoista, toisaalta vastustetaan ’huolipuhetta’, jonka mukaan haittoja liioitellaan kohtuuttomasti. Arvioin tätä keskustelua vuosina 2020–2023 digipelaamisen haittoja käsittelevien kansainvälisten tieteellisten artikkeleiden valossa.

Onko digipelien haitoista syytä huolestua?¹

Digipelaaminen herättää ristiriitaisia tulkintoja. Yhtäältä ajatellaan, että teknologinen kehitys on välttämätöntä ja itsessään hyvää, toisaalta ajatellaan, että se on ihmisten tekemää eikä aina kulje toivottuun suuntaan. Yhtäältä nuoria pidetään taitavina internetin käyttäjinä, joiden digimedian käyttöä ei tulisi rajoittaa. Toisaalta sanotaan, että nuoret eivät ole riittävän tietoisia digitaalisen maailman ongelmista vaan käyttävät sosiaalista mediaa ja pelaavat digipelejä myös haitallisesti, joten tietoisuuden parantaminen ja rajoitukset ovat tarpeen. Jälkimmäiseen liittyy Euroopan unionin toukokuussa

2024 käynnistämä rikkomustutkimus siitä, aiheuttavatko Facebook ja Instagram nuorille riippuvuuden sosiaaliseen mediaan. Tulkintojen osapuolet asemoituvat digitaalisen median puolustajiksi tai sen kontrolloimisen edustajiksi. Digipelaamisen puolustajat vastustavat ’huolipuhetta’, ’moraalista paniikkia’, ’demonisointia’ tai ’sosiaalista stigmaa’, joilla tarkoitetaan perusteettomaksi määriteltyä puhetta pelaamisen haittavaikutuksista, varsinkin digipeliriippuvuudesta (Meriläinen 2020; Räsänen 2022; Meriläinen & Ruotsalainen 2023).

Ongelmallinen digipelaaminen on suhteellisesti harvinaista, määrällisesti huolestuttavaa. Digipeliriippuvuuden kansainvälinen esiintyvyys on noin kolme prosenttia väestöstä (Stevens ym. 2021) ja Suomessa noin 1,3 % (Castrén ym. 2023). Prosenttiluku on pieni, mutta absoluuttisina lukuina esimerkiksi Suomessa 10–19-vuotiaita digipeliriippuvaisia olisi noin 8 000. Lisäksi on tunnistettu noin 8–10 %:n suuruinen ongelmallisesti pelaavien ryhmä, joiden pelaaminen voi kehittyä digipeliriippuvuudeksi (Kuuluvainen & Mustonen 2018).

Digipeliriippuvuutta ennustavat tekijät

Pelaamiseen käytetyn ajan hallintataidot ovat keskeisiä. Pelaamiseen käytetty aika on voi-

makkaimmin digipeliriippuvuutta selittävä tekijä Xiaoyu Zhuangin ym. metatutkimuksessa (39 pitkittäistutkimusta) (2023, ks. myös Stenseng ym. 2019). Laura Maldonado-Murciano ym. (2022) toteavat, että e-urheilun pelaajat altistuvat digipelaamisen haitoille siihen käytetyn ajan mukaan. Zhaojun Teng ym. (2021) korostavat, että peliajan rajoittaminen on tärkein ennaltaehkäisevä toimi. Digipeliriippuvuuteen vaikuttavat myös pelaajien elämänhallintakyky, itsekontrolli ja sopeutumiskyky. Pelaajan valinnat voivat olla onnistuneita tai epäonnistuneita.² Epäonnistuneen strategian taustalla voi olla epärealistinen odotus pelaamisen myönteisistä vaikutuksista ja tietämättömyys pelien koukuttavista ominaisuuksista. Puutteellinen kyky hallita pelaamista voi syventää ahdistuksen, depression ja yksinäisyyden vaikutusta riippuvuuteen, kun taas hyvä hallinta voi padota negatiivisten tunteiden vaikutusta (Bäcklund ym. 2022; Zhuang ym. 2023; Xiang 2022). Lisäksi tasapainoinen vapaa-aika runsaine harrastuksineen ehkäisee ennalta riippuvuuden muodostumista (Wang ym. 2013).

Tunne-elämän ongelmat, impulsiivisuus, ahdistuneisuus ja masennusoireet ennustavat ongelmallista digiriippuvuutta. Wang ym. (2022) tutkivat internetin ongelmallisen käytön³ syitä ja seurauksia 66 tutkimuksessa, joissa oli mukana 48 000 nuorta. Ongelmallinen käyttö määriteltiin sosiaaliseksi ja henkiseksi ahdistuneisuudeksi sekä fyysisiksi haitoiksi, jotka aiheutuivat sosiaalisen median pitkäaikaisesta ja pakonomaista käytöstä. Mielenterveyden ongelmat ja niiden kasautuminen lisäsivät internetin ongelmakäyttöä samalla kun ongelmakäytön lisääntyminen ”johti yhä vakavampiin henkisiin oireisiin” (myös Li ym. 2022). Instagramin osalta tämä kehitys on näkynyt globaalina ilmiönä erityisesti tytöillä (Hahania 2023; Haidt 2022). Ennaltaehkäisyä ovat mielenterveytyö, hoito, ja se, että ”internetin runsaan käytön haittavaikutuksista on

tiedotettava nuoria ja kasvattajia ja lisättävä julkista tietoisuutta niistä sekä parannettava kriittistä digitaalista lukutaitoa” (mt.). Suommessakin nämä ongelmat on todettu (Castren ym. 2022; Peltonen ym. 2022; Vainio ym. 2023; Hylkilä ym. 2023).

Digitaalisen median ongelmat koskevat myös digipelaamista. Tutkimusten mukaan *tunne-elämän ongelmat ja impulsiivisuus* altistavat runsaalle pelaamiselle ja sitä kautta digipeliriippuvuudelle (Marrero ym. 2021; Kvardova ym. 2021). Peräti 32 tutkimusta löytää yhteyden impulsiivisuuden ja digipeliriippuvuuden välillä (Salvarli ym. 2022; myös Li ym. 2023; Lewin ym. 2023). Lisäksi *masennus* altistaa digipeliriippuvuudelle. Yli 6 tuntia päivässä pelaaminen aiheuttaa ahdistuneisuutta ja syventää masennusta (Chang ym. 2022; Wang ym. 2022). Orsolya Kiraly ym. (2022) tunnistivat 26 digipelaamisen motivaatiotekijää tutkimuksessa, johon osallistui 14740 digipelaajaa. Pelaamisen motiivit, erityisesti masentuneisuudesta irti pääsemiseksi, ennustavat digipeliriippuvuutta.

Masentuneisuudesta ja yksinäisyydestä kärsivät nuoret hakevat helpotusta pelimaailmasta. Kyse on ’emotionaalista paosta huonoa oloa’ tai ehkä laajemmin ’paosta virtuaalimaailmaan’ (metaverse escapism). Debajyoti Pal ja Chonlameth Arpikanondt (2024) esittävät, että taustalla on nuorten vahvan itsetunnon puute ja sosiaalisten taitojen vähäisyys. Ongelmallinen pelaaminen kuitenkin myös lisää ongelmia, kuten ahdistuneisuutta, jolloin se onkin epäonnistunut sosiaaliseen ahdistuneisuuteen sopeutumisen strategia (Gioia ym. 2022). Samoin voi käydä yksinäisyydelle, johon haetaan muutosta pelimaailman yhteisöllisyydestä. Siihen uppoutuminen voi kuitenkin lisää irrallisuutta muusta maailmasta. Kausaalisuhteesta ei ole varmuutta, mutta tutkijat päättelevät, että digipelaaminen emotionaalisenä pakona huonosta olosta ei ole toimiva strategia

ahdistuksen kukistamiseen – hallitsematon digipelaaminen jatkuu eikä ahdistuneisuus helpota (Yin ym. 2023). Suojaavia tekijöitä ovat realistiset odotukset pelaamisesta sekä itsetunnon ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen.

Syrjintäkokemukset ja kiusaamisen kohteeksi joutuminen altistavat digipeliriippuvuudelle. Jufith A. Vessey ym. (2023) tekivät kirjallisuuskatsauksen (14 tutkimusta) kysymykseen ”Onko nuorten kiusaamiskokemuksilla ja internet-addiktiolla jokin yhteys?” Katsaus osoitti yhteyden selväksi. Peng Wang ym. (2022) tutkivat kaksivuotisessa seurantatutkimuksessa syrjintäkokemusten vaikutusta digipeliriippuvuuteen puolen vuoden välein tehdyillä seurantakyselyillä. Tulosten mukaan syrjinnän kokeminen heikentää kaverisuhteita, mikä johtaa virtuaalisiin kaverisuhteisiin ja lopulta digipeliriippuvuuden tunnusmerkkeihin.

’Huono seura’ on riski, mutta muutoin vertaissuhteiden merkitystä ei ole juuri tutkittu. Vertaissuhteet eivät nouse digipeliriippuvuuden riskeiksi tai suojaaviksi tekijöiksi Zhuang ym. (2023) meta-analysissä, joka kohdistui 39 tutkimukseen. Frederika Angelini ym. (2024) arvioivat, että ne nuoret, jotka pelaavat huonoa oloaan helpottaakseen, ovat erityisen alttiita aktiivisesti pelaavien vertaisten vaikutukselle: kun kaverit pelasivat runsaasti tai olivat peliriippuvaisia, omakin pelaaminen muuntui samaan suuntaan. Kaiken kaikkiaan vertaissuhteisiin löytyy kuitenkin melko vähän viittauksia. Psykologiaan ja lääketieteeseen painottuvat tutkimukset ovat yksilöpainotteisia, joissa sosiaalisten ryhmien (paitsi perheen) vaikutusta ei ole tunnistettu. Suomessa poikkeuksen muodostavat Sirolan (2021) ja Macey’n (2021) väitöskirjat peliyhteisöjen vaikutuksesta rahapelaamiseen ja Niko Männikkö ym. (2022) tutkimus ryhmäperusteisesta hoitointerventiosta.

Negatiivinen ja välinpitämätön kodin ilmapiiri on riski, positiivinen kasvatusilmapiiri suojaava tekijä. Huono kodin ilmapiiri, ku-

ten vanhempien väliset ristiriidat, ennustavat lasten digipeliriippuvuuden kehittymistä (Jeong ym. 2020). Nuorten huonot suhteet vanhempiinsa aiheuttavat myös negatiivista ilmapiiriä, mikä voi johtaa ongelmalliseen, pakonomaiseen internetin käyttöön (Koca & Saatchi 2022). Vanhempien hyvin kielteinen suhde pelaamiseen taas altistaa digipeliriippuvuuden syntyyn (Zhu & Chen 2021). Shuan Lin ym. (2020) seurantatutkimuksessa vanhempien voimakas pelaamisen kontrollointi oli niin ikään tehotonta ja johti nuorten poikkeaviin vertaissuhteisiin ja altistumiseen digipeliriippuvuudelle. Varsinkaan rangaistusorientoitunut vanhemmuus ei ehkäissyt internetin pakonomaista käyttöä (Niu ym. 2023; Demetrovics 2022). Vanhempien välinpitämättömyys lasten pelaamisesta ennustaa digipeliriippuvuutta (Genis & Ayaz-Alkaya 2023). Positiivisella vanhemmuudella, hyvillä perhesuhteilla ja nuoria tukevalla kasvatusilmapiirillä sen sijaan on myönteinen vaikutus. Nicol Kvardova ym. (2021) kolmen maan tutkimuksessa hyvät perhesuhteet suojasivat nuoria internetin haitallisilta sisällöiltä kuten kiusaamiselta, uhkauksilta, seksuaaliselta ahdistelulta, ja väkivaltaiselta sisällöltä. Myönteinen kasvatusilmapiiri suojaa ongelmalliselta, pakonomaiselta sosiaalisen median käytöltä (Geurts ym. 2023).

Digipeliriippuvuudella on syynsä, mutta nuorten omalla toimijuudella on myös merkitystä. Pelaamiseen käytetty aika on keskeisin digipeliriippuvuuden selittäjä. Ahdistuneisuus, masentuneisuus, impulsiivisuus ja kiusaamiskokemukset näkyvät tutkimuksissa ongelmallisina pelaamista ja digipeliriippuvuutta altistavina tekijöinä. Ratkaisevia ovat myös nuorten taidot hallita pelaamistaan. Pelinhallintakyvyt ja tietoisuus pelaamisen ongelmallisuudesta ehkäisevät haittoja. Pahimmillaan liiallinen pelaaminen voi johtaa tunne-elämän ongelmien lisääntymiseen. Välinpitämättömät, rangaistusorientoituneet ja

etäiseksi jäävät vanhemmat altistavat peliongelmiille, samalla kun välittävät ja tukevat vanhemmat ehkäisevät kielteisiä kehityskulkuja. Suojaavan koti-ilmapiirin perustana näyttää olevan välittäminen, tieto ja avoin keskustelu.

Pelaamisen vaikutukset digipeliriippuvuuteen

Ongelmallinen digipelaaminen ja digipeliriippuvuus ennustavat terveysongelmia. Digipelaamisella on monia myönteisiä vaikutuksia, mutta se voi myös aiheuttaa psyykkisiä ongelmia, univaikeuksia, syömisiongelmiä, keskittymisvaikeuksia, reaali maailman kaventumista, ristiriitoja perheessä ja etääntymistä todellisen elämän sosiaalisista suhteista sekä masennusta ja ahdistuneisuutta (Duffy & Derevensky 2022; Castren 2023; Alho 2024).

E. Yiting ym. (2023) tutkivat Kiinassa nuorten käsityksiä omasta fyysisestä ja henkisestä terveydestään. Rungas internetin käyttö ja digipelaaminen vaikuttivat niihin kielteisesti, erityisesti mielenterveyteen. Maurice Ohayonin ja Laura Robertsin (2021) tutkimus amerikkalaisista yliopisto-opiskelijoista osoitti, että ”digipeliriippuvuus ennustaa liian vähäistä unta, voimakasta väsymistä, hyvien ystävien vähyyttä, masentuneisuutta, kaksisuuntaista mielialahäiriötä, sosiaalisen ahdistuneisuuden häiriötä sekä huonoa tai kohtuullista terveyden tasoa”. Tutkimustulokset viidestä eurooppalaisesta maasta ovat samansuuntaisia (Van der Neuf ym. 2023). Teng ym. (2020) tutkivat 17–21-vuotiaita yliopisto-opiskelijoita (N=1054) kolmen mittauskerran pitkittäistutkimuksella: digipeliriippuvuus vaikutti kielteisesti psyykkiseen hyvinvointiin – itsetuntoon, sosiaaliseen hyväksyttävyyteen ja tyytyväisyyteen elämää – mutta ei päinvastoin. Rungas digipelaaminen näyttäytyi epäonnistuneena reagoititapana, joka johti aiempaa huonom-

paan psyykkiseen hyvinvointiin (ks. myös Byeon ym. 2022).

Suomessa digipelaamisen haittoja on tutkittu *Pelaajabarometrissä* varsinaisesti vasta vuodesta 2022 alkaen (Kinnunen ym. 2022). Tutkimus näkee pelaamiseen vahvasti positiivisena ilmiönä. Numerot kertovat kuitenkin myös ongelmista. Vastaajista 41 % oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä, että ”pelaaminen on haitallista”. Vaikka enemmistö pelaajista ei koekaan pelaamisessaan ongelmia, 20 % kaikista vastaajista (25 % miehistä) on ainakin kerran kuluneen 12 kk:n aikana ”jatkanut pelaamista siitä johtuvista negatiivisista vaikutuksista huolimatta”, 30 % kaikista (36 % miehistä) on ”antanut pelaamiselle tilaa muiden kiinnostuksenkohteiden ja aktiviteettien kustannuksella” ja 25 %:lla kaikista (31 %:lla miehistä) ”on vaikeuksia kontrolloida pelaamista”. (Mt. 2022.) Nämä väittämät muodostavat vain pienen osan WHO:n digipeliriippuvuuden kriteereistä, joihin *Pelaajabarometrissa* (2022) ei tosin viitata lainkaan. Tulosten perusteella ei voi tehdä päätelmiä WHO:n määrittämän digipeliriippuvuuden yleisyydestä Suomessa (Castren ym. 2023).

E-urheilun haittavaikutukset on hyvin tunnistettu. Yin hao Shen ja Antonio Cicchella (2023) käyvät läpi 56 tuoretta asiaa käsittelevää tutkimusta ja kokoavat yhteen haittavaikutukset: epäliikunnallinen elämäntapa, unihäiriöt, pelihäiriön muodostuminen, ikään sopimaton visuaalinen kuvasto, epärealistiset vartaloihanteet, päihteiden käyttö, samanaikaisesti ilmenevät liitännäisvaivat (komorbiditeetit), lihavuus, tautikohtaukset, sydämen toimintahäiriöt, jatkuva stressi ja korkea systolinen verenpaine sekä myös huono ryhti (myös Czako ym. 2023). E-pelaajat ja siitä kiinnostuneet nuoret tarvitsevat siis luotettavaa tietoa paitsi pelaamisen tarjoamista mahdollisuuksista myös sen haitoista. Ongelmien runsauden vuoksi Shen ja Cicchella (2023) esittävät pelaamisen sääntelyä.

Digipelit aiheuttavat riippuvuutta, koska ne on suunniteltu sellaisiksi. Julia Brailovskaia ym. (2022) vertasivat testiryhmää, joka vähensi 14 päivän aikana Facebookin käyttöään 20 minuuttia päivässä verrokkiryhmään, joka jatkoi FB:n käyttöään normaalisti. Vertailussa verrokkiryhmän tyytyväisyys elämään parani, masennus- ja riippuvuusoireet vähenivät, liikkuminen (lenkit, pyöräily) lisääntyivät ja tupakoinnin määrä väheni. Samaan tapaan kuin Facebook, myös digipelaaminen “on potentiaalisesti erittäin koukuttavaa” (Marrero ym. 2021; myös Stenseng ym. 2019).

Pelien koukuttavuuden keskeinen tekijä on dopamiinineuronien aktivoituminen, joka alkaa myönteiseksi koetusta pelitapahtumasta. Se aiheuttaa aivokemiallisena reaktiona halun pelata uudelleen ja voi johtaa digipeliriippuvuuteen (Luker 2022; Li ym. 2023). Erityisesti pelaamisen palkitsevuus sekä sen vaihtelevuus ja vaikea ennustettavuus tuottavat dopamiinisyökyjä (Luke ym. 2023). Pelit on käyttäytymispsykologian asiantuntijoiden yhteistyönä suunniteltu niin, että halu pelata on jatkuva, seuraavalle suoritusasolle pääsy on tehty motivoivaksi ja lopettaminen rangaistukseksi. Esimerkiksi *loot boxit* (digipeleissä käytettävien yllätyslaatikkojen avaaminen) lisää digipeliriippuvuutta (Spicer ym. 2022; Gibson ym. 2023). Myös voimakas fyysinen, emotionaalinen ja identiteettiin liittyvä samastuminen omaan avatar-hahmoon lisää halua jatkaa pelaamista (Stavropoulos ym. 2022). Suunniteltua on myös se, että kilpailuhenkisesti suuntautuva pelaaja joutuu koko ajan tilanteisiin, joissa hänen on ”pakko voittaa” eli jatkaa pelaamista huolimatta takaiskuista tai häviöistä muille pelaajille (Bäcklund ym. 2022). Pelaajat eivät halua myöntää häviötään vaan jatkavat ja tihentävät pelaamistaan sen sijaan että huolehtisivat pelin ulkopuolisista vastuistaan ja tekemisistään.

Väite, että pelaaminen sinänsä olisi harmitonta ja että digipeliriippuvuus johtuu

vain pelin ulkopuolisista ongelmista, ei ole uskottavaa.

Tietoisuutta ja tietoa pelien koukuttavuudesta ja riippuvuutta aiheuttavista mekanismeista tarvitaan lisää. Mark G. Griffiths ja Halley Pontes (2019) sekä Christian Montag ja John D. Elhai (2023) ovat esittäneet, että ”rahapelialan tapaan myös peliteollisuudella on runsaasti dataa pelaajatileillään (esimerkiksi käyttäytymisen seuranta-aineistoja) ja että yliopistojen riippumattomien tutkijoiden tulisi työskennellä yhdessä peliteollisuuden kanssa tuon tiedon hyödyntämiseksi lisäämään ymmärrystä pelien hankkimisesta, kehittamisestä, pelaamisesta ja digipeliriippuvuudesta peliteollisuuden asiakaskunnassa”.

Digipelaamisen uusia näkökulmia

Huomiota tulee kiinnittää peliteollisuuteen ja sen julkiseen sääntelyyn. Montag ja Elhai (2023) toteavat, että ”[n]iin kauan, kun digitaalisten yritysten liiketalousmalli perustuu ihmisten elämän digitaaliseen valvontaan, ei voida odottaa mitään muutoksia terveellisempään sosiaaliseen mediaan”. Teknolomiteollisuuden itsesääteily puolestaan on jatkuvasti törmännyt yritysten voitontavoittelun intressiin (Freedom House 2021; Levine 2023). Sophie Duffy ja Jeffrie Derevensky (2022, 1) päätyvät pelipolitiikkaa koskevassa artikkelissaan ”A Public Health Perspective on the Necessity of Regulation for the Video Gaming Industry” seuraaviin johtopäätöksiin: ”Nykyään globaalit pelioperaattorit säätelevät itse itseään vain minimaalisella julkisella sääntelyllä. Lasten ja nuorten on todettu olevan kaikkein haavoittuvimpia pelaamisen haitoille samaan aikaan kun teknologian kehittyminen tekee peleistä yhä mukaansatempaavampia, ja kun peliyritykset parantavat digitaalisen kaupan käynnin strategioitaan (...) Tämä viitekehys

korostaa tarvetta peliteollisuuden julkiseen sääntelyyn yksilöiden ja yhteisöjen suojelemiseksi, samalla kun on otettava käyttöön samansuuntaisia suojaavia toimenpiteitä.” Shen ja Cicchella (2023) katsovat, että peliteollisuutta ja sen julkista sääntelyä käsittelevät huomiot koskevat myös e-pelaamista.

Digi- ja rahapelaamisen lähentyminen lisää riskejä. Rahapelien ja videopelien toimintatavat alkavat muistuttaa toisiaan: pelilliset elementit tulevat rahapeleihin ja rahapelaaminen lisääntyy videopeleissä (Kim ym. 2023). Ongelmia on useita. Ensinnäkin loot boxit ja muut rahapelimäiset ominaisuudet voivat altistaa pelihäiriölle ja lisätä rahapelaamisen riskiä (myös Macey 2021). Toiseksi rahapelejä ja siihen liittyviä haittoja säätelee laki, mutta rahapelimäisyyttä videopeleissä ei mikään. Kolmanneksi rahapeliyhtiöt voivat käyttää lisääntyviä pelillisiä elementtejä imagollisesti edukseen puhumalla ’internetpeleistä’ eikä ’rahapeleistä’ tai ’uhkapelistä’ (Kolandai-Matchett ym. 2022). Neljänneksi rahapelimäisiä ominaisuuksien tutkimista digipelitoiminnassa rajoittaa se, että digipeliyhtiöt eivät anna tietojaan tutkimuksen käyttöön toisin kuin rahapeliyhtiöt.

Tutkimukset suosittavatkin, että kaikkea rahapelimäistä toimintaa säädeltäisiin lakisääteisesti (Delic ym. 2023). Erityisesti tulisi määritellä ikäraajat ja lisätä yleistä, varsinkin nuorten, tietoisuutta rahapelimäisen toiminnan riskeistä sekä huolehtia tämän ilmiön mediakriittisestä kasvatuksesta (Kolandai-Matchett ym. 2022).

Haittojen minimointipolitiikka digipelaamisen sääntelyyn. Digipelien haitallisten vaikutusten julkinen sääntely on minimaalista. Pelien sisäiset ominaisuudet vaikuttavat siihen, että niitä pelataan kauemmin, säännöllisemmin ja niihin käytetään suurempia summia rahaa (lisäominaisuuksien ja yllätysten ostamiseen) (Derevensky & Griffiths 2019). Samalla kun pelejä kehitetään yhä koukuttavammiksi

niiden haitat alkavat näkyä yhteisötasoisina terveysongelmina (Duffy & Derevensky 2022, 1). Tarvitaan digipelien haittojen minimoinnin yhteiskuntapolitiikkaa: yritystoiminnan sääntelyä ja käytön kontrolloimista sekä erilaisia valistus- ja hoitotoimenpiteitä. Viimeksi mainittuihin toimenpiteisiin kuuluvat nuorisotyössä esimerkiksi Digitaalisen nuorisotyön keskuksen Verken oppimateriaalit (<https://www.verke.org/materiaalit/>), THL:n ”Alkoholi, tupakka ja riippuvuudet” -sivusto, ”yhteisöllisen pelaamisen” toiminta nuorisotyössä ja syrjinnänvastainen ”non-toxic” -hanke. Nuorisotiloissa tapahtuvan pelaamisen etu on, että se tapahtuu kasvatuksellisessa ympäristössä.

Digitaalisen pelaamisen haitat on tunnus-tettava ja tunnistettava. ”Tietoisuuden lisääminen on ensiarvoisen tärkeää poliittisen tahdon luomiseksi sille, että digipeliteollisuuden sääntely saadaan julkisen terveydenhuollon asialistalle” (Duffy & Derevensky 2022, 4).

Pelaamisen terveyshaittojen ehkäisy on rakenteilla. WHO:n tautimäärityksen mukaista hoitoa on Suomessa pohjustettu Sosiaali- ja terveysministeriön ”Päihde- ja riippuvuusstrategiassa” (Kotovirta ym. 2021) ja valtioneuvoston ”Rahapelipoliittisessa ohjelmassa” (2022). Digipelaamisen haittojen ehkäisyä ja hoitoa kehitetään osana Terveyden hyvinvointilaitoksen rahapelihaittatyötä.

Digipeliriippuvuus on tunnistettavissa oleva sairaus, ja se voi esiintyä samanaikaisesti jonkin muun terveyshaitan, komorbiditeetin kanssa. Komorbiditeetit ovat rinnakkaisia terveyshaittoja, jotka voivat kehittyä toisistaan riippumattomasti ja voivat myös vaikuttaa toisiinsa. Tautien rinnakkainen esiintyminen on yleistä, eikä digipeliriippuvuus ole poikkeus. Rinnakkaisia haittoja ovat ahdistuneisuus, masennus, vetäytyneisyys, huono koulumenestys ja liikalihavuus. Pelihäiriö voi myös aiheuttaa tai lisätä edellä mainittuja haittoja. Useista komorbidisistä terveysongelmista on

huolehdittava ottamalla ne puheeksi. Terveystienhoidon tehtävänä on hoidon järjestäminen. Tunnistamaton digipeliriippuvuus ja siihen liittyvät muut terveyshaitat voivat johtaa siihen, että nuori ei saa tarvitsemaansa tukea ja hoito kohdistuu väärään oirekuvaan.

Digipeliriippuvuuden muodostuminen on prosessi. Shan-Mei Chang ja Sunny Lin (2023) tekivät kvalitatiivisen tutkimuksen digipeliriippuvuuteen työntävien voimien (ahdistus, tylsyys, opiskelupaineet (eskapismi)) ja pelien maailmaan vetävien voimien (uudet kaverit ja menestyminen pelissä (sosiaalisuus, pärjääminen)) vaikutuksista. Lisäksi he kuvasivat ongelmallisen digipelaajan kytevää halua hilitä peliään ja palata takaisin todellisuuteen. Monet yrittivät pitää taukoa, hakeutuivat osa-aikatoihin, aloittivat jonkin harrastuksen tai opiskelijatoiminnan. Jotkut onnistuivat, mutta useat olivat edelleen niin vahvasti virtuaalimaailmaan ankkuroituneita, että paluuyritykset epäonnistuivat. Tutkimuksen ansiona on digipeliriippuvuuden synnyn prosessin ja siinä vaikuttavien tekijöiden kuvaaminen, joka merkittävästi rikastuttaa yksittäisten muuttujien välisten korrelaatioiden sinänsä tärkeitä tilastollisia kuvauksia. Chang ja Linin tuottamat pelaajanarratiivit ovat eläviä, informatiivisia ja ajatuksia herättäviä dokumentteja digipelaamisen koukuttavuudesta ja pelaamisen hallinnasta – pelaajan omasta toimijuudesta.

Digipelihaittojen vähentäminen on laaja kokonaisuus. Digipeliriippuvuudelle altistuminen, oirekuvan kehittyminen, jatkuminen tai päättymisen on monimuotoinen prosessi, josta on jo paljon tietoa. Ilmeistä on myös se, että haittojen ehkäiseminen edellyttää sekä yksilötasoisia toimenpiteitä, kuten pelaajien pelinhallintakykyjen tukemista, että yhteisötasoisia toimia, kuten kasvattajien, kansalaisten, ja poliittisten päättäjien tietoisuutta pelimaailmasta sekä peliteollisuuden yhteiskunnallista sääntelyä – ja näitä

tukevaa nuorisopolitiikkaa ja nuorisotyön johtamista.

Tutkimuksen kehittäminen

Kvantitatiivisen tutkimuksen rinnalle tarvitaan kvalitatiivista tutkimusta. Nykyinen pääasiassa käyttäytymispsykologinen tutkimus pyrkii kausaaliseen selittämiseen (Haynes & O'Brien 2000). Digipeliriippuvuus on ongelma, jonka syitä etsitään ja testataan empiirisillä kyselyaineistoilla. Tietomme digipeliriippuvuuden syistä ovatkin olennaisesti lisääntyneet. Selittäväksi muuttujaksi on osoittautunut myös digipeliriippuvuus, joka aiheuttaa uusia haittoja ja voi vahvistaa vanhoja. Pitkittäistutkimukset useine mittausajankohtineen vahvistavat uskoa siihen, että löydetty korrelaatiot ovat myös syy- ja seuraussuhteita. Digipeliriippuvuus on monimutkainen ja laaja-alainen ilmiökokonaisuus. Se on yhteydessä paitsi pelaajien henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja sosiaaliseen ympäristöön, myös itse peleihin, niiden riippuvuutta tuottaviin ominaisuuksiin, niiden jakelutapaan, laitteistokehitykseen, markkinointiin, taustalla vaikuttavaan peliteollisuuden liiketoimintamalliin, pelikehitykseen, nuorten muuttuviin elämäntapoihin, digitaalisiin nuorisokulttuurisiin ja kasvatusilmapiiriin muutoksiin.

Behavioristista kvantitatiivista kausaalitutkimusta on arvosteltu sen kapea-alaisuudesta kompleksisten sosiaalisten ilmiöiden tutkimuksessa (Palinkas 2014). Tutkimuksen ulkopuolelle jää muun muassa pelaajan oma toimijuus. Digipeliriippuvuustutkimus kaipaa rinnalleen kvalitatiivista tutkimusta (esim. Chang & Lin 2023). Avauksia tähän suuntaan ovat Suomessa esittäneet Johanna Vainio ym. (2023) ja Mikko Meriläinen ja Maria Ruotsalainen (2023).

Tutkimusorientaatioksi toimijuuden teoria. Digipeliriippuvuuden hallintakyvyt (*coping*)

responses) ovat keskeisiä. Tutkimuksen fokus on kuitenkin toimijoiden epäonnistumisen selittämisessä (*maladjusted strategies*), ei niinkään nuoren oman kriittisen harkinnan ja luovuuden kuvaamisessa. Nuoret näyttäytyvät helposti henkilökohtaisten taustaongelmiensa ja hallitsemattoman pelaamisen uhreina. Siten jo tutkimusmenetelmän valinta muokkaa kuvaa nuorista passiivisina uhreina. Tilausta olisi esimerkiksi symbolisen interaktionismin (Emirbayer & Mische 1998) ja pragmaattisen kasvatustieteen (Dewey 1944) suuntaisille toimijuuden määrittelyille, joissa selvitetään peliriippuvuuden kohtaavan nuoren omia aktiivisia toimintastrategioita: miten nuori työstää omia taustojaan ja kokemuksiaan toimiessaan nykytilanteen asettamissa puitteissa ja harkitsemalla tulevaisuuden mahdollisuuksiaan. Tällaisesta toimijuuden määritelmästä ja teoriasta syntyy myös uudenlaisia tutkimuksen tapoja kuvata digipeliriippuvuuden kohtaavan nuoren pelinhallintakykyjen kehittymistä, kuten erilaisia kvalitatiivisia tutkimusotteita.

Digipeliriippuvuuden kausaalianalyseistä prosessien kuvaamiseen. Artikkelissaan ”Time and Causality in the Social Sciences” Michel Mouchart ym. (2020) toteavat, että kausaalisuhteiden tarkastelussa ollaan tarkkoja oletettujen syy- ja seuraussuhteiden ajallisesta seuraamussuhteesta: synn tulee ajallisesti edetä seurausta. Tästä syystä tehdään usein pitkästä tutkimuksia, jolloin voidaan verrata ajallisesti toisiaan seuraavia tekijöitä. Kuitenkin esimerkiksi aineistonkeruut T1, T2 ja T3 ovat vain mittauspisteitä, eivät merkityksellisiä tapahtumia tai niiden ketjuja ihmisten elämässä. Aikaan suhtaudutaan liian ylimalkaisesti. Näin ei tavoiteta elämäntilanteille tärkeitä episodeja, ei merkityksellisiä muutoskohtia eikä käännteentekeviä tapahtumaketjuja tai ”epifanioita” (Denzin 1968). Digipeliriippuvuustutkimuksen taustamuuttujien ja riippuvuusoireiden välillä todetaan usein merkittävä

korrelaatio, joka selitetään *olettamalla*, miten se on syntynyt. Todellisuudessa empiiristä tietoa tuon oletuksen mukaisista prosesseista ei kuitenkaan ole. Mouchart ym. esittävätkin, että kausaliiteettitutkimuksessa huomio on siirrettävä pelkistä muuttujien välisistä korrelaatioista herkistymiseen muutoksiin ajassa ja prosessien kuvaamiseen. Miten esimerkiksi digipeliriippuvuuden syntyprosessia ja siitä irtautumista voidaan kuvata vaikkapa narratiivisen tutkimusotteen keinoin?

Sytä tärkeämpää on tietää, miten pelihäiriö ”rakentuu”. Virolainen tieteenfilosofi Peeter Selg (2020) toteaa artikkelissaan ”Causation is Not Everything”, että tilastollisen kausaalianalyysin rajoituksena on se, ettei muuttujien välinen korrelaatio kerro kaikkea. Muuttujat voivat vaikuttaa toisiinsa sellaisten prosessien kautta, joissa myös toimijalla on tulkitsijan ja määrittelijän rooli. Syy- ja seuraussuhde muokkautuu – Selg käyttää termiä ”rakentuu” – tässä tulkintaprosessissa ja sitä seuraavassa käyttäytymisessä. Tärkeämpää kuin tietää, mikä on digipeliriippuvuuden syy, on ymmärtää, miten digipeliriippuvuus rakentuu (Selg 2020: 50).

Mitä huoli ’huolipuheesta’ tarkoittaa?

Meriläinen ja Ruotsalainen (2023) pyrkivät osoittamaan, että nuorten digipelaamisen suurin este on siihen kohdistuva ”kielteinen puhe”, joka leimaa niin tutkimusta kuin julkista keskustelua. He toteavat, ettei pelaaminen itsessään ole haitallista. Ongelmia on liioiteltu ja niiden syyt ovat pelaamisen ulkopuolella (myös Räsänen 2022). Toiseksi heidän mukaansa pelaaminen ei ole pakonomaista tai riippuvuutta aiheuttavaa, vaan pelaajat osaavat hallita omaa peliään. Tuorein tutkimus osoittaa kuitenkin, että pelaaminen itsessään, siis jatkuva ja runsas pelaaminen,

ennustaa ongelmien pahenemista ja entistä vaikeampaa riippuvuutta. Pelaajien suuri enemmistö epäilemättä pystyy kontrolloimaan omaa pelaamistaan, mutta tutkimus on tunnistanut pelaajajoukon, joille runsas pelaaminen on epäonnistunut sopeutumisstrategia eikä pelaaminen ole enää hallinnassa.

Digipelaaminen on iloinen asia, mutta siinä on myös negatiivisia piirteitä, joista on tärkeä puhua ja joihin pitää vaikuttaa. Tutkimuksissa on edelleen aukkoja, ristiriitaisuuksia ja tulkinnallisuuksia, mutta ne eivät estää tekemästä johtopäätöksiä asioista, joista tutkimusnäyttö on vahvasti samaa mieltä. Addiktiivinen pelaaminen on olemassa oleva vakava asia, joka ansaitsee asianmukaisen tuen, ennaltaehkäisyä ja hoidon. Kasvatustyössä on oltava tietoinen pelaamisen haittavaikutuksista ja pelien addiktiivisuudesta. Valistunut tutkija, nuorisotyöntekijä ja nuorisopolitiikan päättökentekijä on tietoinen peliteollisuuden liiketoiminta-ajatuksista, sen vaikutuksesta nuoren elämään ja ymmärtää sen sääntelyn merkityksen. Digipelit voi nähdä kriittisen digitaalisen lukutaidon välineenä, jolla tuetaan nuorten tietoisuutta digitaalisen maailman toimintaperiaatteista, mahdollisuuksista ja riskeistä. Mikään tämä ei ole pois siitä, että nuoret voivat saada elämyksiä, ystäviä ja uusia taitoja pelien kautta tai siitä, että pelit ovat nuorisotyön väline luoda kontakti nuoriin ja tukea heidän kasvuaan.

Digipelaamiseen liittyy ilmiöitä, jotka edellyttävät kriittistä yhteiskunnallista keskustelua, tutkimusta, ja sääntelyä. Tämä ei ole vastakkainasettelua negatiivisen puheen ja iloisen digipelaamisen välillä, vaan moninäkökulmaista tutkimusta ja yhteiskuntapoliittista sekä kasvatuksellista keskustelua. Moninäkökulmaiseen tutkimukseen kuuluu muutakin kuin sinänsä tärkeää nuorten pelaamiselleen antamien merkitysten tutkimista. On myös tarpeen tutkia digitalisaation yhteiskunnallisia vaikutuksia yleensä, peliteollisuuden voiton

maksimoinnin strategioita, digitaalisen kansalaisen oikeuksia ja pelaamisen mahdollisuuksia ja haittoja – sekä nuorten ymmärrystä kaikesta tästä.

Systemaattinen pelaamisen puolustaminen saattaa heijastaa *positiivisuusvinoumaa*, jossa oletus digipelaamisen myönteisyydestä ja taistelu kielteistä puhetta vastaan ohjaa teorianmuodostusta, aineiston käsittelyä ja johtopäätösten tekoa (Hammersley & Gomm 1996, Mertala 2021, Sjöberg & Nett 1997). Pekka Mertalan (2021) mukaan kouluopetuksen teknologisia vaikutuksia koskeva tutkimus perustuu joskus positiiviseen olettamukseen teknologiasta, jonka mukaan teknologia lähdekohtaisesti auttaa opetusta. Tuloksena on ollut se, että tuo olettamus ohjaa tutkimusta jättämään huomioimatta negatiiviset vaikutukset ja tutkimuksen tuloksena on se, että teknologia auttaa opetusta. Hän kutsuu tätä *positiivisuusvinoumaksi*.

Onko myös digitaalisessa nuorisotyössä kuten digipelitoiminnassa ja sen tutkimuksessa positiivisuusvinouma? Tähän voi viitata se, että WHO:n tautiluokituksessa määritely digipeliriippuvuus ja sen perusteena oleva tutkimus usein kielletään, nuorten digitaalista käyttäytymistä koskevissa tutkimuksissa korostetaan positiivisia puolia ja negatiivisia tutkimustuloksia pidetään epäluotettavina. Positiivisuusvinouma voi johtaa liialliseen luottamukseen omaa näkemystä tukevaan tutkimukseen. Esimerkiksi, huolipuheen vastustajat suomalaisessakin tutkimuksessa ovat viitanneet Amy Orbenin ja Andrew Przybylskin tutkimukseen (2019), jonka mukaan digitaalisen median tiivis käyttö ei korreloidu mielenterveyshäiriöiden kanssa. Kuitenkin Twenge ym. (2020) osoittivat kyseisessä tutkimuksessa olevan vakavia puutteita, jotka selittävät sen, että korrelaatio ei ole tullut esiin. Positiivisuusvinoumaa heijastaa myös se, että ongelmallisen pelaamisen vähäisyydestä tehdään yleistäviä väittämiä aineistosta, joka ei

tällaisiin yleistyksiin oikeuta (esimerkiksi Meriläinen & Ruotsalainen 2023, 11–15). Pahimmillaan voimakas positiivisuusvinouma voi tehdä vaikeaksi kriittisen puheeksi oton pelaamisesta ja digiriippuvuudesta kärsivän nuoren saamiseen hoitoon, mikäli koko ilmiötä ei haluta nähdä. Huolipuheen kieltäminen sopii tietysti peliteollisuudelle, mutta estääkö voimakas positiivisuusvinouma pelialan tutkijoita, kasvattajia ja päätöksentekijöitä näkemästä teknologia- ja peliteollisuuden yhteiskunnallista valtaa, sen kielteisiä vaikutuksia nuorten elämään ja sen yhteiskunnallisen sääntelyn tarvetta (Siurala 2020)?

Viitteet

- 1 Artikkelia varten käytiin läpi vuosina 2020–2023 julkaistuja pääasiassa empiirisiä tutkimuksia tai niiden metatutkimuksia seuraavissa englanninkielisissä tieteellisissä (referoiduissa) jurnaleissa; BMC Public Health, Journal of Addictive Diseases, Journal of Addictive Disorders, Journal of Youth and Adolescence, Journal of Behavioral Addictions, International Journal of Mental Health and Addictions, Current Addictions report, Computers in Human Behavior ja muutamissa muissa tieteellisissä aikausjulkaisuissa. Läpikäytyjä artikkeleita oli 94. Huomattava osa (17 artikkelia) oli metatutkimuksia eli systemaattisia kirjallisuuskatsauksia joissa analysoitiin yhteensä 681 tieteellistä artikkelia tai tutkimusta. Haku- sanoina käytettiin ’pelihäiriötä’ ja ’riippuvuutta digitaalisesta mediasta’. Tarkastelun kohteeksi on siten tullut myös muutama sosiaalista mediaa, internetiä tai Instagramia koskeva tutkimus.
- 2 Englanninkielisessä kirjallisuudessa pelaamisen hallintataitoihin viitataan ilmaisulla ”self-control”, ”self-regulation” ja ”coping responses” ja hallinnan epäonnistumiseen termeillä ”maladaptive coping strategies”, ”maladaptive cognition”, ja ”maladaptive response”.
- 3 Digipeliriippuvuuden rinnalla tarkastellaan myös ongelmallista riippuvuutta internetin, mobiililaitteen ja sosiaalisen median käytössä, koska ne näyttävät samansukuisilta ilmiöiltä. Kaikille on oma standardoitu mittarinsa, joilla on paljon yhteistä, kuten pakonomaisuus, arjen toimintojen laiminlyönti ja lopettamisen vaikeus. Kaikille

on myös yhteistä se, että palvelun tuottavat yksityiset monikansalliset teknologiajätit, joiden toimintaa julkinen valta säätelee varsin niukasti. Toki on niin, että internet on alusta, jolla toimii erilaisia digitaalisia riippuvuutta aiheuttavia palveluja kuten digipelejä ja sosiaalinen media. Mobiililaitte on myös vain väline, jolla internetin alustoja käytetään. Näistä olennaisista eroavuuksista huolimatta tutkimuksissa on selvitetty myös riippuvuutta internetin ja mobiililaitteen käytöstä. Kyse on toisiinsa kietoutuvasta sisälteriippuvuudesta (digipelit ja some) ja laiteriippuvuudesta (internet ja mobiililaitte).

Lähteet

- Alho, Hannu & Aalto, Mauri & Castrén, Sari & Pajula, Mari (toim.) (2022) *Peliriippuvuus*. Duodecim.
- Angelini, Frederika & Pivetta, Erika & Marino, Claudia & Canale, Natale & Spada, Marcantonio & Vieno, Alessio (2024) *Social norms and problematic gaming among adolescents: The role of Internet use coping motives*, *Addictive Behaviors* 148:107865, DOI:10.1016/j.addbeh.2023.107865
- Brailovskaia, Julia & Ströse, Fabianne & Schillack, Holger & Margraf, Jürgen (2022) *Less Facebook – More well-being and a healthier lifestyle? An experimental longitudinal study*. Zolt Demetrovics (toim.) *7th International Conference on Behavioral Addictions* (ICBA 2022) June 20–22, 2022. Nottingham, United Kingdom. *Journal of Behavioral Addictions* 11 (1). <https://doi.org/10.1556/2006.2022.00700>
- Byeon, Gihvan & Jo, Sun-Jin & Park, Jon-Ik & Jeong, Hyunsuk & Lee, Hae Kook & Yim, Hyeon Woo (2022) *Risk factors and outcomes of internet gaming disorder identified in Korean prospective adolescent cohort study*. *Journal of Behavioral Addictions* 11 (4), 1035–1043. <https://doi.org/10.1556/2006.2022.00071>
- Bäcklund, Christian & Elbe, Pia & Gavelin, Hanna & Sörman, Daniel Erikson & Ljungberg, Jessica (2022) *Gaming motivations and gaming disorder symptoms: A systematic review and meta-analysis*. *Journal of Behavioral Addictions* 11 (3), 667–688. <https://doi.org/10.1556/2006.2022.00053>
- Castren, Sari (2023) *Peliriippuvuus*. Duodecim, Terveyskirjasto. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00406> (Viitattu 2.12.2023.)
- Castrén, Sari & Mustonen, Terhi & Hylkiä, Krista & Männikkö, Niko & Kääriäinen, Maria & Raitasalo, Kirsimarja (2022). *Risk Factors for Excessive Social Media Use Differ from Those of Gambling and*

- Gaming in Finnish Youth. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 19 (4), 2406. <https://doi.org/10.3390/ijerph19042406>
- Castrén, Sari & Ulfves, Niklas & Levola, Jonna (2023) Digipelaaminen voi kehittyä riippuvuudeksi: digipeliriippuvuus häiriönä ICD-11-tautiluokituksessa, *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim* 139 (15), 1169–1176.
- Chang, Chin-Weng & Huang, Ru-Yi & Strong, Carol & Lin, Yi-Chin & Tsai, Meng-Che & Chen, I-Hua & Lin, C-Y., Pakpour, A. and Griffiths, M.D. (2022) Reciprocal Relationships Between Problematic Social Media Use, Problematic Gaming, and Psychological Distress Among University Students: A 9-Month Longitudinal Study, *Frontier Public Health* 10: 858482.
- Chang, Shan-Mei & Lin, Sunny (2023) Developing Personas of Gamers with Problematic Gaming Behavior among College Students Based on Qualitative Data of Gaming Motives and Push–Pull–Mooring. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 20 (1), 798. <https://doi.org/10.3390/ijerph20010798>
- Clark, Luke & Zack, Martin (2023), Engineered highs: Reward variability and frequency as potential prerequisites of behavioural addiction. *Addictive Behaviors* 140 (6), 107626 DOI:10.1016/j.addbeh.2023.107626
- Czakó, Andrea & Király, Orsolya & Koncz, Patrik & Yu, Shu & Mangat, Harhdeep & Glynn, Judith & Romero, Pedro & Griffiths, Mark D & Rumpf, Hans-Jürgen & Demetrovics, Zsolt (2023) Safer esports for players, spectators, and bettors: Issues, challenges, and policy recommendations. *Journal of Behavioral Addictions* 12 (1), 1–8.
- Delic, Amelia & Delfabbro, Paul & King, Daniel (2023) Understanding the Risks and Individual Difference Factors Associated with Engagement in Monetised (Play-to-Earn) Gaming. *International Journal of Mental Health and Addiction*. <https://doi.org/10.1007/s11469-023-01105-y>
- Demetrovics, Zsolt (2022). 7th International Conference on Behavioral Addictions (ICBA 2022) June 20–22, 2022, Nottingham, United Kingdom. *Journal of Behavioral Addictions* 11. <https://doi.org/10.1556/2006.2022.00700>
- Denzin, Norman K. (1989) Interpretative Biography. *Qualitative Research Methods* 17. Sage publications.
- Derevensky, Jeffrey & Griffiths, Mark D (2019) Convergence between gambling and gaming: Does the gambling and gaming industry have a responsibility in protecting the consumer? *Gaming Law* Rev 23: 633-639.
- Dewey, John (1944) *Democracy and Education. An Introduction to the Philosophy of Education.* THE FREE PRESS, NY.
- Duffy, Sophie & Derevensky, Jeffrie (2022) A Public Health Perspective on the Necessity of Regulation for the Video Gaming Industry. *Journal of Addiction & Addictive Disorders* 9, 088.
- Emirbayer, Mustafa & Mische, Ann (1998) What Is Agency? *American Journal of Sociology* 103 (4), 962–1023. <https://doi.org/10.1086/231294>
- Freedom House (2021) The Global Drive to Control Big Tech. https://freedomhouse.org/sites/default/files/2021-09/FOTN_2021_Complete_Booklet_09162021_FINAL_UPDATED.pdf (Viitattu 2.12.2013.)
- Geniş, Çiğdem & Ayaz-Alkaya, Sultan (2023) Digital game addiction, social anxiety, and parental attitudes in adolescents: A cross-sectional study 2023. Volume 149. *Children and Youth Services Review*.
- Geurts, Suzanne M & Koning, Ina M & Van den Eijnden, Regina & and Vossen, Helen G M (2023) Predicting Adolescents’ Problematic Social Media Use From Profiles of Internet-Specific Parenting Practices and General Parenting Dimensions. *Journal of Youth and Adolescence* 52, 1829–1843.
- Gibson, E., Griffiths, M.D., Calado, F. and Harris, A. (2023) Videogame player experiences with micro-transactions: an interpretative phenomenological analysis. *Computers in Human Behavior* 145, 107766.
- Gioia, Francesca & Colella, Gianluca Mariano & Boursier, Valentina (2022) Evidence on Problematic Online Gaming and Social Anxiety over the Past Ten Years: a Systematic Literature Review. *Current Addiction Reports* 9, 32–47. <https://doi.org/10.1007/s40429-021-00406-3>
- Griffiths, Mark D. & Pontes, Halley M (2019) The Future of Gaming Disorder Research and Player Protection: What Role Should the Video Gaming Industry and Researchers Play? *Journal of Mental Health and Addiction*. https://www.researchgate.net/publication/334552382_The_Future_of_Gaming_Disorder_Research_and_Player_Protection_What_Role_Should_the_Video_Gaming_Industry_and_Researchers_Play (Viitattu 2.12.2023.)
- Hahania, Richard (2023) How I Changed My Mind on Social Media and Teen Depression. <https://richardhanania.substack.com/p/how-i-changed-my-mind-on-social-media> (Viitattu 2.12.2023.)
- Haidt, Jonathan (2022) Teen Mental Health Is Plum-

- meting, and Social Media is a Major Contributing Cause, the Senate Judiciary Committee, Subcommittee on Technology, Privacy, and the Law May 4, 2022. <https://www.judiciary.senate.gov/imo/media/doc/Haidt%20Testimony.pdf> (Viitattu 2.12.2023.)
- Hammersley, Martyn & Gomm, Roger (1997) 'Bias in Social Research'. *Sociological Research Online* 2 (1). <http://www.socresonline.org.uk/2/1/2.html> (Viitattu 2.12.2023.)
- Haynes, Stephen N & O'Brien, William (2000) *Concepts of Causation in the Behavioral Assessment Paradigm*. Springer New York. <https://doi.org/10.1007/978-0-306-47469-9>
- Hylkilä, K & Männikkö, N & Castrén, S & Mustonen, T & Peltonen, A & Konttila, J & Männistö, M. & Kääriäinen, M (2023) Association between psychosocial well-being and problematic social media use among Finnish young adults: A cross-sectional study. *Telematics and Informatics* 81, 101996. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2023.101996>
- Jeong, Hyunsuk & Yim, Hyeon Woo & Lee, Seung-Yup & Lee, Hae Kook & Potenza, Mark N & Jo, Sun-Jin & Son, Hye Jung (2020) A partial mediation effect of father-child attachment and self-esteem between parental marital conflict and subsequent features of internet gaming disorder in children: a 12-month follow-up study. *BMC Public Health* 20, 484. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-08615-7>
- Kim, Hyoun S & Leslie, Dianda L & Stewart, Sherry L & King, Daniel L & Demetrovics, Zholt & Andrade, André Luiz & Choi, Jung-Seok & Tavaréz, Hermano, & Almeida, Brittany & Hodgins, David C (2023) A scoping review of the association between loot boxes, esports, skin betting, and token wagering with gambling and video gaming behaviors. *Journal of Behavioral Addictions* 12 (2). <https://akjournals.com/view/journals/2006/12/2/article-p309.xml>
- Kinnunen, Jani & Tuomela, Milla & Mäyrä, Frans (2022) *Pelaajabarometri 2022 Kohti uutta normaalia*. Tampereen Yliopisto, tutkimusraportteja 31.
- Király, Orsolya & Billieux, Joel & King, Daniel L & Urbán, Róbert & Koncz, Patrik & Polgár, Eszter & Demetrovics, Zholt (2022). A comprehensive model to understand and assess the motivational background of video game use: The Gaming Motivation Inventory (GMI). *Journal of Behavioral Addictions* 11 (3), 796–819. <https://doi.org/10.1556/2006.2022.00048>
- Koca, Fatih & Saatçı, Feyzanur (2022) The Mediator Role of Fear of Missing Out in the Parent-Adolescent Relationship Quality and Problematic Internet Use. *International Journal of Mental Health and Addiction* 20, 1897–1912. <https://doi.org/10.1007/s11469-022-00822-0>
- Kolandai-Matchett, Komathi & Wenden Abbott, Max (2022) Gaming-Gambling Convergence: Trends, Emerging Risks and Legislative Responses. *International Journal of Mental Health and Addiction* 20, 2024–2056. <https://doi.org/10.1007/s11469-021-00498-y>
- Kotovirta, Elina & Markkula, Jaana & Pajula, Mari & Paavola, Meri & Honkanen, Reetta & Tuominen, Ismo (2021) *Päihde- ja riippuvuusstrategia. Yhteiset suuntaviivat vuoteen 2030*. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisuja 2021:17, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-9891-9>
- Kuuluvainen, Soila & Mustonen, Terhi (2019) Digitaalinen viihdepelaaminen ja digipeli-riippuvuus. Sosiaalipedagogiikan säätiö. Helsinki. https://digipelirajat.fi/wp-content/uploads/sites/7/2019/04/Digi_170x240_TjaS_25.3.19_M-1.pdf
- Kvardova, Nicol & Smahel, David & Machackova, Hana & Subrahmanyam, Kaveri (2021) Who Is Exposed to Harmful Online Content? (2021) Who Is Exposed to Harmful Online Content? The Role of Risk and Protective Factors Among Czech, Finnish, and Spanish Adolescents. *Journal of Youth and Adolescence* 50, 2294–2310. <https://doi.org/10.1007/s10964-021-01422-2>
- Levine, Samuel (2023) A Progress Report on Key Priorities, and a Warning on AI Self-Regulation, United States of America FEDERAL TRADE COMMISSION WASHINGTON, D.C. 20580 The National Advertising Division Annual Conference September 19, 2023.
- Lewin, Kaitlin & Kaur, Ardaman & Meshi, Dar (2023) Problematic Social Media Use and Impulsivity. *Current Addiction Reports* 10, 553–562. <https://doi.org/10.1007/s40429-023-00495-2>
- Li, Hongru & Turel, Ofir & He, Qinghua (2023) Neural Basis of Altered Impulsivity in Individuals With Internet Gaming Disorder: State-of-the-art Review. *Current Addiction Reports* 10, 107–121. <https://doi.org/10.1007/s40429-023-00481-8>
- Li, Shunyyu & Wang, Xiatong & Wu, Zhili & Zhang, Yuxuan (2022) The More Internet Access, the More Mental Symptoms Students Got, the More Problematic Internet Use They Suffered: a Meta-analysis of Mainland Chinese Adolescents and Young Adults. *International Journal of Mental Health and Addiction*. <https://doi.org/10.1007/s11469-022-00850-w>
- Lin, Shuan & Yu, Chengfu & Chen, Jun & Sheng, Jing & Hu, Yousong Zhong, Lin (2020) The Associa-

- tion between Parental Psychological Control, Deviant Peer Affiliation, and Internet Gaming Disorder among Chinese Adolescents: A Two-Year Longitudinal Study, *International Journal of Environmental Research and Public Health*.
- Lootbox.fi – Tietoa yllätyslaatikoista. Suomalaisen viranomaistyöryhmän tietopaketti ja päätelmät. <https://lootbox.fi/>
- Luker, Edward (2022) *Are video games, screens another addiction?* Mayo Health Clinics. <https://www.mayoclinichealthsystem.org/hometown-health/speaking-of-health/are-video-games-and-screens-another-addiction>
- Macey, Joseph (2021) A Whole New Ball Game: The growing prevalence of video game-related gambling, <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-2191-8>
- Maldonado-Murciano, Laura & Guilera, Georgina & Montag, Christian & Pontes, Halley M (2022) Disordered gaming in esports: Comparing professional and non-professional gamers. *Addictive Behaviors* 132 (2), DOI:10.1016/j.addbeh.2022.107342
- Marrero, Rosario & Fumero, Ascensión & Voltes, Dolores & González, Manuel & Peñate, Wenceslao (2021) Individual and Interpersonal Factors Associated with the Incidence, Persistence, and Remission of Internet Gaming Disorders Symptoms in an Adolescents Sample. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 18 (21), 11638.
- Meriläinen, Mikko (2020) *Kohti pelisivistystä. Nuorten digitaalinen pelaaminen ja pelihaitat kotien kasvatuskysymyksenä*. Helsinki Studies in Education 66, University of Helsinki. <http://hdl.handle.net/10138/309143>
- Meriläinen, Mikko & Ruotsalainen, Maria (2023) The light, the dark, and everything else: Making sense of young people's digital gaming. *Frontiers in Psychology* 14. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2023.1164992>
- Mertala, Pekka (2021) 'It is important at this point to make clear that this study is not "anti-iPad": Ed-Tech speak around iPads in educational technology research. *Learning, Media and Technology* 46 (2), 230–242. <https://doi.org/10.1080/17439884.2021.1868501>
- Montag, Christian & Elhai, John D (2023) On Social Media Design, (Online-)Time Well-spent and Addictive Behaviors in the Age of Surveillance Capitalism. *Current Addict Reports* 10, 610–616. <https://doi.org/10.1007/s40429-023-00494-3>
- Mouchart, Michel & Renzo, Orsi & Russo, Frederica & Wunsch, Guillaume (2020) "Time and Causality in the Social Sciences," LIDAM Discussion Papers ISBA 2020022, Université catholique de Louvain, Institute of Statistics, Biostatistics and Actuarial Sciences (ISBA).
- Männikkö, Niko & Mustonen, Terhi & Tanner, Niina & Vähänikkilä, Hannu & Kääriäinen, Maria (2022) Effectiveness of a Brief Group Intervention Program for Young Adults with Gaming-Related Problems. *International Journal of Mental Health and Addiction* 20, 2956–2972 <https://doi.org/10.1007/s11469-021-00559-2>
- Neut, van der Damian & Peeteers, Margot & Boniel-Nissim, Meyram & Klanšček, Helena & Oja, Leila & van den Eijnden, Regina (2023) A cross-national comparison of problematic gaming behavior and well-being in adolescents, *Journal of Behavioral Addictions* (12), 2.
- Niu, Xiang & Li, Jie-Liang & King, Daniel & Rost, Detlef & Wang, Hai-Chen & Wang, Jin-Liang (2023) The relationship between parenting styles and adolescent problematic Internet use: A three-level meta-analysis. *Journal of Behavioral Addictions* (12), 3.
- Non-toxic – syrjimätön pelitoiminta. <https://nuorten.hel.fi/tekemista-ja-paikkoja/harrastuksia/pelaaminen/non-toxic/> (Viitattu 2.12.2023.)
- Ohayon, Maurice & Roberts, Laura (2021) Internet gaming disorder and comorbidities among campus-dwelling U.S. university students. *Psychiatry Research* 2021, 302:114043.
- Orben, Amy & Przybylski, Andrew K (2019) The association between adolescent well-being and digital technology use. *Nature Human Behaviour* volume 3, 173–182.
- Pal, Debajyoti & Arpikanondt, Chonlameth (2024) The sweet escape to metaverse: Exploring escapism, anxiety, and virtual place attachment. *Computers in Human Behavior* 150.
- Palinkas Lawrence A (2014) Causality and Causal Inference in Social Work: Quantitative and Qualitative Perspectives. *Research on Social Work Practice* 24 (5), 540–547.
- Peltonen, Aino & Männikkö, Niko & Hylkilä, Krista & Kääriäinen, Maria (2022) Tunnistatko digipeliriippuvuuden? *Lääkärilehti* 77. e32780 www.laakarilehti.fi/e32780
- Rahapelipoliittinen ohjelma, Valtioneuvoston julkaisu 2022:40, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-871-0>
- Räsänen, Panu (2022) Ongelmapelaaminen vai ongelmallinen kohtaaminen? <https://www.verke.org/blogit/ongelmapelaaminen-vai-ongelmallinen-kohtaaminen/>
- Şalvarlı, Şerife İnci & Griffiths, Mark D (2022) The As-

- sociation Between Internet Gaming Disorder and Impulsivity: A Systematic Review of Literature. *Int J Ment Health Addiction* 20, 92–118 (2022). <https://doi.org/10.1007/s11469-019-00126-w>
- Selg, Peter (2020) Causation Is Not Everything: On Constitution and Trans-Actional View of Social Science Methodology. Teoksessa Christian Morgner (Ed.) *Notion of Trans-action*, 31–53. DOI:10.1007/978-3-030-26380-5_2
- Shen, Yinhao & Cicchella, Antonio (2023) Health Consequences of Intensive E-Gaming: A Systematic Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 20 (3), 1968. <https://doi.org/10.3390/ijerph20031968>
- Sirola, Anu (2021) *Web of gamble: A social psychological perspective on youth gambling and virtual communities*. Tampere University. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1812-3>
- Siurala, Lasse (2020) *Youth Work and Techlash, What are the new challenges of digitalisation for young people? Analytic Paper, Youth Partnership*. European Commission and the Council of Europe, Brussels.
- Sjoberg, Gideon & Nett, Robert (1997) *A Methodology for Social Research: With a New Introductory Essay*. Waveland Press. <https://www.scribd.com/document/666490043/Gideon-Sjoberg-Roger-Nett-Eds-A-Methodology-for-Social-Research-With-a-New-Introductory-Essay-Waveland-Press-1997#>
- Spicer, Stuart G & Fullwood, Chris & Close, James & Nicklin, Laura L & Lloyd, Joanne & Lloyd, Helen (2022) Loot boxes and problem gambling: Investigating the “gateway hypothesis”. *Addictive Behaviors* 131. 10.1016/j.addbeh.2022.107327
- Stenseng, Frode & Hygen, Beate W & Wichstrøm, Lars (2019) Time spent gaming and psychiatric symptoms in childhood: Cross-sectional associations and longitudinal effects. *European Child & Adolescent Psychiatry* 29, 839–847. doi: 10.1007/s00787-019-01398-2
- Stavropoulos, Vasileios & Gomez, Rapson & Mueller, Astrid & Yucel, Murat & Griffiths, Mark (2020) User-avatar bond profiles: How do they associate with disordered gaming? *Addictive Behaviors* 103. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2019.106245>
- Stevens, Matthew & Dorstyn, Diana & Delfabbro, Paul & King, Daniel L (2023) Global prevalence of gaming disorder: A systematic review and meta-analysis. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry* 55 (6), 553–568. doi: 10.1177/0004867420962851.
- Teng, Zhaojun & Pontes, Halley & Nie, Qian & Xian, Guancan & Griffith, Mark D (2020) Internet gaming disorder and psychosocial well-being: A longitudinal study of older-aged adolescents and emerging adults. *Addictive Behaviors* 110, 106530. doi: 10.1016/j.addbeh.2020.106530
- Teng, Zhaojun & Pontes, Halley & Nie, Qiang & Griffiths, Mark D & Guo, Cheng (2021) Depression and anxiety symptoms associated with internet gaming disorder before and during the COVID-19 pandemic: A longitudinal study. *Journal of Behavioral Addictions* 10 (1), 169–180. doi: 10.1556/2006.2021.00016
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ”Alkoholi, tupakka ja riippuvuudet”. <https://thl.fi/aiheet/alkoholitupakka-ja-riippuvuudet/rahapelit/nuorten-pelaaminen>
- Twenge, Jean & Haidt, Jonathan & Joiner, Thomas & Campbell, W Keith (2020) Underestimating digital media harm. *Nature Human Behaviour* volume 4, 346–348.
- Vainio, Johanna & Hylkilä, Krista & Männikkö, Niko & Mustonen, Terhi & Kääriäinen, Maria & Konttila, Jenny & Peltonen, Aino & Karhulahti, Veli-Matti & Castrén, Sari (2023) Perceptions of health changes and support for self-limiting social media use among young adults in Finland: A qualitative study. *Psychology of Popular Media* 13 (4), 571–580. <https://doi.org/10.1037/ppm0000508>
- Wang, Likun & Li, Meijin & Xu, Yang & Yu, Chengfu (2022) Predicting Adolescent Internet Gaming Addiction from Perceived Discrimination, Deviant Peer Affiliation and Maladaptive Cognitions in the Chinese Population: A Two-Year Longitudinal Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 19 (6), 3505. <https://doi.org/10.3390/ijerph19063505>
- Wang, Ligang & Luo, Jing & Bai, Yu & Kong, Jing & Gao, Wenbin & Sun, Xinying (2013) Internet addiction of adolescents in China: Prevalence; predictors; and association with well-being. *Addiction Research & Theory* 21, 62–69. doi: 10.3109/16066359.2012.690053
- Wang, Rong & Yang, Shuqi & Yan, Yun & Tian, Yu & Wang, Peng (2021) Internet Gaming Disorder in Early Adolescents: Gender and Depression Differences in a Latent Growth Model. *Healthcare (Basel)* 9 (9), 1188.
- Wang, Peng & Pan, Runsheng & Wu, Xiaojie & Zhu, Gancheng & Wang, Yingdi & Tian, Mei & Sun, Yu & Wang, Jun (2022) Reciprocal associations between shyness, depression, and Internet gaming disorder among Chinese adolescents: A cross-lagged panel study. *Addictive Behaviors* 129, 107256. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2022.107256>

- Vessey, Jufith A. & Difazio, Rachel L & Neil, Laura K & Dorste, Anna (2023) There a Relationship Between Youth Bullying and Internet Addiction? An Integrative Review. *International Journal of Mental Health and Addiction* 21, 2450–2474. <https://doi.org/10.1007/s11469-021-00731-8>
- World Health Organization (WHO) (2019/2021) 'Gaming disorder' International Classification of Diseases, Eleventh Revision (ICD-11), <https://www.who.int/standards/classifications/frequently-asked-questions/gaming-disorder>
- Xiang, Guo-Xing & Gan, Xiong & Jin, Xin & Zhang, Yan-Hong & Zhu, Cong-Shu (2022) Developmental Assets, Self-Control and Internet Gaming Disorder in Adolescence: Testing a Moderated Mediation Model in a Longitudinal Study. *Frontiers Public Health* 10, 808264. DOI: 10.3389/fpubh.2022.808264
- Zhu, Jianjun & Chen, Yuanyuan (2021) Developmental pathways from parental rejection to adolescent internet gaming disorder: A parallel process latent growth model. *Children and Youth Services Review* 128, 106128. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2021.106128>
- Zhaojun, Teng & Pontes, Halley M- & Nie, Quian & Griffiths, Mark D. & Guo, Cheng (2021) Depression and anxiety symptoms associated with internet gaming disorder before and during the COVID-19 pandemic: A longitudinal study. *Journal of Behavioral Addictions* 10 (1), 169–180. doi: 10.1556/2006.2021.00016
- Zhuang, Xiaoyu & Zhang, Youmin & Tang, Xinfeng & Ng, Ting kin & Lin, Jiayi & Yang, Xue (2023) Longitudinal modifiable risk and protective factors of internet gaming disorder: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Behavioral Addictions* 12 (2), 375–392. doi: 10.1556/2006.2023.00017
- Yin, Mengyun & Huang, Shihua & Yu, Chengfu (2023) Depression and Internet Gaming Disorder among Chinese Adolescents: A Longitudinal Moderated Mediation Model. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 20, 3633. <https://doi.org/10.3390/ijerph20043633>
- Yiting, E & Yang, Jianke & Shen, Yifei & Quan, Xiaojuan (2023) Physical Activity, Screen Time, and Academic Burden: A Cross-Sectional Analysis of Health among Chinese Adolescents. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 20 (6), 4917. 10.3390/ijerph20064917

Brändit ja kulutus lasten kasvuympäristöissä

Kirsi Heiniö, Lilian Norberg, Janne Poikolainen & Minna Autio

Nykylapset syntyvät kulttuuriin, jossa kulutushyödykkeet ovat keskeinen osa arkista kokemusmaailmaa. He varttuvat kohti nuoruutta vaatteiden, lelujen, ruokatuotteiden, mediasisältöjen ja harrastusvälineiden sekä erilaisten palveluiden ja kulutusta jäsentävien yhteisöjen ympäröiminä (Autio 2006; Ruckenstein 2013). Vahvasti kaupallistuneessa yhteiskunnassamme myös brändeistä eli tuotemerkeistä ja niihin liitetystä mielikuvista on tullut yhä merkittävämpi osa lasten arkea (Vänskä & Autio 2009; brändin määritelmästä, ks. esim. Avis & Henderson 2022). Brändihyödykkeet läpäisivät lapsuuden kasvuympäristöt 2000-luvun alkuun mennessä siinä määrin, että kulutustutkijat alkoivat puhua muun muassa ”brändätystä lapsuudesta” (Vänskä & Autio 2009, 60) ja jopa ”brändeihin sidotuista” lapsista (Schor 2004, 13). Harvassa ovatkin ne lapsiperheet, joiden arjessa esimerkiksi lastenohjelmiin ja -elokuviin liittyvät brändit eivät nykyään näkyisi.

Tässä katsauksessa tarkastelemme lapsuuden, kulutuskulttuurin ja kuluttajana kasvun suhdetta brändien näkökulmasta. Lapsuudella viittamme syntymästä noin 10–12 vuoden ikään ulottuvaan elämänvaiheeseen. Määrittelymme perustuu ensisijaisesti lasten omaan ikäkäsitykseen: lasten henkilökohtainen identifiointuminen lapsiksi alkaa vähentyä merkit-

tävästi kymmenestä ikävuodesta eteenpäin (Myllyniemi & Berg 2013). Haluamme kuitenkin tuoda esiin, että lapsuuden määrittely on monessa suhteessa näkökulmakysymys (esim. Vänskä & Autio 2009), eikä täsmällisen määritelmän muotoileminen ole usein edes tarkoituksenmukaista. Lapsuus ja sen rajat ovat myös jatkuvassa muutoksessa. Viime vuosikymmeninä lapsuuden ja nuoruuden rajapintaan on esimerkiksi muotoutunut markkinoiden myötävaikutuksella uudentyyppinen varhaisnuoruuden tai ”esiteiniyden” (*tween*) ikäkausi (esim. Bickford 2020), joka tuo lapsuutta koskeviin määrittely-yrityksiin oman lisähaasteensa.

Brändit osana lasten arkea ja kuluttajuuden kehitystä

Lapsen kulutuskulttuurinen kasvuympäristö alkaa rakentua usein jo ennen syntymää (Vänskä & Autio 2009), kun vanhemmat valmistelevat vauvan saapumista hankkien tälle esimerkiksi vaatteita, leluja ja huonekaluja. Samalla luodaan varhaisin perusta lapsen ja brändien suhteelle. Brändihyödykkeet kiinnittyvät pienten lasten maailmaan myös heille suunnatun markkinoinnin välityksellä. Sen yhtenä tarkoituksena on rakentaa aikuisuuteen asti kantavaa brändiuskollisuutta (Ekström 2010; Šramová 2017). Tätä taustaa

vasten ei ole yllättävää, että lasten brändejä koskeva kiinnostus ja tietoisuus alkaa kehittyä heti ensimmäisinä elinvuosina. Tutkimusten mukaan lapset voivat tunnistaa tuotemerkkejä ja brändejä jo puolentoista vuoden iässä (Šramová 2017). Brändeihin liittyvää symboliikkaa koskevan ymmärryksen on senkin todettu alkavan muotoutua varhaisimmillaan kahden ikävuoden paikkeilla (Watkins ym. 2017). Tämä kehitys kiinnittyy aluksi erityisesti lapselle itselleen merkityksellisiin brändeihin (McAlister & Cornwell 2010). Suomessa pienten lasten suosimiin tuotteja palvelubrändeihin ovat kuuluneet viime vuosina muun muassa Muumit, Star Wars, Frozen, Ryhmä Hau, Angry Birds, Lego, My Little Pony, Pikku Kakkonen ja Minecraft (Lehtikangas & Mulari 2016; Noppari 2014; Uusitalo ym. 2011).

Brändien rakentamisesta ja vaalimisesta on tullut viime vuosikymmeninä entistä tärkeämpi osa lapsille suunnattujen hyödykkeiden markkinoita (Autio 2006; Vänskä & Autio 2009). Samalla yksittäisten brändien alle on alettu luoda yhä monimuotoisempia tuoterepertuaareja ja palvelukokonaisuuksia (Nairn 2010; Schor 2004; Uusitalo ym. 2011). Niinpä televisiosta, kirjoista ja peleistä tutut hahmot seikkailevat usein myös lelumarkkinoilla – ja päinvastoin. Lastentuotebrändit ovat laajentuneet enenevässä määrin myös muihin arjen kulutustavarakategorioihin, kuten vaatteisiin, kodin tekstiileihin (mm. liinavaatteet), elintarvikkeisiin (mm. pillimehut), hygieniatuotteisiin (mm. hammastahnat) ja harrastevälineisiin (mm. väritystarvikkeet). Taustalla on osin tietoinen ”leullistaminen” (*trans-toying*, Schor 2004), jonka tarkoituksena on tehdä arkisista kulutustuotteista lelunkaltaisia ja lisätä näin niiden vetoavuutta lasten silmissä.

Brändien keskeinen asema ilmenee myös siinä, kuinka niihin liittyvän ymmärryksen karttumista on pidetty tärkeänä kuluttaja-

sozialisaation osa-alueena (ks. John 1999). Kuluttajasosialisaation (*consumer socialization*) käsitteellä viitataan kognitiiviseen ja/tai sosiokulttuuriseen prosessiin, jossa yksilö omaksuu ympäristöstään markkinoilla toimimiseen tarvittavia tietoja, taitoja ja asenteita (Ekström 2010; Hawkins 2017). Elämänmittainen prosessi auttaa yksilöä ymmärtämään kuluttajuuteen liittyviä kulttuurisia ja sosiaalisia normeja sekä sitä, miten ne vaikuttavat kuluttajan toimintaan (Šramová 2017). Kuluttajasosialisaation tutkimuksessa bränditietoutta on pidetty olennaisena vaihdantaan ja ostokäyttäytymiseen liittyvän kehityksen ulottuvuutena (esim. John 1999). Sosiaalitioparadigman puitteissa hahmoteltuja kuluttajaksi kasvun malleja on sittemmin kritisoitu liiallisesta lineaarisuudesta sekä lasten oman toimijuuden ja lapsuuksien moninaisuuden sivuuttamisesta (esim. Cook 2010). Paradigmaan olennaisesti kytkeytyvä kiinnostus bränditietoisuuden kehittymistä kohtaan on kuitenkin säilynyt vahvana.

Kulutuskulttuurin ja brändien voimakas läsnäolo lasten elämässä on aiheuttanut kasvattajissa ja tutkijoissa kaksijakoisia reaktioita (Autio 2006; Ekström 2010; Freeman 2012; Gripton & Hall 2017). Yhtäältä on kannettu huolta lasten haavoittuvuudesta markkinakoneiston edessä. Tällöin lapsikuluttaja on näyttäytynyt suojelua kaipaavana toiminnan kohteena, jota brändit ja mainonta houkuttelevat ikätasoon nähden ongelmallisella tavalla (Gripton & Hall 2017; Ruckenstein 2013; Wilska 2014). Keskustelussa on kiinnitetty huomiota myös representaation ja normatiivisuuden kysymyksiin. Tällöin on nostettu esiin muun muassa Disneyn prinsessahahmojen edustamien kauneusihanteiden stereotyyppisyyttä sekä lapsille suunnattua markkinointia leimaavaa monimuotoisuuden puutetta (Gripton & Hall 2017; Zsubori 2024). Toisaalta lapsia on kuvattu kykeneväisinä ja luovina kuluttajina, jotka toimivat kulutus-

kulttuurissa aktiivisesti ja jopa vastarintaisesti (Ekström 2010; Marsh & Bishop 2014; Seiter 1998, Sparrman & Sandin 2012). Lasten kulutukseen ja erityisesti mediankäyttöön liittyviä ilmiöitä on lähestytty myös otollisina kasvatuksen konteksteina, niiden tarjoamaa pedagogista potentiaalia korostaen (esim. Driscoll 2013; Salomaa 2016).

Viimeaikaisessa akateemisessa keskustelussa on pyritty kohti kaksijakoisen vastakainasettelun ylittävää, lasten kuluttajuuden kontekstisidonnaisuuden paremmin huomioivaa lähestymistapaa (Ekström 2010; Marsh & Bishop 2014; Sparrman & Sandin 2012). Kuten Ekström (2010) huomauttaa, lapsi voi olla osaava yhdessä tilanteessa ja haavoittuvainen toisessa. Vastaavasti lapsilla voi olla keskenään hyvin erilaiset kuluttajuuden valmiudet esimerkiksi yksilöllisistä ominaisuuksista tai sosiokulttuurisista taustatekijöistä johtuen.

Brändit, kulutus ja lasten sosiaalinen vuorovaikutus

Varhaisimmat brändisuhteet rakentuvat suuressa määrin perheen sisäisissä ympäristöissä, muun muassa vaatteiden, pelien ja ruokatuotteiden ympärille (Rodhain & Aurier 2016). Pian myös vertaissuhteet alkavat muodostua tärkeäksi kuluttajuuteen ja brändeihin liittyvän oppimisen ympäristöksi. Varhaiskasvatuksen piiriin siirtymisellä on tässä suhteessa usein suuri vaikutus (Lehtikangas & Mulari 2016; Šramová 2017). Vertaisyhteisöllisen vuorovaikutuksen puitteissa lapsen bränditietoisuus tyypillisesti laajenee. Esimerkiksi mediakulutusta koskevat rajoitukset voivat vaihdella perheiden välillä, mutta kaveripiirissä lapset oppivat tuntemaan sellaisiakin sisältöjä, jotka eivät ole kotoa tuttuja (Noppari 2014). Myös brändeihin liittyvät yhteisöllisyyden ja statuksen kysymykset alkavat hahmottua

vertaisryhmässä aiempaa konkreettisemmin (Šramová 2017).

Kulutus on lasten maailmassa keskeinen sosiaalista kanssakäymistä määrittävä tekijä ja osin jopa sen lähtökohta (Ruckenstein 2013). Lapset hyödyntävät jo varhain hyödykkeitä ja brändejä yhteenkuuluvuuden rakennusaineiksina. Ellen Seiter (1998) näkeeikin lelut ja mediailmiöt eräänlaisena lasten keskinäisen vuorovaikutuksen yleiskielenä, *lingua francana*. Tällä hän viittaa siihen, kuinka lasten suosimat hyödykkeet ja niihin liittyvä tietous toimivat heille luontevina yhteyden luomisen välikappaleina. Tunnetut brändit tarjoavat lapsille jopa maailmanlaajuisesti jaetun kuvien, hahmojen ja tarinoiden kokoelman, joka toimii pohjana keskustelulle ja yhteiselle leikille (Seiter 1998, ks. myös Zsubori 2024). Kulutuksen ja brändien yhteisöllinen ulottuvuus näkyy myös lasten harjoittamissa vaihdon käytännöissä, sillä jo päiväkotikiikäiset lapset hyödyntävät vertaisten kanssa vaihdettavia tavaroita keskinäisten sidosten luomiseen ja vahvistamiseen (Ruckenstein 2013).

Vertaisyhteisöllisyyttä vahvistavan funktion kääntöpuolena kulutushyödykkeillä ja brändeillä on taipumus sulkea ulos ja stigmatoida. Suosiossa olevien brändituotteiden omistaminen tai suosittujen televisiosarjojen ja hittikappaleiden tunteminen tuottaa lasten keskuudessa sosiaalista ja kulttuurista pääomaa, joka voi vähäiseksi jäädessään johtaa ulkopuolisuuden kokemuksiin tai ryhmän ulkopuolelle sulkemiseen. (Lehtikangas & Mulari 2016; Nairn 2010; Noppari 2014; Pugh 2009.) Tällaisiin erontekoihin liittyvät käsitykset hyväksyttävästä ja ei-hyväksyttävästä kytkeytyvät lastenkulttuurin muoti-ilmiöiden ohella myös syvempiin kulttuurisiin rajanvetoihin, lelu-, vaate- ja mediamarkkinoiden rakentaessa mielikuvia esimerkiksi siitä, millaiset hyödykkeet kuuluvat millekin sukupuolelle tai ikäryhmälle (Kvidal-Rovik

2021; Lehtikangas & Mulari 2016; Noppari 2014; Ruckenstein 2013).

Kulutuksen yhteisöllinen ulottuvuus luo lapsille helposti paineita vertaisyhteisössä hyväksytyjen ja sen normeihin sopivien tuotteiden omistamiseen (Pugh 2009; Šramová 2017). Myös osa vanhemmista kokee tarvetta hankkia lapsilleen kaveripiirin suosimia hyödykkeitä, jotta lapsi ei ajautuisi vertaisyhteisön ulkopuolelle tai tulisi kiusatuksi (Nairn 2010; Noppari 2014; Pugh 2009). Mainostajat puolestaan hyödyntävät lasten ryhmään kuulumisen tarvetta markkinoimalla tuotteita avaimena sosiaaliseen menestykseen (Hawkins 2017; Schor 2004). Kaikilla perheillä ei kuitenkaan ole yhtäläisiä mahdollisuuksia suosikkituotteiden hankkimiseen, mikä voi asettaa erityisesti heikommista taloudellisista lähtökohdista tulevan lapsen eriarvoiseen ja ongelmalliseen asemaan (Nairn 2010; Ruckenstein 2013).

Lapsuudentutkimuksen teoriaperinteestä ammentava lähestymistapa on nostanut viime vuosikymmeninä esiin lasten omaa kulutuskulttuurista toimijuutta (Cook 2010; Hawkins 2017; Sparrman & Sandin 2012). Lapset eivät ole vain hyödykkeiden passiivisia käyttäjiä, vaan heidän kuluttajuuttaan leimaavat usein kulutuskulttuuristen sisältöjen aktiivinen muuntelu ja soveltaminen. Tämä ilmenee esimerkiksi erilaisista mediasisällöistä johdetuissa leikin muodoissa (Lehtikangas & Mulari 2016; Marsh & Bishop 2014). Tämänkaltaisissa lastenkulttuurin konteksteissa kulutushyödykkeisiin ladattuja merkityksiä neuvotellaan uudelleen tavalla, joka ei välttämättä ole sen enempää tuotanto- ja markkinointitahojen kuin vanhempienkaan kontrollissa (Freeman 2012; Seiter 1998; Valkonen 2012). Brändejä koskevassa tutkimuksessa on vastaavasti korostettu sitä, että brändit eivät ole yksin yritysten kulttuurista omaisuutta, vaan ne rakentuvat huomattavalta osin myös muiden toimijoiden – kuten juuri kuluttajien

– merkityksenantoprosesseissa (esim. Kornberger 2010). Brändihyödykkeisiin liittyvien kulttuuristen merkitysten taivuttelu osana lasten omaehtoista leikkikulttuuria on tästä oiva esimerkki.

Kohti aktiivisempaa kuluttajakasvatuksellista otetta

Lapsuus ja kuluttaminen kietoutuvat toisiinsa, halusimme sitä tai emme. Lapsen kasvu kulutuskulttuurin jäsenenä alkaa elämän ensi hetkistä ja jatkuu moninaisten kulutushyödykkeiden, brändien ja markkinointikeinojen kehystämänä. Parhaimmillaan asetelma tarjoaa lapsille hyvinvoinnin, mielihyvän ja yhteisöllisyyden aineksia – ongelmallisimmillaan se voi luoda eriarvoisuutta, ulkopuolisuuutta ja ahtaita sosiaalisia rooleja. Lasten oman kasvun, identiteettityön ja vuorovaikutuksen ohella kulutuskulttuurin jäsenyys liittyy lapsen osaksi laajempaa kulutusyhteiskunnan ristiriitaa. Sen puitteissa kulutus näyttyy yhtäältä perustarpeiden tyydyttäjänä, valintojen mahdollistajana ja talouskasvun edistäjänä, toisaalta monenlaisten ekologisten, sosiaalisten ja taloudellisten ongelmien lähteenä (ks. Wilska 2014).

Kulutushyödykkeiden ja brändien keskeisyys osana lasten arkea herättää myös kysymyksen siitä, missä määrin kasvatus- ja koulutuskulttuurimme tunnistaa ja huomioi lapsuuden kulutuskulttuuriset raamit. Kuluttajana kasvamisen tavoin myös kuluttajakasvatus on alettu hahmottaa koko elämäntapa koskettavana ilmiönä (esim. OECD 2009). Onkin aiheellista pohtia sitä, missä määrin ilmiö tulee huomioiduksi esimerkiksi varhaiskasvatuksen kontekstissa. Sekä varhaiskasvatustilaisissa (2018) että valtakunnallisissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) asetetaan tavoitteeksi kestävä elämäntapa, ja kuluttajuuden teemoja sivutaan myös moni-

lukutaidon yhteydessä. Esiopetuksen opetus-suunnitelman perusteissa (2014) suositellaan lapsiin kohdistuvan mainonnan käsittelyä sekä pohdintaa kohtuullisesta kuluttamisesta. Yksityiskohtaisempia tavoitteita ei asiakirjoissa kuitenkaan esitetä. Edellä kuvatun valossa tarvetta kuluttajuutta koskevien näkökohtien aktiiviselle huomioimiselle on kuitenkin jo päiväkotiyäessä. Tematiikkaa olisikin nähdäksemme tarpeellista käsitellä aiempaa määrätietoisemmin ja suunnitelmallisemmin myös varhaiskasvatuksen pedagogiikassa ja varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutuksessa.

Julkaisu on toteutettu osana Koneen Säätiön rahoittamaa Lasten musiikkifanius ja muuttuva lapsuus -tutkimushanketta.

Lähteet

- Autio, Minna (2006) Legoista leviksiin – kuluttajaksi kasvun aakkoset. Teoksessa Hanna Lehtimäki & Juha Suoranta (toim.) *Kasvattajan brändikirja*. Helsinki: Finn Lectura, 13–26.
- Avis, Mark & Henderson, Isaac L. (2022) A solution to the problem of brand definition. *European Journal of Marketing*, 56(2), 351–374.
- Bickford, Tyler (2020) *Tween Pop: Children’s Music and Public Culture*. Durham: Duke University Press.
- Cook, Daniel T. (2010). Commercial Enculturation: Moving Beyond Consumer Socialization. Teoksessa David Buckingham & Vebjørng Tingstad (toim.) *Childhood and Consumer Culture*. Lontoo: Palgrave, 63–79.
- Driscoll, Beth (2013) Using Harry Potter to teach literacy: different approaches. *Cambridge Journal of Education*, 43(2), 259–271.
- Ekström, Karin M. (2010) Consumer Socialization in Families. Teoksessa David Marshall (toim.) *Understanding Children as Consumers*. Los Angeles: SAGE, 41–60.
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Helsinki: Opetushallitus.
- Freeman, Olivia (2012) “I do like them but I don’t watch them”. Teoksessa Anna Sparrman & Bengt Sandin & Johanna Sjöberg (toim.) *Situating Child Consumption: Rethinking Values and Notions of Children, Childhood and Consumption*. Lund: Nordic Academic Press, 157–171.
- Gripton, Catherine & Hall, Val (2017) Diverse consumers. Teoksessa Cindy Hawkins (toim.) *Rethinking Children as Consumers: The changing status of childhood and young adulthood*. Lontoo: Routledge, 11–29.
- Hawkins, Cindy (2017) Brand Consumers. Teoksessa Cindy Hawkins (toim.) *Rethinking Children as Consumers: The changing status of childhood and young adulthood*. Lontoo: Routledge, 86–105.
- John, Deborah R. (1999) Consumer Socialization of Children: A Retrospective Look at Twenty-Five Years of Research. *Journal of Consumer Research*, 26(3), 183–213.
- Kornberger, Martin (2010) *Brand Society: How Brands Transform Management and Lifestyle*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kvidal-Rovik, Trine (2021) Toy Discourses and Gendered Roles in “The Most Gender Equal Country in the World”: A Critical Cultural Analysis of Norwegian Toy Catalogues from 2011 to 2018. Teoksessa Rebekka C. Hains & Nancy A. Jennings (toim.) *The Marketing of Children’s Toys: Critical Perspectives on Children’s Consumer Culture*. Lontoo: Palgrave, 223–237.
- Lehtikangas, Annukka & Mulari, Heta (2016) “Mä en oo kattonut mut mä vaan tiiän ne”: havainnointi, medialeikit ja eronteot päiväkodissa. Teoksessa Heta Mulari (toim.) *Solmukohtia: Näkökulmia lasten mediakulttuurien tutkimusmenetelmiin ja mediakasvatukseen*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 21–44.
- Marsh, Jackie & Bishop, Julia C. (2014) *Changing Play: Play, Media and Commercial Culture from the 1950s to the Present Day*. Maidenhead: McGraw-Hill Education.
- McAlister, Anna & Cornwell, Bettina T. (2010) Children’s brand symbolism understanding: links to theory of mind and executive functioning. *Psychology and Marketing*, 27(3), 203–228.
- Myllyniemi, Sami & Berg, Päivi (2013) *Nuoria liikkeellä! Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion liikunta-neuvosto & Nuorisosiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusverkosto.
- Nairn, Agnes (2010) Children and brands. Teoksessa David Marshall (toim.) *Understanding Children as Consumers*. Los Angeles: SAGE, 96–114.
- Noppari, Elina (2014) *Mobiilimuskut – Lasten ja nuorten mediaympäristön muutos, osa 3*. Tampere: Journalismien, viestinnän ja median tutkimuskeskus COMET.
- OECD (2009) *Promoting Consumer Education: Trends, Policies and Good Practices*. Pariisi: OECD.

- Pugh, Allison J. (2009) *Longing and belonging: Parents, children, and consumer culture*. Berkeley: University of California Press.
- Rodhain, Angélique & Aurier, Philippe (2016) The child–brand relationship: Social interactions matter. *Journal of Product & Brand Management*, 25(1), 84–97.
- Ruckenstein, Minna (2013) *Lapsuus ja talous*. Helsinki: Gaudeamus.
- Salomaa, Saara (2016) Tuomitsemisesta tukemiseen: mediakasvatus pedagogisen kehittämisen haasteena varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Heta Mulari (toim.) *Solmukohtia: Näkökulmia lasten mediakulttuurien tutkimusmenetelmiin ja mediakasvatukseen*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 137–144.
- Schor, Juliet B. (2004) *Born to Buy: The Commercialized Child and the New Consumer Culture*. New York: Scribner.
- Seiter, Ellen (1998) Children's Desires/Mother Dilemmas: The Social Contexts of Consumption. Teoksessa Henry Jenkins (toim.) *The Children's Culture Reader*. New York: New York University Press, 297–317.
- Sparrman, Anna & Sandin, Bengt (2012) Situated Child consumption. Teoksessa Anna Sparrman & Bengt Sandin & Johanna Sjöberg (toim.) *Situating Child Consumption: Rethinking Values and Notions of Children, Childhood and Consumption*. Lund: Nordic Academic Press, 9–26.
- Šramová, Blandína (2017) Children's Consumer Behavior. Teoksessa Senay Sabah (toim.) *Consumer Behavior: Practice Oriented Perspectives*. Rijeka: IntechOpen, 91–109.
- Uusitalo, Niina & Vehmas, Susanna & Kupiainen, Reijo (2011) *Naamatusten verkossa: Lasten ja nuorten mediaympäristön muutos, osa 2*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Valkonen, Satu (2012) *Television merkitys lasten arjessa*. Tampere: Tampere University Press.
- Varhaiskasvatustaloussuunnitelman perusteet 2022*. Helsinki: Opetushallitus.
- Watkins, Leah & Aitken, Robert & Thyne, Maree & Robertson, Kirsten & Borzekowski, Dina L. G. (2017) Environmental influences on preschoolers' understanding of brand symbolism. *Marketing Intelligence & Planning*, 35(7), 907–922.
- Wilska, Terhi-Anna (2014) Kuluttajaksi sosiaalistumisen haasteet ja kuluttajakasvatus jälkimodernissa kulutusyhteiskunnassa. *Aikuiskasvatus* 34(1), 43–49.
- Vänskä, Annamari & Autio, Minna (2009) Aikuisia lapsia ja lapsiaikuisia: symbolinen lapsuus visualisoituvassa kulutuskulttuurissa. *Nuorisotutkimus* 27(4), 53–69.
- Zsubori, Anna (2024) The Good, the Bad and the Disney: Employing princesses to examine Hungarian tweens' understanding of gender. *European Journal of Cultural Studies*, 27(2), 195–214.

Tässä numerossa kirjoittavat

- Autio, Minna**, MMT, professori, Helsingin yliopisto, kasvatustieteellinen tiedekunta
- Heiniö, Kirsi**, KK, tutkimusavustaja, Helsingin yliopisto, kasvatustieteellinen tiedekunta
- Holappa, Anna-Sofia**, YTM, jatko-opiskelija, Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden laitos, Kuopion kampus
- Kylmäkoski, Merja**, FT, yliopettaja, Humanistinen ammattikorkeakoulu
- Kärkkäinen, Sirpa**, KT, dosentti, Itä-Suomen yliopisto, Filosofinen tiedekunta, Soveltavan kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen osasto
- Laiti, Minna**, TtT, tutkijatohtori, Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta
- Maukonen, Heli**, TtM, Itä-Suomen yliopisto, Lääketieteen laitos, Terveystieteiden tiedekunta
- Norberg, Lilian**, KM, tutkimusavustaja, Helsingin yliopisto, kasvatustieteellinen tiedekunta; erityisopettaja, Espoon kaupunki
- Pakarinen, Eine**, YTT, yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden laitos, Kuopion kampus
- Pehkonen, Aini**, VTT, dosentti, professori, Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden laitos, Kuopion kampus; Pohjois-Savon hyvinvointialue
- Poikolainen, Janne**, VTT, yliopistonlehtori, kasvatustieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto
- Siurala, Lasse**, dosentti, Aalto Yliopisto
- Sormunen, Marjorita**, TtT, dos., Itä-Suomen yliopisto, Terveystieteiden tiedekunta, Lääketieteen laitos
- Ågren, Susanna**, YTT, tutkijatohtori, Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
- Waltzer, Katariina**, KT, Itä-Suomen yliopisto, Filosofinen tiedekunta, Kasvatustieteiden ja psykologian osasto

English abstracts

The association between the accumulation of disadvantage and the risk of dropping out of vocational education

Anna-Sofia Holappa, Eine Pakarinen & Aini Pehkonen

The Finnish Journal of Youth Research
(*Nuorisotutkimus*) Vol 42 (3), 3–19

The article examines the disadvantages associated with the risk of dropping out of vocational education and their accumulation. Data collected from a survey conducted in three vocational institutions (n=355) were analyzed using cross-tabulation, χ^2 independence tests, logistic regression analysis, and analysis of variance. The results indicate that six

factors are associated with the risk of dropping out: age, decision to receive special support, experience of poor financial situation, at least occasional substance use, experience of poor mental health, and experience of parental disinterest in the adolescent's studies. Of the adolescents identified as being at risk of dropping out, 86% had at least three disadvantage factors. The factors that increase the risk of dropping out reflect the dimensions of economic, social, and health-related disadvantage. The accumulation of disadvantage is a significant factor in the process of social exclusion.

Keywords: vocational education, disadvantage, accumulation, adolescent

English summaries

The association between the accumulation of disadvantage and the risk of dropping out of vocational education

Anna-Sofia Holappa, Eine Pakarinen & Aini Pehkonen

The Finnish Journal of Youth Research
(*Nuorisotutkimus*) Vol 42 (3), 3–19

The article examines the disadvantages associated with the risk of dropping out of vocational education and their accumulation. Data collected from a survey conducted in three vocational institutions (n=355) were analyzed using cross-tabulation, χ^2 independence tests, logistic regression analysis, and analysis of variance. The results indicate that six

factors are associated with the risk of dropping out: age, decision to receive special support, experience of poor financial situation, at least occasional substance use, experience of poor mental health, and experience of parental disinterest in the adolescent's studies. Of the adolescents identified as being at risk of dropping out, 86% had at least three disadvantage factors. The factors that increase the risk of dropping out reflect the dimensions of economic, social, and health-related disadvantage. The accumulation of disadvantage is a significant factor in the process of social exclusion.

Keywords: vocational education, disadvantage, accumulation, adolescent

nuorisotutkimus

SISÄLLYSLUETTELO

Pääkirjoitus

- Mira Kalalahti & Anna-Maija Niemi*
Nuorisotalan tutkimustieto on poikkeuksellisen moniäänistä 1

Artikkelit

- Anna-Sofia Holappa, Eine Pakarinen & Aini Pehkonen*
Huono-osaisuuden kasautumisen yhteys ammatillisten opintojen keskeytymisen riskiin 3

Lektiot

- Susanna Ågren*
Epistemological dissonance of worker-citizenship 20
Minna Laiti
Sateenkaarinuorten kohtaaminen yläkoulun kouluterveydenhuollossa 27

Katsaukset

- Merja Kylmäkoski*
Delfoi menetelmänä nuorten osallisuutta vahvistavassa nuorisotutkimuksessa 31
Heli Maukonen, Sirpa Kärkkäinen, Katariina Waltzer & Marjorita Sormunen
Kodin ja koulun yhteistyön merkitys lasten ja nuorten terveyden lukutaidon kehittämisessä 42
Lasse Siurala
Miksi tutkimuksen pitää puolustaa digipelaamisen positiivisuutta? 47
Kirsi Heiniö, Lilian Norberg, Janne Poikolainen & Minna Autio
Brändit ja kulutus lasten kasvuympäristöissä 62

- Tässä numerossa kirjoittavat 68
English summaries 69